

«... og hele barneskaren omkring dere»

En analyse av læstadianske brev

Kirsti Guvsám

Mastergradsoppgave i kristendomsstudier

Universitetet i Oslo, Det teologiske fakultet

Vår 2013

Veileder: Professor Hallgeir Elstad

Forord

Jeg har kommet i mål med prosjektet mitt. Det varte lenger enn jeg først hadde tenkt, og flere ganger har jeg bestemt meg for å legge prosjektet på hylla. Så sendte Samisk kirkeråd meg til Kolkata i India på urfolksteologikonferanse i 2011, og da ble gnisten tent igjen. Jeg ville fullføre prosjektet mitt, og nå er jeg her ved målet. Det har vært lange dager ved siden av fulltidsjobb og politisk engasjement. Samtidig har det også vært mange fine øyeblikk med fascinasjon av bildespråk og adrenalinkick når jeg har sett nye sammenhenger.

Jeg vil først og fremst takk min veileder Hallgeir Elstad for god veiledning helt til siste slutt. Takk for gode samtaler og rask tilbakemelding.

Takk til mine foreldre og søsken som har vært gode støttespillere i denne prosessen. Takk for gode innspill og alle samtaler om tema. Takk til mine svigerforeldre som spesielt nå i innspurten har vist omsorg for meg.

Ikke minst takk til kjæreste Sindre - for det meste.

Bud 7. august 2013

Kirsti Guvsám

Innhold

1. Innledning.....	8
1.1 Tema og problemstilling	8
Problemstilling	9
Avgrensninger	10
1.2 Teori og metode	11
Analyseprosess	12
Andre diskursanalytiske momenter	13
Maktteorier.....	16
Kilder.....	18
1.3. Begreper	19
1.4 Gangen i oppgaven.....	21
2 Rammer; historie og kontekst	23
2.1 Læstadianismen	23
Læren om «de førstefødte» og moderniteten.....	25
Læren om «nådens orden»	28
Læstadianismen og kirka.....	29
Læstadianismen og kvinnene	30
2.2 Brev- og skrifttradisjonen i den læstadianske vekkelsen	30
Skrifttradisjoner.....	30
Brevmaterialet i den læstadianske vekkelse.....	32
3. Presentasjon av brevene	35
3.1 Om brevmaterialet.....	35
3.2 Beskrivelse av brevkorrespondansen	37
3.3. Avsender og mottaker.	40
3.4 Hva slags type brev er dette?.....	43
4. Nærlesing av brev.....	45
4.1. Hva handler teksten om?	45
Hva forteller referentkjedene?.....	50
Hva forteller referentkjedene om hva som skjer?	51
Hva sier referentkjedene som selvforståelsen?	53
4.2 Overlekalisering	54

4.3. Metaforer	56
Metaforer som handler om forsamling	57
Metaforer om enkeltmedlemmer	57
Metaforer om predikanter	59
Metaforer om omverdenen	60
Metaforer om guddommen	61
Metaforen om den åndelige verden	62
Kjønnsbestemte metaforer	62
4.4 Form	63
4.5 Verdiord	66
4.6 Læstadianske brev som egen sjanger	68
4.7 Hva sier dette om brevene?	69
5. Forsamling og predikanter	70
5.1 Forsamlinga	70
Herrens vingård	71
Enhet og forenet	73
Barneskaren	75
Livet i forsamlinga	77
Kvinnene	80
5.2. Predikantene	82
Trofaste arbeidere	83
Guds talerør	85
Hva forteller brevene om predikantenes rolle?	86
5.3 Forholdet mellom forsamling og predikanter	89
Makt som Guds talerør	89
Barnemetafor med dobbel betydning	90
Relasjoner mellom predikantene	92
5.4. Hva forteller dette om brevene?	94
6. Organisering og struktur	96
6.1 Moderforsamlingen	96
6.2 Moderforsamling «light»? Organisering i Norge	97
6.3 Hvem tar avgjørelser?	102
6.4 På vei til eget kirkesamfunn?	105

6.5. Maktstrukturer	107
7. Avslutning	109
Litteratur	114

1. Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Vi hilser dere fra våre dyrebare julesamlinger der vi igjen fritt har fått være samlet omkring krybben og frydet oss over det levende evangelium som medfører sorg over synden og glede over nåden i Kristus.¹

Dette sitatet er hentet fra et brev som er sendt mellom forsamlinger i den læstadianske forsamling, nærmere bestemt Ofoten retninga.² Jeg skal i denne oppgaven analysere disse brevene for å se hva som uttrykkes av forsamlingas selvforståelse. Forsamlingen har et omfattende brevmateriale. Det har blitt skrevet brev helt fra Lars Levi Læstadius levde, og tradisjonen er fortsatt levende i dag. Jeg har et materiale på flere hundre brev, men velger ut noen jeg bruker i denne oppgaven. Jeg har også valgt å studere relativt nye brev, fra perioden 1995-2005 og vil se hva de forteller om forsamlingas selvforståelse.

Brevskrivningen startet allerede mens Lars Levi Læstadius levde. Brevene fram til 1966 er samlet og utgitt som ulike brevbøker. Brev fra tiden etterpå er så langt ikke samlet i noen bøker. Jeg har fått tilgang på de gjennom private brevsamlinger av en person som har tilhørighet i forsamlinga, og som var kjent med hva brevene skulle brukes til. Det er naturlig å tro at brevene i starten var bindeleddet mellom forsamlingene, og særlig siden mange reiste over til Amerika og etablerte forsamlinger der. Dette har etter hvert utviklet seg til en tradisjon innenfor bevegelsen og er fortsatt levende i dag.

Breve er det største omfanget av skriftlige tekster som produseres i dag i den læstadianske forsamlingen. De kommer jevnlig, og det er interessant å spørre hva brevene uttrykker av selvforståelse. Det er også naturlig å se på brevenes funksjon, og status i forsamlingen. Det er ingen tvil om at brevene er viktige kilder for både å se bevegelsenes utvikling, sosiale strukturer og teologisk innhold. Jeg synes dette er interessant og spennende materiale som jeg håper flere etter hvert vil fordype seg i. Det er nemlig mye å gripe fatt i.

¹ Brev til Norge og Danmark fra julesamlingene i Gällivare 1999

² Heretter mener jeg Ofotenretninga når jeg nevner læstadianismen.

Problemstilling

Jeg har valgt følgende problemstilling: «Hvilken selvforståelse uttrykkes i brevene som sendes mellom de læstadianske forsamlingene»?

Jeg velger å bruke det omfattende brevmaterialet jeg har til å se hva som uttrykkes der av forsamlingas selvforståelse. Jeg ønsker å se hva brevene uttrykker av selvforståelse, ikke hva som er forsamlingas selvforståelse. Dette kan muligens avvike fra hverandre, men for å se på det så må jeg ha valgt en annen metode, som kvalitativ metode med intervju av både aktive medlemmer og predikanter.

Jeg bryter problemstillingen ned i to underproblemstillinger. 1) Hvilken indre liv uttrykker brevene: predikantenes, enkeltmedlemmers og forsamlingens funksjon og rolle 2) Hvordan er den interne organiseringen og forholdet til statskirkene?

Jeg vil se på hva brevene uttrykker av det indre livet i forsamlingen. Hva foregår? Hva uttrykkes av funksjonen og rollene til den enkelte forsamlingsmedlem, predikantene og forsamlingen? Jeg vil også se på hvilken type relasjon det er mellom predikantene og den øvrige forsamlingen, og mellom predikantene. Jeg vil også se på hva av det indre liv som reflekteres i brevene. Det fins andre roller i forsamlinga også, som for eksempel de som er forsangere. Jeg velger i denne oppgaven å kun se på predikantene og forsamlingsmedlemmene.

Jeg vil også se hva brevene uttrykker av intern organisering og forholdet til statskirkene. Den læstadianske forsamling er fortsatt medlemmer i Den norske kirke. Det har de siste årene vært en utvikling i retning av løsrivelse, og det er mest synlig gjennom at forsamlinga praktiserer dåp nattverd og konfirmasjon. Roald Bolle, som er predikant i Tromsø forsamling skriver om forholdet til statskirka i «Vekkelse og vitenskap. Lars Levi Læstadius 200 år»(2000). Han skriver at «Læstadianerne har mange steder blitt betraktet som den trofaste skare kirkegjengere. Det er tydelige tegn på at dette er i ferd med å endres. Dagens unge læstadianere har et fjernere forhold til kirken enn deres foreldre hadde».³ Dette tyder på forholdet til den norske kirke er i endring i den læstadianske forsamling, vil dette reflekteres i

³ Bolle 2000: «Læstadianismen i det moderne samfunn», s145

brevene på noen måte? Bolle skriver at det som fortsatt binder til statskirka er sterk lojalitet. I perioden hvor jeg har avgrenset oppgaven så begynte forsamlinga med selv å forrette nattverd. Reflekteres dette i brevene?

Jeg vil også nærlese noen brev for så se på hvilken type sjanger dette er. Samtidig er det også viktig å drøfte brevenes funksjon.

Avgrensninger

Jeg har et omfattende brevmateriale, og har derfor valg å avgrense oppgaven både i tid og geografi. Jeg velger å se på brev i perioden 1995- 2005. Jeg har valgt denne perioden fordi det har det vært en endring innen den læstadianske forsamling, og jeg tenker på praktisering av dåp og endring i skjedd endringer i sakramentsforvaltning. Jeg avgrenser oppgaven også geografisk, til å gjelde brev mellom forsamlinger i Norge, og korrespondansen til moderforsamlingen i Gällivare, som jeg velger å omtale som Lappmarken.

Jeg har valgt å avgrense slik at brev fra 2005 er de nyeste brevene jeg ser på. Dette har sammenheng med at jeg startet prosjektet i 2007 og at jeg etter det ikke har like komplett brevsamling som fram til 2005. Jeg har midlertidig mottatt brev underveis, senest fra 2012 og vil bruke disse til å belyse utviklingen.

Når det gjelder den geografiske avgrensninga så har jeg valgt brev mellom forsamlingene i Norge og korrespondansen med Lappmarken fordi jeg har mesteparten av brevene i denne perioden. Jeg har også noen brev i samlingen som er mellom forsamlinger innad i Sverige, og brev fra forsamlinger i USA og Finland til Lappmarken. Dette er kun noen få brev slik at jeg ikke ville hatt oversikt over hele brevkommunikasjonene der. Å studere hele brevmaterialet ville krevd en annen og mye snevrere problemstilling, samt at jeg måtte ha startet et innsamlingsarbeid som ville vært for stort i forhold til min tidsplan. Et annet moment som også må tas med er at jeg skal se på selvforståelsen, noe som innebærer forholdet til respektive statskirker. Disse relasjonene er trolig forskjellige i de ulikeland. I Amerika har det ikke vært en statskirke slik at læstadianismen der ble etablert som eget kirkesamfunn, i motsetning til i Norge, Sverige og Finland.⁴ De kirkelige forholdene har vært og er forskjellige i Norge Sverige og Finland. I Finland står også den ortodokse kirke sterkt, noen den ikke gjør i de to andre landene. I Sverige ble stat og kirke skilt i 2000, mens man i Norge først de senere år fikk stat-kirkeforliket i 2008, og etter hvert en mer løsrevet relasjon mellom

⁴ I Amerika kalles forsamlingen for «The Old Apostolic Lutheran Church»

stat og kirke. Jeg avgrenser derfor problemstillingen til å gjelde hvilken selvforståelse som reflekteres innenfor forsamlingene innad i Norge og i relasjon til Lappmarken i Sverige, i periode 1995- 2005.

1.2 Teori og metode

Jeg vil bruke kritisk tekstanalyse og diskursanalyse som tilnærming til brevene. Jeg mener det vil være gode redskap til å studere tekstene, og avdekke hvilke diskurser som er der.

Iver Neuman definerer diskurs som « (...)et system for frembringelse av et sett utsagn og praksiser som, ved å innskrive seg i institusjoner og fremstå som mer eller mindre normale, er virkelighetskonstituerende for sine bærere og har en viss grad av regularitet i et sett sosiale relasjoner».⁵

Neuman skriver også at poenget med diskursanalyse er å studeres hvordan det eksisterer en rekke handlingsbetingelser for det talte og gjorte, hvordan et gitt utsagt aktiverer eller «setter i spill» en serie sosiale praksiser, og hvordan utsagnet i sin tur bekrefter eller avkrefter disse praksisene.⁶ Wenche Vagle skriver at språkbruk er bestemt av og bestemmende for den sammenhengen den inngår i. Derfor er poenget med diskursanalyse å analysere hva sammenhengen mellom tekst og kontekst består i. Kontekst defineres som en språklig eller ikke-språklig utdrag av en tekst står i. Det er vanlig at det omfatter tid og sted, hele den sosiale og psykologiske verden språkbrukerne beveger seg innenfor og omliggende språklige ytringer.⁷

En tekst består av flere lag. En ting er det fysiske som teksten befinner seg i. Så skiller man øvrig mellom den spesifikke, nære og umiddelbare samhandlingssituasjonen teksten står i, og den større sosiale konteksten. Jan Grue trekker fram Norman Faircloughs modell for tekstanalyse som tar utgangspunkt i at tekster produseres og fortolkes under visse produksjonsbetingelser, som for eksempel sjangerkrav og språknormer. Dette avhenger av samfunnsformen som omgir dem, og man må analysere tekster etter hvilke ideologiske

⁵ Neumann 2001: *Mening, materialitet og makt: En innføring i diskursanalyse*, s18

⁶ Neumann 2001: *Mening, materialitet og makt: En innføring i diskursanalyse*, s 83

⁷ Vagle 1999: «Kritisk tekstanalyse», s 126

aktører har skrevet dem, hva slags publikum er de ment for, og hvilken rolle spiller de eller kan spille i samfunnet?⁸

Analyseprosess

Jag har valgt å bruke Wenche Vagles prosess for tekstanalyse, som er en praktisk arbeidsmetode. Først beskrives en foreløpig kontekstforståelse. Deretter tar man for seg en tekstbeskrivelse. Etterpå tolker man teksten i den samhandlingssituasjon den er i, for deretter å forklare den i både samhandlingssituasjonen og den større sosiale konteksten. Hun sier at poenget med å studere en tekst er å se sammenhengen mellom teksten samhandlingssituasjonen og den større sosiale konteksten.⁹

Vagle mener man starter med en foreløpig kontekstforståelse, som baserer seg på indre og ytre tilgjengelige ressurser. De ytre ressursene består av fysiske kjennetegn av omgivelsene og av deltakerne, og hva som tidligere er sagt eller skrevet. De indre ressursene er erfaringsbaserte representasjoner vi allerede har i oss av ulike samhandlingssituasjoner, inkludert institusjonelle handlingsmønstre.¹⁰

Deretter beskriver man teksten, og målet er å finne fram til hvilke språklige trekk som gir teksten særpreg. Vagle skriver at dette kan man gjøre skjematisk, ved å dele inn i ordnivå, grammatisk nivå og tekstnivå. Hun sier man først må tenke gjennom hvilket språkregister som er aktuelt i teksten. Det kan være verd å tenke over hvilke andre typer språkregistre tilsvarende meningsinnhold kunne hatt, og hvilke alternative bestemmelser av situasjon og sjanger dette ville realisert. En annen generell metode er implisitte eller eksplisitte sammenligninger. Finn ut hva det er som kjennetegner denne teksten og skiller den fra andre tekster.¹¹ Det er tre forskjellige språkfunksjoner(?), referensiell, interpersonell og ekspressiv, og de opererer både på ordnivå, setningsnivå og tekstnivå. Man bør analysere hvert nivå, men jeg velger å kun analysere ordnivå, siden setningsnivå og tekstnivå er mer lingvistisk analyse, og det er ikke formålet med denne oppgaven. Jeg bruker Vagles metode som inngangsport for å se på hvilke typer brev det er. Det kunne vært interessant å utføre en lingvistisk analyse på brevene, men det er en oppgave man kan ta ved en senere anledning.

⁸ Fairclough 2001, sitert etter Grue, Jan 2011: «Maktbegrepet i kritisk diskursanalyse: mellom medisinske og sosiale forståelser av funksjonshemming», s 118

⁹ Vagle 1999: «Kritisk tekstanalyse», s 125f

¹⁰ Ibid, s 134

¹¹ Ibid, s 135f

Jeg velger ikke alle delene i Vagles skjema for analyse, men jeg velger å se på disse elementene:

Ordnivå- Referensiell nivå:

Hva handler teksten om?

Fins det overlekalisering i teksten?

Fins det metaforer i teksten?

Ordnivå- Personell nivå:

Fins det markerte uformelle og formelle former?

Hvilke tiltale- og omtaleformer bruker deltakerne?

Ordnivå- Ekspressiv nivå:

Fins det verdiord i teksten?

Etter at jeg har gjennomført denne analysen vil jeg se på brevene med perspektiv fra diskursanalyse.

Andre diskursanalytiske momenter

Liv og røre

Neumann hevder at et utgangspunkt er å se etter liv og røre, eller bråk. Det ses på som hjelpemiddel til å lokalisere konflikter. Dersom det ikke er liv og røre betyr det at man må bruke mer tid på å finne ut hvorfor ting blir som de er.¹² Problematisk med denne avgrensingen er at man lett kan overse tekster som er viktige. For min del, så opplever jeg at brevene synes å være lite konfliktorienterte, de presiserer i stor grad at det er en enighet. Det i seg selv er grunn til å være årvåken, for kan det være en påtakelig enighet?

Representasjoner

Man må se etter diskursens representasjoner. Iver Neuman skriver representasjoner er sosialt reproduisert fakta. Det er ting og fenomener slik de framstår for oss, altså ikke i seg selv, men silt gjennom for eksempel språket, kategorier osv. Det er representasjoner av verden som er mellom verden og vårt grep på den. Representasjoner kan ta to former, de kan gjenta, eller

¹² Neumann 2001: *Mening, materialitet og makt: En innføring i diskursanalyse*, s 53

kan ha større eller mindre variasjoner. Neuman hevder videre at når bærere av samme representasjon er institusjonalisert, så utgjør de en posisjon i diskursen. Man starter med å sette opp inventarliste over de vanligste representasjonene. Et annet ord for representasjoner er virkeligheter siden diskurs er virkelighetsproduserende.¹³

Neuman skriver videre at diskursen ofte vil inneholde en dominerende representasjon av virkeligheten og en eller flere alternative. Dersom det skulle foreligge bare en representasjon så er diskursen upolitisert eller politisk lukket. Han hevder videre at dette ikke betyr at den ikke er politisk, fordi han mener det vil gå med store mengder diskursivt arbeid for å vedlikeholde en situasjon der denne representasjonen ikke åpent utfordres, og dette diskursive arbeidet er i sitt vesen politisk og dermed mat for diskursanalytikeren.¹⁴

Etter dette stiller man spørsmål om alle trekk ved en gitt representasjon er like bestandige. Dersom noen trekk forener og noen differensierer mener Neuman det er rimelig å tanke seg at trekkene som forener vanskelige lar seg forandre.¹⁵ Etter disse tre skrittene, står man med en modell av en diskurs. Da kan man stille neste spørsmål; hvordan gjennomsyrrer og oppebærer makten diskursen? Hvordan mobiliseres den sosiale energi som skal til for å oppebære den dominerende representasjon?¹⁶

Ved å bruke diskursanalytisk metode setter man opp en inventarliste over aktuelle representasjoner som finnes i den valgte diskursen. Neumann sier at virkeligheter er et annet ord for representasjoner siden diskurs er virkelighetsproduserende¹⁷. En representasjon er modeller av reproduserte fakta. Det er ting og fenomener slik de fremstår for oss, ikke tingene i seg selv, men tingene silt gjennom det som kommer mellom oss og verden; altså språket, kategoriene osv.¹⁸

Representasjoner må fremmes igjen og igjen – bokstavelig takt re-presenteres – om de da ikke er garantert fortsatt gyldighet av den diskursen de er med på å utgjøre. I så fall bekreftes de løpende på en indirekte måte. Men representasjon kan ta to former; Den kan gjenta, eller den kan ha større eller mindre variasjoner (kfr. Slagord av typen ”forandre for å bevare”, som altså er en måte å fremheve den gradvise re-presentasjonens fortreffelighet på).¹⁹

¹³ Ibid, s 60

¹⁴ Neumann 2001: *Mening, materialitet og makt: En innføring i diskursanalyse*, s 60

¹⁵ Ibid, s 62

¹⁶ Ibid, s 69

¹⁷ Ibid, s 60

¹⁸ Ibid, s 33

¹⁹ Ibid, s 33

Neumann hevder videre at når bærere av samme representasjon er institusjonalisert, så utgjør de en posisjon i diskursen.

Flerstemmighet

Et utgangspunkt er at teksten alltid taler med flere stemmer. En av de viktigste teoretikerne bak forståelsen av flerstemmighet er Mikhail Bakhtin. Verken tekster eller grupper taler med en stemme, de taler med flere som gjerne står i kontrast til hverandre. Man skal i like stor grad som man søker etter fellesskap, enhet og likhet, være åpen for og forvente ulike meninger, ytringer, talemåter og fortolkninger.²⁰ Mot flerstemmighet finnes monologisering som er en annen mekanisme. Det innebærer at noen stemmer har mer å si enn andre. De er lettest å høre, snakker hørere enn andre og prøver å oppnå at andre stemmer holdes både lave og tause. Olsen skriver videre at de monologiske stemmene eksisterer i en hver sammenheng hvor hegemoni råder, og vil være den egentlige og autoritative stemmen, og marginalisere andre stemmer. Diskursanalyse søker ofte å innreflektere og motarbeide denne mekanismen. I diskursanalyse kan vi aktivt søke etter flerstemmighet.²¹

Neumann hevder at diskurs ofte vil inneholde en representasjon av virkeligheten og en eller flere alternative representasjoner. Han hevder videre at dersom det bare foreligger en representasjon, så er diskursen upolitisert. Han hevder det vil gå med ”store mengder diskursivt arbeid for å vedlikeholde en situasjon der denne representasjonen ikke åpent utfordres, og dette diskursive arbeidet er i sitt vesen politisk og dermed mat for diskursanalytikeren”.²²

Diskursanalyse er godt egnet til å studere situasjoner der det eksisterer kulturelt (gramsciansk) hegemoni, altså situasjoner der en gitt maktkonstellasjon opprettholdes ved hjelp av kulturelle maktmidler som utfordres i bare beskjeden grad. Jeg vil imidlertid hevde at det er umulig helt å lukke en diskurs meningsmessig (og for en del av oss er det et fremtredende normativt poeng at man skal unngå det), fordi mening ligger i relasjoner mellom fenomener, og relasjoner alltid må være i fluks. Selv i de mest fundamentalistiske religiøse samfunn kan man finne ateister.²³

Makt og hegemoni

Torjer Olsen skriver at i alle diskurser opererer mekanismer som har med makt og hegemoni å gjøre. Grunnlaget for flere maktanalyser er at A påvirker B til å gjøre noe B i utgangspunktet ikke ville ha gjort. I et diskursanalytisk perspektiv er man også opptatt hva med hvilken

²⁰ Olsen 2006: «Diskursanalyse i religionsvitenskapen», s 61f

²¹ Ibid, s 62

²² Neumann 2001: *Mening, materialitet og makt: En innføring i diskursanalyse*, s 60

²³ Ibid, s 60

bakgrunn det skjer og den sosiale sammenhengen det skjer i. Michel Foucault har understreket at maktstrukturer skaper en normalitet der A og B ikke ser ut til å stille spørsmål ved skeivheten.²⁴

Diskursers treghet er en form for avpersonifisert makt. Den fungerer slik at den låser fast diskursen og vanskeliggjør endring, ved for eksempel at en posisjon styrkes framfor andre, og at en representasjon for et fortrinn. Basis for denne tregheten er gjerne en tradisjon eller noe annet som tilslører opprinnelsen og begrunnelsen.²⁵

Hegemoni er den rådende diskursen, og er den representasjonen som har forrang fremfor andre. Monologisering fører til hegemoni som igjen fører til monologisering. Dette er en kjent prosess der maktstrukturer reproducerer seg selv. Olsen skriver videre at en godt grep i analysen er å bruke begrepsparet sentripetal og sentrifugal. Tanken er at tekstene har sentripetale krefter som «virker innover». De er samlende og søker å skape enhet og sammenheng, og hører i all hovedsak til hegemoniet. I mot disse står de sentrifugale kreftene som «virker utover», og som er splittende og skaper flerstemmighet.²⁶

Maktteorier

Jeg vil i oppgaven også bruke maktteorier når jeg ser på relasjonene innad i forsamlingen.

Sosiologen Lewis Cooser opererer med en lang liste som fanger opp de fleste former for maktgrunnlag. Deriblant nevner han tilgang til hellige ressurser eller magiske evner.²⁷

Repstad skriver om institusjonalisering av makt, bringe det i etablerte mønstre.

Maktrelasjoner vil ofte bli institusjonalisert og formalisert. Den må da i stor grad oppfattes som legitim, på en slik måte at menneskene rundt aksepterer den.²⁸ Videre skriver Repstad at institusjonalisering av makt er en måte å sikre noen maktstillinger, og man blir respektert som innehaver av et embete. Samtidig kan denne institusjonaliseringen bety mindre personlig armslag fordi maktutøvelsen blir bundet opp i en eller annen form for konstitusjon med faste regler. De som har makt kan da ikke opptre helt vilkårlig. «Makten blir mer effektiv når den nedfelles i regler og ritualer, men den blir samtidig mer forutsigbar og bundet til bestemte prosedyrer. Ofte utspilles maktkamper innenfor visse institusjonelle rammer. Partene har

²⁴ Olsen 2006: «Diskursanalyse i religionsvitenskapen», s 62f

²⁵ Olsen 2006: «Diskursanalyse i religionsvitenskapen», s 63

²⁶ Ibid, s 64

²⁷ Repstad 2002: *Dype, stille, sterke, milde. Religiøs makt i dagens Norge*, s 12

²⁸ Ibid, s 16

felles og godtar visse spilleregler, og innenfor disse rammene forholder de seg strategisk til hverandre». ²⁹

Man skiller mellom den formen for makt er å påvirke slik at mennesker gjennom refleksjon slutter seg til at noe er riktig eller legitimt, og den makte hvor man tar for gitt visse definisjoner av virkeligheten uten at det reflekteres over det. Den franske sosiologen Pierre Bourdieu skiller mellom *doxa* og *ortodokse*. *Doxa* er det som tas for gitt uten at noe tenker over det. Han hevder at mye slik mat ligger skjult i språket, gjennom innarbeidde begreper og klassifikasjoner. Man tyr til det språket man har, og inndelinger og kvalifikasjoner man er vant til. Dermed så er man med på å bekrefte og vedlikeholde gammel kunnskap og gamle maktforhold, helt til noen begynner å stille spørsmål ved det. Bourdieu sier da at den som vil holde det gamle ved like, må argumentere aktivt for det. «Han eller hun må bli ortodoks»³⁰. Repstad hevder dette på den samme måte er med det man kan kalle identitetsformende makt, som er sterkest når mennesker utvikler en selvforståelse uten å tenke etter hvordan den formes. Når man så begynner å tenke hvem en er og på hvilke krefter som former ens identitet, så har en større mulighet til å forandre sin identitet, sin selvforståelse.³¹

Repstad skriver at å gi verdier og virkelighetsoppfatninger religiøse begrunnelser, så styrkes disse verdiene og virkelighetsoppfatningene. «Å stå opp mot det som hevdes å være Guds vilje, er atskillig mer skremmende enn å være uenig med en jevnbyrdig. Når standpunkter sakraliseres, og gjøres til elementer i en hellig overbevisning, er det ikke en lettvin og pragmatisk sak å endre dem. Fremstår noe som hellig, oppfattes det også som er tidløst. Dets menneskelige opphav skjules i ærbødige ritualer og seremonier». ³²

Repstad hevder videre at mange religioner institusjonaliserer tradisjoner i skrifter som regnes som hellige. Ordninger må da vanligvis legitimeres med at de er i samsvar med skriftenes opprinnelige og egentlige vilje. Legitimering ved å vise til forpliktende historiske og tekstlige forbilder og modeller behøver slett ikke å være historisk riktige siden det hele tiden foregår fortolkninger av historien og tekstene. Den har makt, den som klarer å overbevise andre om at end egne historiske fortolkning er den rette. Man har mest makt dersom det ikke melder seg noe tvil om fortolkningen.³³

²⁹ Ibid, s 16

³⁰ Bourdieu 1996, sitert i Repstad 2002: *Dype, stille, sterke, milde. Religiøs makt i dagens Norge*, s 19

³¹ Repstad 2002: *Dype, stille, sterke, milde. Religiøs makt i dagens Norge*, s19

³² Ibid, s 28

³³ Ibid, s 28f

Pål Repstad skriver om en annen maktlegitimerende mekanisme, og det er at men ikke velger selv, eller fritt, alle avgjørelser som må tas, og spesielt negative. «Religiøse ledere kan presentere seg selv og sin makt som stedfortredende representasjon av det guddommelige. «Den hellige ånd og vi har bestemt...» het det i noen av oldkirkens konsilvedtak» Er man en redskap for en høyere makt kan det også til tider gi en form for etisk dispensasjon for bestemte grupper eller standpunkter. «Å vise til Den hellige skrift som eneste argument er for øvrig ofte et tegn på at et standpunkt er i ferd med å miste oppslutning i religiøse kretser».³⁴

Max Webers begrep *Herrschaft*, eller *autoritet* kjennetegnes ved at de som det utøves makt over, oppfatter det som legitimt. Han skilte mellom tre hovedformer for autoritet, tradisjonell karismatisk og rasjonell-legal autoritet. Den tradisjonelle autoritetens grunnlag er tradisjon, fordi «det alltid har vært slik». Den karismatiske er basert på at noen ledere tillegges ekstraordinære nådegaver og spesielt betrodd mandat. Weber var opptatt av at det etter karismatiske ledere gjerne dukket opp kontinuitetsproblemer. Han mente de bevegelser som kyltes å institusjonalisere karismaen, og knytte den til et embete snarer til enkeltpersoner, overlevde. Når det gjelder rasjonell-legal autoritet deler han det inn i byråkratisk, profesjonell og demokratisk autoritet.³⁵

Kilder

Jeg skal studere brevene i perioden 1995- 2005. Brevene er primærkilder, da de er produsert innad i forsamlinga. Jeg vil også bruke brev før og etter denne perioden for å kunne trenge historiske linjer. Andre primærkilder jeg benytter meg av er et møtetreferat, to informasjonsskriv som er utgitt i 1992 og 2010. Jeg bruker også utgitte brevbøker, Lars Levi Læstadius sine prekansamlinger, Læstadius sin tidsskriftsamling «Ens Ropandes Röst i Öknen» og et hefte med liturgier. Jeg vil også bruke predikanten Åge Østrem sin historie om hans kristne liv i «Brødre bak bordet». Predikant i Tromsø forsamling Roald Bolle har skrevet om «Læstadianismen i det moderne samfunn»³⁶ og Kurt- Tore Andersen er forfatter av «Den læstadianske vekkelsen i Tysfjord». Jeg vurderer de sistnevnte til å være primærkilder da de ikke er artikkel/ bok som tilfredsstiller vitenskapelige forskningskrav.

³⁵ Weber 1971, sitert i Repstad 2002: *Dype, stille, sterke, milde. Religiøs makt i dagens Norge*, s 33f

³⁶ Artikkelen er i Øyvind Norderval og Sigmund Nettet (red.) 2000: *Vekkelse og vitenskap. Lars Levi Læstadius 200 år*

Andre kilder til læstadianismen som jeg bruker er forskerne Dagmar Sivertsen, Roald Kristiansen og Marit Myrvoll.

Jeg tar utgangspunkt i at brevene som sendes innenfor den læstadianske bevegelsen er offentlige. Brevene, både de som sendes og de som mottas leses opp i forsamlingen. De kan oppfattes som brev fra forsamlingen fordi forsamlingen gir sitt samtykke i at brevene kan sendes. Det foregår slik at brevene skrives på forhånd og så leses opp. Deretter spørres forsamlingen om de kan gi sitt samtykke til at brevene kan leses opp. Jeg er kjent med at forsamlinga samtykker i at brevene skal sendes. Samlingene som brevene leses opp i er offentlige, og det er ofte annonsert i aviser om møtene, slik at de er åpne for alle.

Brevene er som regel kopiert opp i et antall eksemplarer slik at interesserte kan ta med seg et eksemplar. Det er i tråd med tradisjonen som har vært fra Læstadius sin tid, og jeg mener at vi her ser en videreføring. I og med at alt dette foregår på offentlig annonserte møter så regner jeg brevene som offentlige. De er også tilgjengelige for hvem som helst, som riktig nok møter opp på møter. Dersom noen «utenforstående» ville ha tak i et brev, så er det fullt mulig for den personen også å få tak i dem. Vel og merke dersom personen møter opp eller kontakter personer i forsamlinga. Noe offentlig arkivsystem finnes ikke.

Medlemmer i forsamlinga oppfatter nødvendigvis ikke brevene som offentlige. Det er samtidig viktig å tenke på at det bak brevene er mennesker som selv ikke nødvendigvis ikke har tenkt over at deres virke skal brukes som elementer i forskning. Jeg velger derfor å anonymisere predikantenes navn da dette ikke har betydning for oppgavens resultater.

Som beskrevet tidligere så er diskursanalyse også en analyse av konteksten. I og med at jeg selv har vokst opp i denne forsamlinga, har jeg kjent til brevene lenge. Jeg kjenner derfor til forsamlingas indre liv fra innsiden, og vet hvordan det var da jeg selv var aktiv innenfor. Det er viktig for meg å balansere egne kunnskaper godt i mot forskningens objektive krav. Det er viktig at jeg ikke skal bli for kritisk, og at denne oppgaven ikke skal ses på som opprør mot forsamlinga. Samtidig er det også viktig å ikke tegne et ukritisk bilde.

1.3. Begreper

Jeg skal nå innledningsvis ta for meg noen av begrepene som brukes i den førstefødte forsamling.

Forsamling brukes som menighet. Det kan være den enkelte menighet på et geografisk sted, men det brukes også om hele bevegelsen. Når det gjelder begrepet *forsamling*, så brukes det om både om enkeltstående menigheter, men også om hele bevegelsen, da selv klart kun den retningen jeg skriver om, nemlig Ofotenretningen, som også kalles «de førstefødte».³⁷ Begrepet *forsamling* kan brukes om hele Ofotenretningen, at det er en *forsamling*, men også om menighetene på det enkelte geografiske stedene, som Malm *forsamling*, Tromsø *forsamling* og så videre. Begrepet *forsamling* brukes i flere betydninger. En at *forsamlingen* av alle rette kristne, som jo er da alle troende innenfor Ofoten retningen. En annen betydning er de fysisk geografiske *forsamlingene* på ulike steder, som selv har en organisering rundt (i de fleste tilfeller) et *forsamlingshus/samlingshus*.³⁸ Når jeg i min problemstilling sier jeg skal se på brevene som sendes mellom de ulike *forsamlingene* så mener jeg de ulike geografiske *forsamlingene* innenfor Ofoten-retningen.

Lappmarkens kristendom brukes i *forsamlinga* om den vekkelsen som brøt ut etter Lars Levi Læstadius. Begrepet viser til den sentrale rollen samene hadde i vekkelsens fremvekst. Læstadius brukte lekfolk som ble fikk hans skreven prekenmanuskripter for å spre budskapet, og mange av dem var reindriftssamer.³⁹ I dag brukes Lappmarken om *forsamlingene* i Nord-Sverige; Gällivare, Kiruna og Luleå, også kalt *moderforsamlingen*. Jeg har i denne oppgaven valgt å bruke Lappmarken når jeg omtaler *moderforsamlingen*. Jeg velger også når jeg siterer fra brevene å bruke «julesamlingene i Gällivare».

Kristendommen kan ofte være synonymt med den læstadianske *forsamling*, men også med *forsamlingas* teologiske forståelse. Det er ofte man hører utsagt som ”I kristendommen har det alltid vært lært...” og da menes det i *forsamlinga*. Dette begrepet forteller også noe om synet på seg selv i og med at man bruker et «allment» begrep som jo ”kristendommen” er uten at det kommer frem refleksjoner om at det finnes mange ulike kristne tradisjoner.

Samling brukes om gudstjenesten. Av og til brukes også ordet *forsamling* om gudstjenesten. Ordet gudstjeneste brukes ikke i dagligtale, men er brukt i et informasjonsskriv fra 2010. Bakgrunnen kan være at *samlingene* hele tiden har foregått på ettermiddag slik at alle skulle ha mulighet til å delta på gudstjenestene i kirken. Begrepet *storsamling* benyttes når det er

³⁷ Jeg vil i neste kapittel redegjøre for «de førstefødte»

³⁸ Man omtaler bedehusene både som *forsamlingshus* og *samlingshus*.

³⁹ Kristiansen 2005: *Samisk religion og læstadianisme*, s 49

større samlinger med tilreisende predikanter og gjester. I tillegg finner vi også *julesamlingene*, som betyr storsamlingene i Gällivare som foregår hver eneste jul. *Fellessamlingene* er storsamlingene i juli/august som er i Ofoten og Lofoten, henholdsvis Leknes, Ballangen, Narvik og Bjerkvik. De foregår ofte over et par tre uker. Det finnes også pinsesamlinger, påskesamlinger og høstsamlinger. Det er storsamlinger som holdes under henholdsvis påske, pinse og på høsten. Alle samlingene har samme liturgi og form, men det er blitt tradisjon på store møteserier som gjentar seg årlig og derfor også har fått forskjellige navn.

Geografi benevnelsene i den læstadianske forsamlingen viser at det er en bevegelse med røtter i Nordkalotten. Vest- Norge er Ofoten og Lofoten, hvorpå Øst- Norge da er Finnmark. Vest og Øst for hva? Det er Gällivare og omegn som er sentrum. Sør- Norge er fra Helgeland og sørover. Det er slik at de ulike kretsene også samarbeider seg i mellom. For eksempel går påskesamlingene på rullering i Sør- Norge mellom fire forsamlinger; Malm i Nord-Trøndelag, Trondheim, Oslo og Porsgrunn. Tidligere var samlingene i Bergen i stedet for Porsgrunn, men på grunn av kapasitet ble dette endret.

Begjær brukes synonymt med anmodning/ønske. Jeg antar at det en gang har vært en oversettelses feil som har ført til at dette har blitt en del av terminologien på norsk side. På svensk brukes ordet *bagäran* som er synonymt med *önskan*, *anhollan*, *fordran*, *ansökan* og *framställan*.⁴⁰ *Begjær* på norsk betyr sterk trang, lengsel, attrå.⁴¹ En mer riktig oversettelse ville vært *begjæring* eller *anmodning*. I brevene brukes ordet *begjær* på norsk, som *bagäran* på svensk. Det kan hende det er flere feiloversettelser, det har jeg ikke tatt hensyn til i denne oppgaven.

1.4 Gangen i oppgaven

Jeg vil i kapittel 2 *Rammer; historie og kontekst* gjøre rede for rammene rundt brevene. Jeg vil referere historien til den læstadianske bevegelsen hvor jeg ser litt på splittelsene. Jeg tar for meg sentrale lærespørsmål, som læren om «de førstefødte», om «nådens orden», forholdet til statskirka og kvinnes rolle.

⁴⁰ Synonymer.se <http://www.synonymer.se/?query=beg%E4ran&SOK.x=0&SOK.y=0>

⁴¹ Ordbok Språkrådet/ Universitetet i Oslo <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=begj%C3%A6r&begge=+&ordbok=begge>

I kapittel 3 *Presentasjon av brevene* gir jeg en presentasjon av brevene hvor jeg beskriver brevkorrespondansen. Jeg ser også på hvem som er avsender og mottaker av brevene og drøfter hva jeg ut av det kan si hvilken type brev det er.

I kapittel 4 *Nærlesing av brev*, vil jeg nærlese tre brev. Brevene er fra 1995, 2000 og 2001. Jeg bruker velger å se på hvilke referentkjeder jeg ser i disse brevene, knyttet rundt rollen til predikanter, forsamling, enkeltmedlemmer og omverden. Jeg ser videre på hvorvidt det er overlekalisering i brevene og drøfter hva det kan bety. Videre ser jeg på metaforer, og hva det sier om selvforståelsen. Deretter ser jeg på form og verdiord i brevene før jeg til slutt gjør en vurdering av læstadiansk brevsjanger.

I kapittel 5 *Forsamling og predikanter* er predikanter og forsamling tema. Hva slags rolle og funksjon har de? Hvilke bilder tegnes av dem og av relasjonene mellom dem. Jeg bruker diskursanalytisk tilnærming, og ser på representasjoner. Jeg bruker også maktteorier for å belyse forholdet mellom dem.

I kapittel 6 *Organisering og struktur* ser jeg på hva brevene forteller om internorganisering og kirkestruktur. Jeg ser på forholdet mellom forsamlinger, og drøfter organiseringen innad i Norge. Jeg drøfter videre hva jeg kan se av beslutningsstrukturer. Hvem tar avgjørelser? Til slutt i kapitlet stiller jeg spørsmål om forsamlinga er på vei til å bli et eget kirkesamfunn, og på prosessen som skjer rundt det.

2 Rammer; historie og kontekst

I dette kapitlet skal jeg ta for meg rammene for selve oppgaven. Jeg vil tegne en historisk skisse av læstadianismen generelt, og deretter brevtradisjonen spesielt.

2.1 Læstadianismen

I Karesuando stod den læstadianske vekkelsens vugge. Der ble den 25 år gamle Lars Levi Læstadius prest i 1824, han som senere skulle blåse nytt liv i de svenske lappmarksforsamlingene og den svenske kirken. Det nye livet ble vakt av ropet til Læstadius om en sann omvendelse. Og det ble et rop som vant gjenklang i menneskesjeler i det store innlandsområdet som sett utenfra ofte er kalt for ødemark. Det ble til en vekkelse som bredte seg som en ild, «burden av profetisk anda och kraft, (Boreman, 1954,47).⁴²

Læstadianismen er en pietistisk vekkelsesbevegelse og den spredte seg raskt over Nordkalotten, mye på grunn av at reindriftssamene ble en del av vekkelsen og førte den videre til andre områder. Roald Kristiansen skriver at de læstadianske forsamlingene selv utpekte predikanter og ledere, og en av de tidligste lederne ble selvskreven leder etter at Læstadius døde i 1861. Det var kateketen Juhani (Johan) Raattamaa fra Saivomuotka. Han fikk rollen som organisator og leder for vekkelsen da Læstadius bel eldre. Forholdet mellom han og Læstadius har blitt sammenlignet med apostelen Johannes og døperen Johannes. Læstadius som døperen Johannes fordi han vektla syndens vesen og lovens krav. Raattamaa som apostelen Johannes fordi han vektla syndsforlatelsen, som frir sjelen fra syndenød og angst.⁴³

Lars Levi Læstadius var prest allerede i 1825, men opplevde sin egen omvendelse i 1844, etter møte med Milla Clemetsson, eller «lappflickan Maria» som han selv kalte henne. Hun oppfattes i læstadiansk tradisjon å være redskapet til Læstadius' omvendelse. Han møtte henne i Åsele, og dette møtet gjorde dypt inntrykk på Læstadius.⁴⁴

Om vintern 1844 kom jag till Åsele lappmark, i egenskap av visitorator. Här träffade jag några läsare, som var av det mildare slaget. Bland dem var en lappflicka vid namn Maria, som öppnade hela sitt hjärta för mig, sedan hon hört altertalet. Denna enfaldiga flicka hade erfarenheter i nådens ordning, som jag aldrig hade hört förut. Hon hadda vandrat långa vägar för att söka ljus i mörkret. Under sina vandringar hade hon slutligen kommit till pastor Brandell i Nora, och när hon för honom öppnade sitt hjärta, så löste han tvivlet. Hon kom genom honom till den levande tron. Och, tänkte jag: här är nu en Maria, som sitter vid Jesu fotter. Och nu först, tänkte jag, nu ser jag vägen, som leder till livet. Den har varit fördold, till dess jag fick tala med Maria. Hennes enfaldiga berättelse om sina vandringar och erfarenheter gjorde så

⁴² Andersen 2007: *Den læstadianske vekkelsen i Tysfjord fra 1850 til andre verdenskrig*, s 7

⁴³ Kristiansen 2005: *Samisk religion og læstadianisme*, s 63ff

⁴⁴ Larssen 1995: *I verden, men ikke av verden*, s 24f

djupt intryck på mitt hjärta, att det ljusnade även för mig. Jeg fick denne afton, som jag tillbragte i sällskap med Maria känna an försmak av himmelens glädje.⁴⁵

Historien om møtet mellom Læstadius og samejenta Maria er en viktig fortelling i bevegelsen, som trekkes fram både som modell for nådens orden, og som eksempel på at prester også trenger omvendelse til «en levende tro».

Dagmar Sivertsen(1955) skriver om den læstadianske lære og praksis i Norge. Hun skriver at Læstadius ikke ga noen samlet lærefremstilling, og at lærekrav kom etter hvert gjennom prekener og artikler. Hun mener at dette nok var noe av bakgrunnen for splittelser. Etter Læstadius' død overtok Johan Raattamaa ledelsen i bevegelsen, og ga den dens dogmatiske grunnlag. Læstadianismens skaper var Læstadius, dens læremessige teoretiker var Johan Raattamaa⁴⁶. Roald Kristiansen skriver bevegelsen selv utpekte sine ledere og det ble etter hvert mange av dem som ikke alltid var enige. Noen forkynnte mildt og lokkende (fokus på evangelium), mens andre var strenge og fordømmende (fokus på lov). Læstadius selv fokuserte nok mye på lovpredikener, men han stilte predikantene fritt til å forkynne slik de selv anså var best, men striden vedvarte. Uenigheten vedvarte, og ved senere splittelse av vektlegging av lov og evangelium et av kjernepunktene.⁴⁷

Sivertsen hevder at læstadianismen alt i fra 1850- 60- årene stod sterkt forankret i fast oppbygde menigheter med målbevisst vilje til å vedlikeholde den opprinnelige lære. Splittelsene mener hun grunnet i Johan Raattamaas teoretiske utforming av Læstadius sin forkynnelse, og at den indre uenigheten kun i få tilfeller skyldtes statskirkepåvirkning eller dissenterpåvirkning.⁴⁸ Kristiansen påpeker at Raattamaa var en ydmyk og åpenhertig person som både leder og forkynner. Han aksepterte predikantenes ulikelegning og stil, og gjorde alt for at forskjellene ikke skulle føre til splittelse. Han meglet i konflikter, og påpekte behovet for at begge parter måtte forlike seg med hverandre og samarbeide selv om man ikke var enige i alle ting. Han døde i 1899, og spenningene var så store at splittelse ikke var til å unngå. Den første splittelsen var mellom øst- og vestlæstadianerne. Den vestlige grenen gikk under navnet *de førstefødte*.⁴⁹ Splittelsene gikk på spørsmål om rett tro, men også om hvordan arbeidet skulle drives og hvem som skulle lede det. Kristiansen hevder at historisk sett ikke kan si at en gruppe er mer «opprinnelig» enn andre. Med små og store forgreininger regner

⁴⁵ Læstadius, Hellman, Wettainen 1979: *Tidskriften Ens Ropandes Röst i Öknen. Åren 1852-54*, s 34

⁴⁶ Sivertsen 1955: *Læstadianismen i Norge*, s 344

⁴⁷ Kristiansen 2005: *Samisk religion og læstadianisme*, s 64

⁴⁸ Sivertsen 1955: *Læstadianismen i Norge*, s 1

⁴⁹ Kristiansen 2005: *Samisk religion og læstadianisme*, s 66f

man 17 ulike fraksjoner. I Norge fins det tre større læstadianske hovedgreiner som til dels overlapper hverandre geografisk; *førstefødteretningen* med hovedtyngde i Ofoten og Lofoten, *Lyngen retningen* som har størst utbredelse i Nord- Troms og *Altaretningen*, mest utbredt i Vest-Finnmark.⁵⁰

Læren om «de førstefødte» og modermenigheten

Roald Kristiansen hevder betegnelsen førstefødte ble brukt om de første som kom til tro og «ble født på ny» og etter hvert ble brukt som navn på den vestlæstadianske fraksjonen.⁵¹

Dagmar Sivertsen hevder at det er ingenting som har skapt så mye innbyrdes bitterhet og strid blant læstadianerne enn Johan Raattamaas lære om den førstefødte menighet. I følge Sivertsen finnes liten bekreftelse på dogmet hos Læstadius og det er dette som har gjort det lett angripelig. Tanken hos Raattamaa er at Jesus har grunnlagt en menighet som han gav himmelrikets nøkler, og Peter var den første menighetsleder. Gjennom tidene har kristenlivet utartet seg, menigheter har gått tapt, men jevnlig har menighetene blitt gjenfødt. Sist i vår tid har det skjedd ved Lars Levi Læstadius i ”svensk lappmark”. Raattamaa plasserer den førstefødtes forsamling til ”Sveriges Lappmark”, og at derfra har det blitt sendt predikanter til Norge, Finland, Sverige og Amerika. For Raattamaa er det absurd om det skulle finnes flere førstefødtmenigheter. Derfor må alle som slutter seg til bevegelsen, og så slutte seg til og lemme inn i denne førstefødte gjenfødte menigheten. Raattamaas menighet kan synes å sammenlignes med en familie.⁵²

Det fins ingen bekreftelse på førstefødt dogmet det hos Læstadius selv for han brukte aldri dette begrepet. Samtidig er hans menighetssyn så nært opp til Raattamaas at det i større grad har underbygget denne læren, enn det har sådd tvil om den. I 1972 bruker Johan Raattamaa førstefødt- uttrykket. Han forklarer senere hva han mener med den førstefødtes menighet: «Det gis bare én Kristi menighet, den som Kristus selv har stiftet: «En er Kristus og en er menigheten, og den førstefødte menighet er den rette menighet hvortil vi alle er samlet» Og Kristus selv har «gitt himmerikets nøkler til de førstefødtes menighet».⁵³

Johan Raattamaa brukte begrepet flere ganger i ettertid. Flere ganger er det i forbindelse med uro. Et eksempel er fra brev til Kustaa Mikko 3/11 1874:

⁵⁰ Kristiansen 2005: *Samisk religion og læstadianisme*, s 79f

⁵¹ Ibid, s 80

⁵² Sivertsen 1955: *Læstadianismen i Norge*, s 424f

⁵³ Sivertsen 1955: *Læstadianismen i Norge*, s 425

Men därför har vår Herre Kristus gett himmelrikets nycklar åt den förstfödda församlingen, att inte glupande vargar skulle komma åt att döda och fördöma. Därför ni lemmar i den förstfödda församlingen, eller väktare, låt oss förstärka vingårdsstängslet på de kanter, där det är dåligt, så att arbetarna skulle få stoppa till och förbättra nedfallna och förrutnade ställen.⁵⁴

Roald Bolle forklarar begrepet ”de førstefødte” med at Jesus er den førstefødte blant mange brødre, og han har grunnet sin menighet av sine første disipler, derav ”menigheten av de førstefødte”. Bolle henviser her til Romerbrevet 8,29, Hebreerbrevet 12,23 og Efesere 3. Han fortsetter med at siden det skal være en tro og en menighet må de som senere fødes eller kommer til en levende tro, komme til den samme menigheten. De er jo ikke selv nødvendigvis førstefødte, men har kommet til den førstefødtes menighet.⁵⁵

Johan Pietiläinen har skrevet forordet til en brevsamling utgitt i 1966. Han skriver at forsamlingen ble bygd på påskedagen, og at den døde troen har blitt forbyttet med den levende tro. Han skriver videre at denne forsamlingen har levd fram til i dag «ibland med større kraft, ibland gömd «under jorden», og at vekkelser har oppstått på ulike steder gjennom århundrene, og at under Læstadius sin tid så «flammede åter den förstfödda församlingens kraft upp i klar låga».⁵⁶

Vi møter også et annet begrep, nemlig «moderforsamlinga» eller «modermenigheten» Dette begrepet gjentar seg, og betyr i praksis forsamlingene i «Lappmarken», rent geografisk er det Kiruna, Gällivare og Luleå. Kurt Tore Andersen skriver at den læstadianske vekkelsen kom til Tysfjord fra Lule Lappmark i Sverige. «I Sveriges Lappmark finner man derfor moderforsamlingen til de førstefødte læstadianerne».⁵⁷

Som vi ser, synes Læstadius å være inne på den tanke Johan Raattamaa sendere utpenslet, at den første troende menighet i den enkelte epoke, gruppert om sin ledelse, står som moder og rede for menighetene som dannes etter hvert rundt om. Om moderen ved *redet* danner en succejsjonslinje bakover mot apostelmenigheten i Jerusalem, overgitt til Peter, slik vil *moderen* også i fremtiden, så lenge rettroenheten varer, stå som *redet* for alle menigheter som samles til «fårehuset», eller som Læstadius uttrykte det, til «bedehuset».⁵⁸

Den førstefødtes forsamling er alle forsamlingene innenfor vekkelsen, men en forsamling har fått en morsfunksjon, slik som apostelmenigheten i Jerusalem. Derfor er det en forestilling om

⁵⁴ Johan Raattamaa Brev og skrivelser, 2000:137

⁵⁵ Bolle 2000: «Læstadianismen i det moderne samfunn», s140

⁵⁶ Pietiläinen 1966: *Brevsamling från den læstadianska väckelsen. Från c:a 1850- 1966*, s 10

⁵⁷ Andersen 2007: *Den læstadianske vekkelsen i Tysfjord fra 1850 til andre verdenskrig*, s 56

⁵⁸ Sivertsen 1955: *Læstadianismen i Norge*, s 428

at forsamlingen i Lappmarken også er «modermenigheten», noe som bekreftes av Roald Bolle. Han er predikant i forsamlinga i Tromsø, og skriver om hvilken funksjon modernemenigheta har.

Erfaringene i kristenheten gjennom tidene har vist at strid har oppstått innen menigheten. ”For det må være partier blant dere, for at de ekte kan bli åpenbare blant dere”(1. kor.) 11,19). Ordningen med en modernemenighet har da båret velsignede frukter. På apostlenes tid kunne man ”gå opp til Jerusalem” for å legge frem saken for de eldste. ”De førstefødte” læstadianere har holdt på ordningen med modernemenigheten i Sveriges Lappmark. (...) Det hersker ingen tvil om at ordningen med modernemenighet har vært av særlig betydning for at Åndens enhet har kunnet bevares i fredens sambånd (Ef. 4,3) alle steder der rådene fra modernemenigheten har vært fulgt.⁵⁹

I informasjonsskrivet som den læstadianske forsamling ga ut i 2010 forklares ikke hva som menes med moderforsamling, men det refereres til dette. Det fortelles at hvert år samles man fra de forskjellige land for å feire julesamlinger i Gällivare, med telefonoverføringer til forsamlinger i andre land. Predikantene får under disse julesamlingene anledning til å drøfte viktige spørsmål. ”Ofte legges det også fram ønsker fra de forskjellige land om besøk fra moderforsamlingen i ”Svenske Lappmarken”. Det bestemmes da hvem som skal få besøk. Det poengteres at dette samarbeidet har ført til at ”båndene mellom de ulike land er blitt bevart, slik at i kjenner at vi er en og samme menighet, til tross for ulike språk og nasjonaliteter”.⁶⁰

Roald Kristiansen hevder at tanken om moderforsamlinga som en organisatorisk samlende enhet er viktig for førstefødtretninga. Han skriver at denne forsamlinga finnes sted hvert år under julesamlingene i Gällivare. Predikantrådet med utsendinger fra lokale forsamlinger i Norge, Sverige og Finlands møtes. Der tas opp predikantutsendinger, og læremessige og praktiske spørsmål.⁶¹ Predikanter fra Amerika reiser også til disse samlingene.

Marit Myrvoll beskriver sitt møte med livet innenfor forsamlinga, og da bygda skulle ta i mot gjester fra moderforsamlinga. Hun hevder et slikt besøk kan sammenlignes med å få besøk av statsledere da det handler om å bli anerkjent og sett. Det gir den lokale forsamling status, fordi besøk viser hvordan moderforsamlingen prioriterer de ulike områdene, og det er motiverende for medlemmene av forsamlingen.⁶²

⁵⁹ Bolle 2000: «Læstadianismen i det moderne samfunn», 143

⁶⁰ Den opprinnelige Apostoliske Lutherske Førstefødtes forsamling i Norge 2010: *Læstadianismen- en levende vekelsesbevegelse*, s 7

⁶¹ Kristiansen 2005: *Samisk religion og læstadianisme*, s 81

⁶² Myrvoll 2010: «Bare gudsordet duger», s 112

Læren om «nådens orden»

Lars Levi Læstadius sin lære om «nådens orden» kommer fram i blant annet en preken han holdt Allehelgenssøndag 1858, hvor prekenteeksten var fra Matteus 5: 1-12. Den handler om hvordan et menneske blir salig, og man må følge alle trinn:

I dagens evangelium er nådens orden framstilt slik at alle hovedpunkter som hører til saligheten, er nevnt i den rekkefølgen de kristne får erfare dem. Det er: 1. åndelig fattigdom, 2. åndelig sorg, 3. saktmodighet, 4. hunger og tørst etter rettferdighet, 5. barmhjertighet, 6. hjertets renhet, 7. fredsommelighet og 8. forfølgelse for rettferdighets skyld. Altså åtte saligheter hvor ingen må mangle. Den som vil bli salig, må erfare og gjennomleve alle disse.⁶³

Læstadius fortsetter prekenen med å fortelle hva som ligger i hvert enkelt punkt.

Vekkelsesbevegelsen startet som en ren vekkelsesbevegelse hvor den eneste normen var Læstadius sin personlige opplevelse av nåden gjennom en bestemt trinnvis nådevei. I og med at Læstadius aldri utarbeidet noen fast lærebygg for forkynnelsen så var det mulig med avvikende oppfatninger, og mistydninger og mistolkninger. I Norge er det Erik Johnsen-fraksjonen, også kalt Lyngenlæstadianerene som hadde mest problemer med denne læren, slik at dette skiller «de førstefødte» fra Lyngenretninga. Sivertsen skriver at læstadianismen krever anger, syndsbekjennelse, absolusjon, og derved frelsesvisshet og tro, og at bevegelsen med dette inntok bevegelsen en særpreget stilling innen for den norske statskirke.⁶⁴

Både syndsbekjennelsen og absolusjonene er nemlig så fast knyttet til menigheten, «de gjennfødtes menighet», at det har skapt dogmet om at ingen kan bli frelst som står uten for denne menighet, og ingen kan bli frelst uten å gå gjennom denne menighet. Menigheten og bare den, har nøkkelmakten, (...) Nøkkelmakten har sitt feste i syndsbekjennelsen, og makten tilligger menigheten, Guds representant på jorden. Gud åpenbares kun gjennom menigheten. Noen annen salighetsvei finnes derfor ikke. Til Guds menighet må enhver synder komme, om han skal kunne frelses.⁶⁵

Roald Kristiansen hevder læstadianismen er pietistisk med vektlegging av den kristnes erfarings betydning. Gjennom forkynnelsen erfarer man at man kommer til kort, syndserkjennelsen vekkes, for så at evangeliets løfte om tilgivelse blir forkynt. Det var viktig for Læstadius å vekke menneskets følelser, fordi det bare gjennom kombinasjon av erfaring og erkjennelse at den religiøse beslutningen modnes og fullendes i omvendelse og tro. Det er i læstadianismen en egen tolkning av skriftemålet, at syndenes forlatelse skal komme fra en

⁶³ Læstadius 1984: *Prekensamling I*, s 246

⁶⁴ Sivertsen 1955: *Læstadianismen i Norge*, s 347f

⁶⁵ Ibid, s 348

som selv er troende. Det kalles nøkkelmakten, og er noe en hver troende kan bruke, Nøkkelmakten forstås som forsamlingens og de troendes rett til å løse eller fastholde synder.⁶⁶

Læstadianismen og kirka

Læstadianerne har vært trofaste mot kirka og ikke ønsket noen frikirke dannelse. Samtidig har forholdet av og til vært problematisk. Bevegelsen har sett seg selv om et åndelig samfunn innenfor kirkas ytre rammer uten å bli styrt av den. Kristiansen hevder at man ser sin forsamling som «folkekirkens indre kjerne, en trofast «rest» av troende i en kirke som er i konstant forfall». Og bare dersom forsamlingen tvinges ut av kirka, så mener man at frikirkedannelse er akseptabelt.⁶⁷ Denne oppfattelsen har Halvard Larssen også, som hevder at presten først og fremst oppfattes som sakramentsforvalter. Sakramentene oppfattes som gyldige uavhengig av prestens åndelige tilstand. Virkninga er avhengig av om den som får del i handlingen fra før av har en levende tro, og bare da kan syndenes forlatelse mottas.⁶⁸ Kristian Landsem, avdød predikant i Trøndelag uttalte i et intervju i Vårt Land i 1960: « Vi er kirkens folk. (...) Vi søker kirken både for å få nådemidlene og ellers også. Vi arbeider til kirken og ikke fra den».⁶⁹

Roald Bolle hevder at læstadianerne mange steder har vært betraktet som den trofaste skare kirkegjengere, og at det er tydelige tegn på at dette nå endres. Mange unge læstadianere har et fjernere forhold til kirken enn foreldrene. Det er også en utbredt oppfatning at forkynnelsen i kirken taper sin kraft, og følelse av at nye elementer trenger seg inn. Resultatet blir at læstadianere føler seg fremmedgjort. Bolle hevder videre at det er særlig bekymring for endret sakramentsyn.

Hvor meget Luther enn forklarte læren om rettferdiggjørelsen og advarte de kristne mot å delta i så vel katolsk som reformert nattverd, ser det ut til at det i de nordiske kirker tilstrebes fullt nattverdsfelleskap med dem som Luther holdt for å være vranglærere. Det kan neppe være noe annet enn den sterke lojaliteten til det som har vært praktisert, som fortsatt binder til statskirken. Men det er ikke mye igjen av båndet».⁷⁰

Denne utviklingen bekreftes av Bengt- Ove Andreassen som har analysert førstefødtlæstadianernes selvrepresentasjon gjennom informasjonsbrosjyrene utgitt i 1992 og 2010. Han hevder at dette viser at gruppa har gjennomgått organisatoriske endringer som har

⁶⁶ Kristiansen 2005: *Samisk religion og læstadianisme*, s 86

⁶⁷ Ibid, s 88

⁶⁸ Larssen 1995: *I verden, men ikke av verden*, s 95

⁶⁹ Østrem 1989: *Brødre bak bordet. En fortelling fra mitt kristne liv*, s 38

⁷⁰ Bolle 2000: «Læstadianismen i det moderne samfunn», s145

ført til endret selvrepresentasjon, og at det gir sterke signaler om en løsrivelse fra statskirken.⁷¹

Læstadianismen og kvinnene

Kvinnene synes å hatt liten formell rolle ut fra kildene jeg har tilgang til. Samtidig ser man det også tegnes et annet bilde. Jeg har allerede nevnt Læstadius sin «Maria», som var sentral i hans omvendelse. En annen betydningsfull kvinne var Mathilda Fogman, som var Juhani Raattamaas nære medarbeider. Det finnes mange brev skrevet til/ fra henne, som viser at hun hadde en nøkkelrolle. Mathilda Fogman arbeidet som jordmor og hadde stor respekt. Hun døde stort antall barn. Det skrives også brev til Lotta Læstadius, Lars Levi Læstadius sin datter. Hun var sjelesørger, sin fars hjelper og spilte en betydningsfull rolle i den første tiden i veknelsen.⁷²

En annen sentral kvinne var Jerpe-Gáddja/ Karen Nirpi (1830-1886). Fortellingen om læstadianismens fremvekst i Sør- Troms og Nordland er knyttet til henne.. Hun var i Sverige under veknelsen, og ble deltakende i den. Etter konfirmasjonen gjette hun en reinflokk i Sør-Troms, og mange sluttet seg etter hvert til hennes tro. Hun omtales som «de kristnes mor».⁷³

2.2 Brev- og skrifttradisjonen i den læstadianske veknelsen

Skrifttradisjoner

Halvard Larssen skriver om læstadianismens deltakelse i samfunnet i sin hovedfagsoppgave. Han nevner de skriftlige kildene som fins, og sier at kun en skriftlig sjanger er rikelig representert, nemlig brev. Han skriver videre at disse kan gi god informasjon om teologi og virksomhet, men lite om forholdet til politikk, som var hans fokus i hans oppgave.

Læstadianismen og dette gjelder i særlig grad førstefødtretninga, har vært en skriftfattig bevegelse. Delvis har dette sin årsak i at det har vært en bevegelse for folk fra de minst boklærde grupper i samfunnet, dels har det bakgrunn i behov og tenkesett Bevegelsen har alltid vært en del av Den norske kirke, og den har derfor ikke kirkebøker eller annen kirkelig arkivmateriale. Den har heller ikke oppfattet seg selv som ei forening med medlemslister og vedtaksprotokoller. I noen tilfeller finnes protokoller tilknyttet forsamlingshusene som ble bygd, men disse protokollene reflekterer stort sett bare

⁷¹ Andreassen 2012: «Førstefødtlæstadianernes selvrepresentasjon, en analyse av to brosjyrer», s 67

⁷² Myrvoll 2010: «Bare gudsordet duger»: om kontinuitet og brudd i samisk virkelighetsforståelse, s 177

⁷³ Kristiansen 2005: *Samisk religion og læstadianisme*, s 76f

det som har med praktiske oppgaver i forbindelse med husdrifta. I tilknytning til de forsamlingshusene tilhørende førstefødtretninga som ble bygd i Ofoten etter krigen, finnes bare regnskapsprotokoller.⁷⁴

Videre skriver Larssen om brevene at de nok har vært det viktigste middel for å holde kontakt lederne seg i mellom og også mellom forsamlingene. Han skriver videre at brevene var beregnet til høytlesning under møtene og de ble skrevet av og distribuert videre.⁷⁵ De ble også brukt som «bevis» i forbindelse med splittelser, og Larssen hevder det til dette formålet «ble utgitt brevsamlinger som skulle legitimere en ortodoks holdning».⁷⁶

Jeg vil trekke fram Lars Levi Læstadius sin prekensamling. Den er sentral i menigheten i dag, siden det på hvert møte leses opp en preken. Læstadius sin egen avhandling «Dårhushjonet, en blick i nådens ordning» må nevnes, men det er uklart hvilken rolle den spiller i forsamlinga. Annen skriftmateriale som brukes i menigheten er «Fadersrøsten» og tidsskriften «Ens Ropandes Röst i Öknen» som Lars Levi Læstadius selv ga ut.

Det er utarbeidet et hefte som er kalt «Ordninger», som er liturgier i forbindelse med dåp, nattverd og konfirmasjon. Dette ble utgitt i 2001.⁷⁷ De siste årene er det også blitt utarbeidet et hefte om hvordan man skal forholdet seg til den nye verden med tanke på teknologi og internett, i tillegg til at det nå finnes et etikkutvalg. Hva etikkutvalget drøfter og har som mandat, det vet jeg ikke da jeg ikke har sett noe mandat eller referat. Forsamlingen har drevet «hverdagsskole» for barn og ungdommer, og her er det mulig utarbeidet læreplaner. Det finnes også noen høringsuttalelser og møtereferat.

Halvard Larssen beskriver en annen gruppe skrifter, nemlig trykte nekrologer, eller «minneskrifter» som de kalles, over predikanter innenfor bevegelsen. Det er det eneste skriftlige materialet som forteller om enkeltpersoners politiske og kirkelige verv.⁷⁸

Åge Østrem, avdød predikant i Oslo skrev historien om sitt kristne liv; «Brødre bak bordet» som ble utgitt i 1989. Det er også kommet informasjonsbrosjyrer. Det første i 1992, skrevet av Fridtjof Apheltun, og et i 2010 uten navngitt forfatter. Det er også utgitt noen brevsamlinger som jeg vil se nærmere på i neste avsnitt.

⁷⁴ Larssen 1995: *I verden, men ikke av verden*, s 50f

⁷⁵ Ibid, s 59f

⁷⁶ Ibid, s 59

⁷⁷ Menighetene i USA har hatt egne liturgier lenge Dette fordi de er etablert som eget kirkesamfunn. Jeg kommer til å bruke disse liturgiene som støttemateriale.

⁷⁸ Larssen 1995: *I verden, men ikke av verden*, s 60

Brevmaterialet i den læstadianske vekkelse

Brevvekslingen startet allerede da Lars Levi Læstadius levde, og noen av brevene han skrev er blitt bevart og er trykt i en brevsamling. Brevskrivningen i vekkelsen antar jeg har vært omfattende ut fra brevene jeg kjenner til.

Brevskrivning i kristne menigheter er ikke uvanlig, og jeg vil trekke fram brevsamlingene som finnes etter Hans Nielsen Hauge, samt etter haugianeren Daniel Arnesen. Ingolf Kvamen ga ut brevsamling i 1971 hvor han da antok var en samling av alle kjente brevene Hauge skrev.⁷⁹ I følge Per Øverland var Daniel Arnesen en haugianer- predikant som både i form og innhold ble bestemmende for neste generasjon predikanter. Han hadde tjenestetid fra 1802- 1866., og virksomheten omfattet store deler av Norge og Sverige. Arnesen var på reise store deler av året fram til 1850.⁸⁰

Som skrevet ovenfor så er brev rikelig representert den læstadianske forsamling, og at en del av brevene var skrevet for at de skulle leses opp i menighetene. Denne tradisjonen er videreført. Brevene leses opp før de sendes med spørsmål til forsamlingen om de kan sendes. Forsamlinga gir som oftest samtykke. Brevene leses også opp i forsamlingen når de mottas.⁸¹ Tradisjonen med å kopiere og spre brevene er bevart, da kopier av brev leses i andre forsamlinger. Dette er jo mye enklere i dag siden man lever i en helt annen teknologisk verden enn da Lars Levi Læstadius selv skrev sine første brev og menighetene var under oppbygging.

Breve fram til ca. 1966 er samlet i ulike brevbøker, men derfra finnes brevene i papirkopier hos privatpersoner. Den første brevsamlinga ble utgitt i Amerika i 1898.⁸² Den ble senere oversatt til norsk og utgitt med tittelen «Brevsamling av 1938». Man regner med at disse allerede var kjent blant forsamlingene i Norge.⁸³ Så vidt jeg vet er det ikke gitt ut noen bøker med alle brevene samlet. Bøkenes innhold overlapper. ”Brev från den læstadianske väckelsen. Från ca 1850- 1966” og ”Brevboken av 1966” ble tidlig utgitt. Disse bøkene inneholder brev som er samlet fram til 1966. Brevbøkene overlapper hverandre, men det kan være forskjellige årsaker. Blant annet at de inneholder brev fra ulike samlere. Brevene ble skrevet av og de samme brevene kunne derfor være hos ulike samlere/privatpersoner.

⁷⁹ Kvamen 1971: *Brev frå Hans Nielsen Hauge*, s VI

⁸⁰ Øverland 2001: *Daniel Arnesen Haugianske vennebrev*, s 6

⁸¹ De leses opp rett etter at møtet er ferdig

⁸² Den het *Aikakautemme wanhinten kirjoituksia*

⁸³ Larssen 1995: *I verden, men ikke av verden*, s 62

De senere år har det kommet ut brevsamlinger fokusert på brevskrivningen til/ fra enkeltpersoner, som ”Johan Raattamaa. Brev och skrivelser”(2000), ”Erkki Antti Juhonpieti. Brev och skrivelser”(2001) og ”Mathilda Fogman- andlig moder i den tidliga læstadianismen”. En ny brevsamling er i produksjon, og det er brev fra Johan Takkinen. Han sendes til Amerika for å forsøke å ordne konfliktene som fins der på slutten av 1800-tallet. Noen av brevene har blitt publisert tidligere i øvrige brevsamlinger, men det skal være kun et fåtall. Denne brevsamlingen kommer i 2013.⁸⁴ Brevbøkene samler brevene i den første tiden av vekkelsen. De kan være nyttige i å kaste lys over bevegelsens første tid, i ferd med å bli etablert som et kirkesamfunn. I tillegg er noen brev trykt i ”Den læstadianske vekkelsen i Tysfjord fra 1850 til andre verdenskrig”, skrevet av Kurt Tore Andersen. Denne inneholder ni brev, oversatt fra samisk til norsk. Brevene på samisk er også trykt. Brevene er skrevet i perioden 1904 til 1940. Brevene er hos Andersen brukt som kilder til læstadianismens historie i Tysfjord.⁸⁵

Johan Pietiläinen skriver i forordet til ”Brevsamling från den læstadianske väckelsen” at han har fått i oppdrag fra forsamlingen å oversette og redigere en del av brevene til en bok på svensk. Brevene er gjennom tiden blitt samlet og bevart. Han skriver også at det tidligere har blitt trykt en samling på fins, og på norsk i 1938. Pietiläinen skriver også at brevene har vært et «verdifullt våpen» og til «verdifull hjelp».

I den tidlige fasen i den læstadianske vekkelsen var brevene viktig for å holde kontakt mellom menighetene og enkeltpersoner på ulike steder. Vi ser blant annet en utstrakt korrespondanse mellom forsamlingene i Skandinavia og Amerika. Læstadianere utvandret også til Amerika, og de ble etter hvert en stor gruppe, og dannet eget kirkesamfunn. Brevene var en måte å holde kontakten med ”de kristne” i Lappmarken.⁸⁶ Mauro Kinunen hevder at det i tiden 1876-1878 begynte å bli vanskelige indre motsetninger i forsamlingene i Amerika. Tvistene stod blant annet om organiseringen av forsamlingen og hvilken rolle «moderforsamlingen» i Sverige skulle ha. Kinnunen hevder at de brev som de eldste sendte ut «formade sig till ett viktigt redskap för bevarandet av enheten inom den väckelsesrörelse, som utbredd sig på olika håll i Skandinavien och Nordamerika».⁸⁷

⁸⁴ Biblioteca Laestadiana, <http://www.bibliotecalaestadiana.se/>

⁸⁵ Andersen 2007: *Den læstadianske vekkelsen i Tysfjord fra 1850 til andre verdenskrig*, s 87

⁸⁶ Lappmarken er et begrep innen for læstadianismens, Ofotenretningen. Det er synonymt med forsamlingen i Gällivare som også kalles modernemenigheten

⁸⁷ Kinnunen, Mauri, sitert i Palo2007: *Mathilda Fogman – andelig moder i den tidiga læstadianismen*, s 75

Brevene i den tidlige fasen var for det meste skrevet mellom enkeltpersoner mens i den senere tid ble det stilet fra menighet til menighet. Brevene ble riktignok skrevet til enkeltpersoner og da gjerne predikanter, men som Kinnunen hevder, ble brevene skrevet for til flere enn mottakeren. «Breven var nästan utan undantag adresserade till en större åhörarskara än enbar til brevens mottagare. Man läste dem vid sammenkomsterna, vid siden av predikningarna».⁸⁸

Det finnes ikke, så langt jeg kjenner til, noen oversikt over alle brev som er sendt, ei heller noen brevsamling med alle brevene. De brevbøkene som finnes og som ble laget tidligere omhandler en del korrespondanser. Hvorvidt de inneholder alle brev som ble sendt i perioden finnes det heller ingen oversikt over. Det kan være noen har gått tapt, og også at noen brev ikke var ønskelige å ta med.

Jeg har tidligere nevnt at det er lite skriftlig materiale som er blitt produsert av medlemmer i forsamlingen, bortsett fra brevene. Derfor mener jeg brevbøkene er en svært viktig kilde for å se på hva som rørte seg i bevegelsen den første tiden, og også for å se på hvordan den utviklet seg.

Papirkopiene jeg har er brev som er blitt opplest i de ulike forsamlingene, kopiert opp og delt ut til interesserte. Brevene er også blitt oversatt fra originalspråk til norsk. Brev oversettes også til engelsk og finsk, og også mellom norsk og svensk. Jeg mener at brevene jeg har tilgang på er representative i forhold til bevegelsen i Norge. Jeg mener jeg har de fleste brevene som er blitt sendt internt mellom menigheter i Norge og også til modernmenigheten i Gällivare. De brevene jeg mener jeg ikke har tilgang på er brev som er sendt internt i Sverige, Finland og Amerika. Oppgaven min handler om korrespondansen i/til/fra menigheter i Norge. Derfor er ikke brevene jeg ikke har, nødvendig for å belyse min problemstilling. Jeg overlater til andre å få en helhetlig oversikt over brevkorrespondansen i menigheten.

Majoriteten av brevene er skrevet til fra forsamlinger i Norge og til moderforamlingen i Gällivare. Men det er også brev til/fra Sverige, Finland, Amerika, og også Danmark, England og Mellom-Europa.⁸⁹

⁸⁸ Ibid, s 76

⁸⁹ Mellom-Europa vil trolig si Brüssel og Dusseldorf, men er ikke noen egen forsamling som jeg vet om.

3. Presentasjon av brevene

I dette kapitlet skal jeg presentere brevene. I første del gir jeg en beskrivelse av brevmaterialet, hvilke brev jeg har, og om regulariteten i dem. Deretter beskriver jeg brevkorrespondansen i hovedutvalget mitt. Jeg velger også å se på hvem som er avsender og mottaker av brevene.

3.1 Om brevmaterialet

Materialet jeg har tilgang til er svært omfattende, og kan være utgangspunkt for mange ulike problemstillinger.

De totale antall brev jeg har er de brevene som er i utgitte brevbøker, som jeg har redegjort for tidligere. Jeg har også nevnt at jeg har brevkopier, og av dem har jeg til sammen 289 brev i perioden 1975- 2007. Dette er for det meste brev som er sendt mellom forsamlinger innad i Norge, og til/fra Lappmarken. Jeg har også en del brevkorrespondanse mellom Lappmarken og forsamlinger i Finland og Sverige. Jeg har fått kopiene av en privatperson innenfor forsamlingen som var kjent med at brevene skulle brukes til forskning. Vedkommende har samlet på de fleste brev som han har hatt tilgang til. Dette er ikke på noen måte uttømmende. Det finnes brev som samleren ikke har hatt tilgang til. Derfor er det ikke for meg mulig å få fullstendig oversikt over brevkorrespondansen i den læstadianske menighet i nyere tid med brev fra kun en samler. Jeg måtte i så fall ha kontaktet andre aktuelle samlere i fra andre områder. En komplett oversikt over brevene ville vært nyttig, men jeg anså det som en uoverkommelig oppgave i forbindelse med denne oppgaven. Jeg har også avgrenset min problemstilling slik jeg ikke er avhengig av alle brevene for å kunne gjennomføre oppgaven. Jeg har heller ingen informasjon om at det finnes oversikt over alle brevene som er sendt mellom alle forsamlingene eller enkeltaktører innen forsamlingene.

Papirkopiene jeg har i perioden 1995- 2005 er brev som er blitt opplest i de ulike forsamlingene, kopiert opp og delt ut til interesserte. Brevene er i papirformat og på omkring en A4-side. Det er også brev til/fra andre land enn Norge. Brevene jeg har i mitt utvalg er korrespondanse mellom forsamlinger i Norge, til forsamlinger i Norge, samt til/ fra Moderforsamlingen i Gällivare. Jeg har 94 brev i hovedutvalget mitt, noe som viser et gjennomsnitt på over åtte brev årlig.

Jeg har ikke alle brevene i perioden som kommer inn under kriteriene. Blant annet vet jeg at jeg mangler brevet til Norge og Danmark fra julesamlingene i Gällivare i 2005, og høstsamlingene i Finnmark i 2002, 2003 og 2004.

Brevene har et fast mønster. De gjentas årlig, og skrives av samme avsender til samme mottaker, etter årlige storsamlinger. Dette betyr at brevene har en regularitet. Av 94 brev er 8 brev avvikende fra denne regulariteten. Av disse brevene er det et brev til en forsamling fra en enkeltperson som har hatt et nært forhold til den forsamlinga. De andre brevene er fire brev i forbindelse med samlingshusbygging, og to brev i forbindelse med misjonsarbeidet i Finland overfor Russland. I forbindelse med samlingshusbyggingen i Tromsø på begynnelsen av 2000- tallet ble det skrevet brev i forbindelse med at mottakelse av gaver fra forsamlinger til husbyggingen. Det ble sendt brev som orientering om prosessen og takkebrev for gavene. Etter at samlingshuset var innviet og tatt i bruk ble det heller ikke sendt flere brev. De andre brevene er takkebrev fra «den Finska forsamling» i forbindelser med gaver gitt til deres misjonsarbeid. Forsamlingene i Finland har drevet misjonsvirksomhet i Russland, noe som i og for seg er uvanlig til å være en læstadiansk forsamling. Det siste brevet er fra alle forsamlingene i Sør- Norge til Ofoten/Lofoten. Dette er forsamlingsbrev, men avviker i og med at predikantenes navn ikke nevnes og at det ikke ser ut til å være skrevet i forbindelse med storsamling, noe som spesielt særpreger de regulære brevene. Dette kommer jeg tilbake til.

Av de 94 brev, er altså 86 brev i regulær form. De har en fast regularitet, i og med at slike brev skrives hvert år, fra samme avsender til omtrent samme mottaker. Det skrives brev hvert år fra julesamlingene i Gällivare til Norge og Danmark, i tillegg til Finland og USA.

Nyttårssamling og fellessamling i Ofoten og Lofoten sender alltid brev til Lappmarken. Høstsamlingene i Sør- Norge sender brev til Lappmarken, likeså høstsamlingene i Finnmark. Påskesamlingene i Sør- Norge sender brev til Ofoten/ Lofoten. Forsamlinger i England og Danmark sender fellesbrev til Ofoten/ Lofoten og Lappmarken.

Brevene stiles i forbindelse med storsamling. En storsamling er møter hvor man har besøk av tilreisende predikanter. Brevene leses opp i forsamlingen før de sendes, med spørsmål om forsamlingen kan samtykke til at brevene sendes. Som regel kommer det et samtykke. Brevene leses opp i mottaker forsamlingene. I tillegg så har tradisjonen fra Læstadius sin tid å kopiere brev og sende ut blitt bevart. Det er vanlig å lese opp brev fra for eksempel Lappmarken til Amerika, også i forsamlinger i Norge.

3.2 Beskrivelse av brevkorrespondansen

Jeg har kartlagt korrespondansen i brevene. Hvem som skriver til hvem kan fortelle noe om hvordan strukturene her. Jeg har kun sett på de 86 brevene som jeg mener er regulære brev. Lappmarken sender alltid fellesbrev til Norge og Danmark, underforstått alle forsamlingene. Predikantene som navngis i disse brevene tilhører de ulike forsamlingene. I perioden har Lappmarken sendt 10 brev til Norge og Danmark og alle disse er i forbindelse med julesamlingene i Gällivare. Jeg vet at samtidig sender Lappmarken også brev til Finland og Amerika. Amerika nevnes også som USA og Canada da det er i disse landene det finnes førstefødtforsamlinger. Lappmarken sender ikke brev til enkeltforsamlinger i Norge eller Danmark.

Lappmarken har altså sendt 10 brev, og de har mottatt 63 brev. Brevene de mottar er fra enkeltforsamlinger, eller «regioner». Jeg vil dele Norge inn i tre; Finnmark, Ofoten/ Lofoten og Sør- Norge. I alle regionene er det flere forsamlinger. Årsaken til at brevene kommer fra «regioner» er at de sendes i forbindelse med storsamlinger. Det er høstsamlingene i Finnmark, nyttårssamlingene og fellessamlingene i Ofoten/ Lofoten. Det er også påskesamlinger og høstsamlinger i Sør- Norge. Hvilken forsamling som har nyttårssamling og påskesamling varierer hvert år. Høstsamlingene og fellessamlingene er over lengre perioder, hvor flere forsamlinger har storsamling. I Sør- Norge avsluttes de som regel i Oslo i denne perioden. Derfor er alle brevene fra høstsamlingene der skrevet fra Oslo.

Fellessamlingene i Finnmark har sendt 8 brev, og alle til Lappmarken. Det siste brevet derimot, er skrevet i fellesskap til Lappmarken og Ofoten/Lofoten. Dette kan tyde på at det har vært en direkte kontakt mellom Finnmark og Lappmarken, og at det siste fellesbrevet signaliserer en endring.

Forsamlingene i Ofoten/Lofoten har sendt brev til Lappmarken. I følge mitt utvalg har de i perioden sendt 19 brev, hvor av 10 er fra nyttårssamlinga og 9 er fra fellessamlingene om sommeren. Sør- Norge har sendt brev i forbindelse med påskesamlinger og høstsamlinger. Alle 7 brev fra påskesamlingene er sendt til Ofoten og Lofoten. Alle 10 brev fra høstsamlingene er sendt til Lappmarken. Det er en forsamling i Give i Danmark, og derfra er det sendt 15 brev. Disse brevene er stilet i fellesskap til Ofoten og Lofoten og Lappmarken. Det samme ser vi med brev som er sendt fra de kristne i England, det er 8 brev som er sendt i fellesskap til Lappmarken og Ofoten/Lofoten, 1 brev til Lappmarken og 1 til Ofoten/Lofoten.

I tillegg til disse brev er det 6 brev som er regulære, men sendt utenfor storsamlinger.

Trondheim forsamling har sendt 4 brev til Ofoten/Lofoten, selv om Trondheim tilhører Sør-Norge. Bodø forsamling har sendt 2 brev, også til Ofoten/ Lofoten.

Avsender	Anledning	Mottaker	Antall
Lappmarken	Julesamlinger	Norge og Danmark	10
Finnmark	Høstsamlinger	Lappmarken	7
Ofoten/Lofoten	Nyttårssamlinger	Lappmarken	10
Ofoten/Lofoten	Fellessamlinger	Lappmarken	9
Sør- Norge	Påskesamlinger	Ofoten/Lofoten	7
Sør- Norge	Høstsamlinger	Lappmarken	11
Finnmark	Høstsamling	Lappmarken og Ofoten/Lofoten	1
Danmark		Lappmarken og Ofoten/Lofoten	15
England		Lappmarken og Ofoten/Lofoten	8
England		Lappmarken	1
England		Ofoten/Lofoten	1
Bodø		Ofoten/Lofoten	2
Trondheim		Ofoten/ Lofoten	4

Lappmarken mottar flest brev. Deretter er Ofoten/Lofoten mottakere av brev. Ingen andre forsamlinger mottar brev fra andre forsamlinger, bortsett fra at alle mottar fellesbrev fra Lappmarken. Vi ser brev som sendes fra Sør- Norge til Ofoten/Lofoten, men ingen brev andre veien. Det viser en ensidig brevkommunikasjon.

Brevene fra Danmark og England stiles fra «de kristne» i respektive land, men stiles til Lappmarken og /eller Ofoten/ Lofoten, de stiles ikke til Sverige eller Norge. Noe annet jeg merker meg er at de fleste brevene fra Danmark og England stiles til både Ofoten/Lofoten og Lappmarken. Til sammen er 23 brev skrevet til Lappmarken og Ofoten/Lofoten i fellesskap. 22 av brevene skriver om en forening mellom disse to forsamlingene. «Kære ældste og trofaste arbejdere i Guds tunge og ansvarsfulde arbejde i Lapmarken, forenet med

Ofotens og Lofotens prædikanter og øvrige kristne, NN, NN, (...)).⁹⁰ Det ene brevet som ikke bruker «forenet med», bruker «sammen med».

Hva innebærer begrepene «forenet med»? Hvorfor får forsamlingene fellesbrev? Hvorfor skriver ikke Ofoten/Lofoten brev til forsamlinger i Finnmark og Sør- Norge? Jeg mener at vi med dette ser konturene av organiseringen. Lappmarken, moderforsamlingen befester sin posisjon ved at den sender fellesbrev til alle forsamlingene, delt i regioner; Norge og Danmark, Finland og Amerika. Det i seg selv tyder på en oppdeling i regioner.

Hadde det vært direktekontakt mellom enkeltforsamlinger og Lappmarken, kunne man tenke seg at forsamlingene skrev direkte til Lappmarken selv. Enkeltforsamlingene skriver i liten grad brev på egen hånd, men sammen med andre forsamlinger, altså i regioner. Man kan etter dette inndelegge Norge i Finnmark, Ofoten/Lofoten og Sør- Norge.

Ofoten/Lofoten er også mottaker av relativt mange brev. Av 86 brev så er de mottaker av 36 brev, hvorav 23 er brev som er mottatt i fellesskap med Lappmarken. 15 av brevene er kun stilet til Ofoten/ Lofoten. I og med at Ofoten/Lofoten selv skriver brev kun til Lappmarken, så signaliserer det at Ofoten/Lofoten har en posisjon innad i Norge, noe som bekreftes hos Roald Kristiansen som skriver at forsamlingene i Ofoten/Lofoten har ansvar for arbeidet i de vestlige områdene; Norge, Danmark og England.⁹¹ Sør- Norge sender brev begge steder, mens Finnmark sender kun til Lappmarken, bortsett fra det ene brevet som er et felles brev.

Kartleggingen jeg har gjort av brevkorrespondansen tegner en organisasjonsmodell hvor Ofoten/Lofoten har en rolle overfor andre forsamlinger. Det er samtidig noen avvik fra dette, som at de fleste brevene fra høstsamlingene i Finnmark sendes direkte til Lappmarken. Det samme gjelder alle brevene fra høstsamlingene i Oslo. Disse brevene sendes kun til Lappmarken, i motsetning til brevene fra Danmark, de fleste fra England og fra høstsamlingene i Finnmark i 2005 som sendes til både Lappmarken og Ofoten/Lofoten. Vel og merke til Lappmarken «i forening med» Ofoten/Lofoten. Denne formulering tyder på samarbeid og fellesskap mellom disse forsamlingene. Det kan også bety at man aksepterer rollen Ofoten/Lofoten har i Norge. Derfor er det spesielt viktig med brevet fra Finnmark i 2005, som da først endrer mottaker.

⁹⁰ Brev fra Dannmark, Give til Ofoten/Lofoten og Lappmarken, oktober 2003. 19 predikanter nevnes med fullt navn.

⁹¹ Kristiansen 2005: *Samisk religion og læstadianisme*, s 81

Derfor er det interessant at Sør-Norge tydelig skiller mellom mottaker alt etter om det er påskesamlinger og høstsamlinger. På den ene siden virker det å være en direktekontakt til Lappmarken, og på den andre siden at man forholder seg til Ofoten/Lofoten. Hva kan man tolke av det? Det ene er at det uklart hvilken rolle Ofoten/Lofoten har overfor forsamlingene, og at flere forsamlinger ønsker å ha en direktekontakt til Lappmarken. Det kan også være fordi brevet fra høstsamlingene innebærer informasjon om hvem som sendes til julesamlingene i Lappmarken, og da er de en naturlig mottaker av brevene. Det kan også bety en tilstedeværelse av predikanter fra Ofoten/Lofoten som fører til at det er naturlig å sende brev til Lappmarken.

3.3. Avsender og mottaker.

Kjære brødre og trofaste arbeidere i Sion, NN, NN (..)og NN med deres kjære hustruer og barn og hele barneskare i Norge og Danmark som er rensset i Jesu blod.⁹²

Dette mener jeg er en klassisk innledning av et regulært brev. Det er vanlig med denne typet titulering av mottakere, og de regulære brevene stiles i denne bestemte formen. Først nevnes predikanter med navn, deretter eventuelt ektefelle og barn, og deretter øvrig forsamling. I mange tilfeller utelates hustruer og barn.

Av 94 så er 86 av brevene regulære. Av disse stiles 85 av brevene til forsamlingen, med navngitte predikanter. Predikantene omtales som eldste og eller brødre. Andre ord som er sentrale i denne hilsenen er *dyrebar* og *trofast*, altså det vil si at predikantene beskrives som dyrebare og trofaste. De omtales også som *tjenere* og *arbeidere*. Den måte predikantene omtales på kan si noe om hvilken rolle man har, og hvilket syn man har på dem.

Kvinner navngis ikke som mottakere av brev, forståelig nok siden kvinner ikke kan være predikanter. I midlertidig nevnes ofte predikantfruene «Med deres kjære hustruer og barn» i mitt utvalg nevnes predikantfruene 47 ganger. Det er verd å merke seg at kvinner nevnes alltid sammen med predikantbarna og at de tituleres som gruppe, ikke som enkeltindivider. Spørsmål man kan stille i forbindelse med det er hvor vidt det sier noe om synet på kvinnes rolle, nært knyttet til familien. Man kan også stille spørsmål om dette sier noe om predikantfruens status og predikantfamiliens status i forsamlingen.

⁹² Brev fra julesamlingen i Gällivare til Norge og Danmark 1999. 20 predikanter nevnes med fullt navn.

Dette avviker fra de første brevene som ble skrevet i bevegelsen. Brevene som finnes i de ulike brevbøkene har for det meste enkeltpersoner som mottaker og avsender. Av og til er brevene skrevet til / fra flere enn en person. Det første brevene i den ene brevsamlingen er skrevet av Lars Levi Læstadius. Det første brevet som er trykt er skrevet «till mina bröder och systrar i Herren Jesus, til de få själar, som vandra efter livets väg».⁹³ Det er til sammen fire brev som han har skrevet hvor av dette er det eneste brevet som kan sies å være til en menighet. De andre brevene er skrevet til enkeltpersoner. En kvinne, en mann og til slutt Johan Raattamaa. Det er kun brevet til Raattamaa som er datert, til 2.mars 1852. Brevene senere i brevsamlingen stiles til både enkeltpersoner og til flere. Enkeltpersonene er både kvinner og menn. Det står ofte ikke hvem de er stilet til, siden de omtales som bror og søster. Når menighetene eller flere er mottaker så er det ofte startet med «kjære brødre og søster». De kvinnene som nevnes med navn er Mathilda Fogman i et brev som er skrevet i august 1873.⁹⁴ Hun omtales som søster og Kristi Forsamlings tjenerinne. Den andre kvinnen som mottar brev fra Raattamaa er Lotta Læstadius. Brevet til henne er stilet i 1873 og hun er datter av Lars Levi Læstadius⁹⁵. Ut fra brevet kan det leses at hun har en sentral rolle i forsamlingen. I andre brevsamlinger ser vi at Mathilda Fogman spilte enda rolle tidligere enn i 1873. Det finnes brev skrevet til henne allerede i 1859 fra Johan Raattamaa.⁹⁶ Dette viser at kvinner har hatt sentral rolle i bevegelsen. I brev utvalget jeg har så har ikke kvinner en slik rolle.

Etter titulering av predikantfruer og barn, stiles brevet til forsamlinga. Forsamlinga tituleres også som en gruppe. Det mest brukte begrepet, eller gjerne kall det bilde, på menigheten er «barneskare. «(...) med flere arbeidere med deres hustruer og barn samt hele den velsignede barneskaren omkring dere».⁹⁷ 72 ganger (av 86) omtales forsamlingen som barneskaren. Det er verd å merke seg at det er mye oftere enn at predikantfruene og barna nevnes i de samme brevene. Det er grunn til å drøfte hvorfor «barneskaren» brukes som et bilde på forsamlingsmedlemmene. I de brevene «barneskaren» ikke brukes, omtales forsamlingen på andre måter.

⁹³ Pietiläinen 1966: *Brevsamling från den læstadianska väckelsen. Från c:a 1850- 1966*, s 12

⁹⁴ Ibid. s 40

⁹⁵ Ibid. s 42

⁹⁶ Raattamaa 2000: *Brev och skrivelser*, s 48

⁹⁷ Brev fra Julesamlingen i Gällivare til Norge og Danmark 2001

Antall regulære brev	86
Antall hvor predikanter nevnes med navn	85
Antall hvor predikantfruer og barn nevnes- som gruppe	47
Antall hvor forsamlingsmedlemmer omtales som «barneskaren»	72
Antall brev hvor avsender er «Med og for forsamlingen» + flere navn på predikanter	70

Hvem er avsender av brevene? Av 92 avsluttes 86 av brevene med navn på predikanter. 70 av brevene avsluttes med «Med og for forsamlingen» i tillegg til navn på predikantene. En annen variant som brukes ofte i brevene fra Danmark og England «Med og for de kristne» med tillegg av navn. Andre brev som er signert uten navn har følgende varianter; « de kristne i England» og «forsamlingen i Luleå.» . Det er også et personlig brev til forsamlingen. Man kan ut fra dette konkludere med «Med og for forsamlingen NN, NN, (...), NN⁹⁸ m.fl.»⁹⁹ er en vanlig avslutning på brevene.

I eldre brev som er trykt i brevbøkene har avsenderen fram til 1893 vært signert enkeltpersoner, enten en eller flere. Første gang jeg ser at «av og med forsamlingen» er brukt er i 1893.¹⁰⁰ Det er et brev som er skrevet i Calumet, Michigan og er signert med 53 navn som ikke er trykket i boka. Brevet er skrevet etter et forsoningsmøte, hvor det fremheves at de er forsonet med hverandre, noe som tyder på at det har vært konflikter. Senere, i nyere tid, avsluttes omtrent samtlige brev på denne måte, riktignok ikke med 53 navn underskrevet, men med aktuelle predikanter som er til stede. Her ser vi et skille i brevene. Man kan trekke paralleller til dette i dag, og tolke det slik at denne måten å avslutte brev er et uttrykk for enighet blant predikantene.

Avsenderne i brevene avslutter ofte med stadfestelse av syndenes forlatelse. Det er uavhengig hvem som er avsender og hvem som er mottaker. «Vi stadfæster alle synder og svagheder at være forladt i Herren Jesu Kristi hellige navn og dyrebare forsoningsblod».¹⁰¹ Dette er uttrykk for hvor sentralt absolusjonen står i forsamlinga. Det er også et uttrykk for hva som tenkes om løse- og bindenøkkelen, at den er gitt alle troende. Det at det ikke er forskjell på avsenderne viser at denne makten ligger hos alle forsamlingene og ikke bare hos noen, som man kunne

⁹⁸ 18 navn på predikanter nevnes som avsender.

⁹⁹ Brev fra fellessamlingene i Leknes 2003

¹⁰⁰ Pietiläinen 1966: *Brevsamling från den læstadianska väckelsen. Från c:a 1850- 1966*, s 105

¹⁰¹ Brev fra Give til Lappmarken og Ofoten/Lofoten, oktober 1999

tenke seg ville vært Lappmarken og Ofoten/Lofotens forsamlinger. En annen variant er denne «Vi vil da levne hverandre i Overhyrdens varetekt i troen på syndenes forlatelse i Jesu dyrebare Navn og Forsoningsblod. Be for oss her at vi alle måtte bevares i troen».¹⁰²

Innholdet i de regulære brevene skal jeg se nærmere på. De skrives i forbindelse med storsamlinger, og sier noe om hvordan det har vært. De inneholder informasjon om sendereiser framover. Samt at de inneholder beskrivelser og metaforer som jeg ser på senere.

3.4 Hva slags type brev er dette?

Ut fra det jeg har presentert i dette, kan man danne seg et inntrykk av hvilke typer brev dette er. Det er brev mellom forsamlinger innen for førstefødtretning. Flesteparten av brevene er regulære, de gjentas årlig fra samme avsender til samme mottaker. Noen få brev skrives utenom dette mønstret, og de handler gjerne om praktiske oppgaver som bygging av 'forsamlingshus og misjonsvirksomhet. Det forekommer også et brev fra en enkeltperson til en forsamling. Innledning og avslutning har faste mønstre i de regulære brevene, med rekkefølge på hvordan mottakere tituleres, og også et fast mønster for signaturen.

Ut fra korrespondansen kan man se at det er noen tydelige og noen mindre tydelige organisasjonslinjer. Forsamlingen i Lappmarken virker å være det høyeste organet. Lappmarken sender brev til forsamlingene i fellesskap, og stiler ulike brev til ulike land. Norge og Danmark mottar et felles brev, og det er til forsamlingene i Norge og Danmark. Det kan også se ut slik at Norge er inndelt i tre regioner; Finnmark, Ofoten/Lofoten og Sør- Norge med direkte kontakt med Lappmarken, da hver region sender brev dit. Man kan samtidig se at Ofoten/Lofoten har en tydelig rolle i Norge da begge regionene sender brev dit. Ofoten/Lofoten selv sender aldri brev til andre enn Lappmarken. Flere sender også brev som stiles til både Lappmarken og Ofoten/Lofoten, noe som signaliserer at de har et samarbeid.

Ut fra en oversikt over avsendere og mottakere av brevet kan man tolke at predikantene har en sentral rolle i forsamlinga, i og med at de nevnes med navn, i motsetning til den øvrige forsamlinga. I den grad andre nevnes som mottakere er det predikantfamilien. Den øvrige forsamlinga omtales som barneskaren. Jeg skal senere i oppgaven drøfte dette nærmere, og se på relasjonene mellom enkeltaktørene i forsamlinga.

¹⁰² Brev fra Trondheim til Ofoten/Lofoten desember 2000

Ved første lesning av brevene kan man få inntrykk av at tidligere brev til en viss grad er mal for brevene som skrives. Begrepet «Herrens vingård» og «barneskare» er begreper som vi ser i brevbøkene. Det andre nærliggende eksempel på brevkorrespondanse er apostelen Paulus sine brev i Det nye testamentet. Uten at jeg har gjort en sammenligning av brevene, kan jeg si at de er ulike. Paulusbrevene er annerledes oppbygd, de er lengre og har annen type innhold. De læstadianske brevene synes å være abstrakte og inne holde lite av faktisk informasjon. De synes å ha mange bibelske metaforer og beskrivelser av aktører i forsamlinga.

4. Nærlesing av brev

I dette kapitlet skal jeg nærlese tre brev ved å bruke deler av Wenche Vagles kritiske tekstanalyse. Jeg skal se på hva teksten handler om ved hjelp av referentkjeder. Deretter vil jeg som det er overlekalisering i teksten, deretter metaforer, form og verdiord. Til slutt vil jeg avslutte med læstadianske brev som egen sjanger.

Jeg har valgt følgende brev til nærlesing:

1. Brev fra nyttårssamlingen i Ofoten/Lofoten (Ballangen) 1995 til Lappmarken
2. Brev fra Julesamlingen i Gällivare 2000 til Norge og Danmark
3. Brev fra fellessamlingen i Ofoten/Lofoten (Leknes?) 2001 til Lappmarken

Jeg velger de to siste brevene fordi det er brev hvor endring i sakramentsforvaltningen er tema. Det kommer fram i begge brevene at forsamlinga selv overtar nattverdforvaltningen, og begge brevene sier noe om denne prosessen. Først på svensk side, og så på norsk side. Dette er en viktig endring, og derfor mener jeg det er viktig å se på disse brevene. Jeg velger også å nærlese et brev fra 1995 som er noen år tidligere.

4.1. Hva handler teksten om?

Gjennom å studere innholdstunge ord kan man si noe om hva teksten handler om.

Innholdstunge ord er substantiver, verb, adjektiv og adverb. Disse danner referentkjeder. I en tekst man kan finne flere referentkjeder, på ulike «tema».¹⁰³ Den første setningen i de fleste av brevene inneholder følgende begreper i forhold til aktører i forsamlinga: «Kjære eldste og trofaste arbeidere», «barneskaren» og «Herrens vingård» Jeg tenker det er viktig å se hvilke referentkjeder jeg finner i forhold til de ulike rollene; i forhold til predikant, den enkelte medlem, menighet og omverden. I oppgaven skal jeg se på selvforståelse knyttet til indre strukturer og forholdet til omverdenen, og da er det naturlig å velge disse referentkjedene knyttet til forskjellige aktører. Jeg velger å inkludere ikke bare synonymer, men også det som sier hva slags funksjon og rolle de spiller. Jeg mener det kan si noe om forståelsen av de ulike rollene, og forholdene mellom dem.

¹⁰³ Vagle 1999: «Kritisk tekstanalyse», s 138ff

Brevet fra nyttårssamlingen i Ballangen 1995

Referentkjede «predikant(er)»	Referentkjede «den enkelte medlem» (som ikke er predikant)
<p>Eldste</p> <p>Trofaste arbeidere</p> <p>Overflødig tjeneste</p> <p>Sendemenn</p> <p>Broder</p> <p>Eldste</p> <p>Trofast Herrens tjener</p> <p>Høyt begavet Guds redskap</p> <p>Gir dyrebare lærdommer, råd og undervisning</p> <p>Arbeidskamerater</p> <p>Forkynner velsignet og dyrebart Guds ord</p> <p>Ønsker besøk fra andre predikanter</p> <p>Sendereiser</p> <p>Kortere reise</p> <p>Lappmarkens eldste</p> <p>Med og for forsamlingen</p>	<p>Trofaste arbeidere</p> <p>Øvrige barneskare</p> <p>Overflødig tjeneste</p> <p>Mange kristne</p> <p>Tjenende kvinner og menn, unge, eldre og barn</p> <p>Velsignende arbeid som gjøres for Guds sak</p> <p>Tro beflitter</p> <p>Trofaste venner</p> <p>Mange kristne venner</p>
Referentkjede «forsamling»	Referentkjede «omverdenen»
<p>Herrens vingård</p> <p>Barneskare</p> <p>Forsamlingens tjenende kvinner og menn, unge, eldre og barn</p> <p>Velsignende arbeid som gjøres for Guds sak</p> <p>Lappmarkens forsamling</p> <p>Samlinger</p> <p>Forsamlingen har besluttet</p> <p>Med og for forsamlingen</p>	

Brev fra julesamlingen i Gällivare til Norge og Danmark, 2000

Referentkjede «predikant(er)»	Referentkjede «den enkelte medlem» (som ikke er predikant)
Brødre Trofaste arbeidere Arbeidsfelt Prediker Guds ord overflødig rikt i Hellige Ånds lys og kraft Prediker evangeliet Dyrebare sendemenn Brødrene Dyrebare arbeider Trofaste arbeide Dyrebare arbeid Fedre Utsendingsvirksomheten Deres sendemenn Ransaket kirkespørsmålene Har sammen ransaket vanskelighetene i følge apostolisk ordning Den Hellige Ånd og vi har besluttet Begjær om utsending Utsending Med og for forsamlingen	Trofaste arbeidere Hustruer og barn (predikantenes) Hele barneskaren Samlet i frihet Feirer vår Frelses fødselshøytid Guds ord når våre hjerter som mange ganger er kalde Virker sorg over synden Glede over syndsforlatelsens nåde Erfare at vi er Guds egne barn Ferdige til å reise hjem til himmelen Sørger over antikristelig utvikling Kan ikke samtykke ubibelske forandringer Stor glede og takknemmelighet feire nattverd Takker av hjertet Trosvisshet Ransaket kirkespørsmålene Den Hellige Ånd og vi har besluttet Barnas rop og behov Rørt manges hjerter Trøsteordene Fortalte striden og kampen Flytte til det rike Gud har beredt
Referentkjede «forsamling»	Referentkjede «omverdenen»
Herrens Sion Hele barneskaren Samlet i frihet Feirer vår Frelses fødselshøytid Vi sørger over anti kristelige utvikling Ikke kan samtykke i ubibelske forandringer Ser oss nødt til å ta sakramentene i våre egne hender Feire nattverd i vårt eget forsamlingshus for	Anti-kristelige utviklingen i vårt land og i vår Svenske kirke Ubibelske forandringene av sakramentsforvaltningen

første gang Herrens vingård Det trofaste arbeide Fortsette dette dyrebare arbeide Alltid arbeide Den hellige ånd har vist våre fedre Utsendingsvirksomheten Deres sendemenn Ransaket kirkespørsmålene Sammen ransaker vanskeligheter Den Hellige Ånd og vi har besluttet en rett orden Begjær om utsending har kommet Ransaket innenfor Guds ansikt Forsamlingen har besluttet Med og for forsamlingen	
---	--

Brev fra fellessamlingen i Ofoten/ Lofoten til Lappmarken 2001

Referentkjede «predikant(er)»	Referentkjede «den enkelte medlem» (som ikke er predikant)
Eldste Trofaste arbeidere Barneskaren omkring Dere Kristne med sine predikanter Prediker dyrebart og rikt Guds ord i Den Hellige Ånds lys og kraft Dere, Kjære eldste De kristne med sine predikanter Tatt endelig beslutning Sendereiser er lykkelig utført Sendemennene Hjelp Sendevirksomheten Trofaste lærere Trofast bygget på dette Herrenstempel	Velsignede barneskare omkring Dere Kristne med sine predikanter Gledet oss over Guds ord (Guds ord) løftet våre hjerter Trosvisshet om at våre synder er forlatt Av Guds blotte nåde er vi Guds barn og arvinger til det evige liv De kristne med sine predikanter Feire nattverd i frihet Ensindighet og fred blant de kristne Trofast arbeider barneskaren Fienden er ikke tilfreds Sliter på dette kjærlighetsbånd Brødre og søstre ikke skulle kunne forenes i en forsamling.

<p>Kjære eldste</p> <p>For de dyrebare eldste</p> <p>Brødre</p> <p>Velsignet sendereise som vil bære gode frukter</p> <p>Trofaste brødre</p> <p>Kjære lærere og trofaste medarbeidere</p> <p>Trofasthet</p> <p>Lang arbeidsdag</p> <p>Lappmarkens eldste</p> <p>Trofastes arbeide</p> <p>Besøk av predikanter</p> <p>Sendemenn</p> <p>Brødrene</p> <p>Med og for forsamlingen</p>	<p>Meget arbeide er nedlagt av de kristne gjennom sendevirksomheten</p> <p>Vi erfarer fiendens listige og dårlige arbeide</p> <p>Sørgende barneskare</p> <p>Oppfylle de kristnes bønn</p> <p>Bære gode frukter</p> <p>Takker Kiruna for samling for all tjeneste og kjærlighet</p> <p>Mange trofaste brødre og søstre</p> <p>Evig hvile</p> <p>Unner dem hvilen</p> <p>Målet er ikke langt borte</p> <p>Dele den evige glede</p> <p>Prøvelsen som de møter</p> <p>Lindre smerten</p> <p>Styrke i en tung tid</p> <p>Mange bønner</p> <p>Trøsteordene</p>
Referentkjede «forsamling»	Referentkjede «omverdenen»
<p>Herrens vingårds tunge og ansvarsfulle arbeide</p> <p>Velsignede fellessamlinger</p> <p>Dyrebare samlinger</p> <p>De kristne med sine predikanter har tatt den endelige beslutning om å ta sakramentene i egne hender</p> <p>Feire nattverd i frihet i Kvitsandøra forsamlingshus</p> <p>Besluttet</p> <p>Kommet hjem</p> <p>Opprettholde søndagssamlinger</p> <p>Dyrebare felles arbeide</p> <p>Forenes i en forsamling</p> <p>Meget arbeid nedlagt av de kristne gjennom sendevirksomheten</p> <p>Lappmarkens forsamling</p>	<p>(Vår tids kristendoms Betlehem)</p> <p>Blodige seier over synden og djevelen</p> <p>Etter mange års arbeide, overveielser og beprøvelser, i vårt land...</p> <p>Feire nattverd i frihet</p> <p>Fienden er ikke tilfreds</p> <p>Han arbeider i en ond hensikt</p> <p>Erfarer fiendens listige og dårlige arbeide</p>

Dere Kiruna församling Pinsesamlingene Arbeidsdag blant barneskaren Sendereise i Amerika Gitt løfter Julesamlingen i Gällivare Med og for församlingen	
---	--

Hva forteller referentkjedene?

Jeg har her en oversikt over referentkjedene angående aktørene i de tre ulike brevene. I hvert brev overlapper referentkjedene noe, samtidig som de er like mellom brevene med noen variasjoner. Brevet fra 1995 avviker mest fra de andre brevene da jeg ikke finner noen referanser til omverdenen. Om det er et generelt avvik eller om det er vanlig i den perioden ville nærlesing av flere brev i det tidsrommet gitt svar på.

Det er noen felles referenter for *predikanter* og *forsamling*. Eksempler er «med og for församlingen», «Tatt beslutning», «begjær om utsending», «det trofaste arbeide», «utsendingsvirksomheten», «deres sendemenn», «den hellige ånd og vi har besluttet».

Referentkjedene for det *enkelte medlem* og *predikanter* inneholder også en del felles referenter: «trofaste arbeidere», «ransaking av kirkespørsmålene», «velsignet barneskare omkring dere», «kristne med sine predikanter», «overflødig tjeneste». Mellom den *enkelte medlem* og *forsamling* er det noe større overlapping med «hele barneskaren», «samlet i frihet», «feirer vår frelses fødselshøytid», «kan ikke samtykke i ubibelske forandringer», «velsignet arbeids som gjøres for Gud sak», «tjenende kvinner og menn + unge eldre og barn», «meget arbeid som nedlegges av de kristne gjennom sendevirksomheten», «forenes i en församling».

Referentkjeden som er kortest er den som omhandler omverden. Her er det noe overlapping, og jeg vil tekke fram «feire nattverd i frihet». Dette er i forbindelse med at församlinga tok over nattverdforvaltninga, og setningen sier noe om at man tidligere ikke nødvendigvis har hatt opplevelse av å feire nattverd «i frihet». Andre felles er anti- kristelige utvikling, ubibelske forandringer av sakramentsforvaltningen, noe som går igjen i flere referentkjeder.

Hva forteller referentkjedene om hva som skjer?

Ut fra referentkjedene kommer det fram at det har vært «dyrebare samlinger». Predikantene har «prediket Guds ord overflødig riktig i den Hellige Ånds lys», noe som nevnes i to av brevene. For den enkelte medlem så har man opplevd at Guds ord har hatt virkning: det nådd ens hjerter, en har fått sorg over synden og glede over syndsforlatelsens nåde. Forsamlingen har gjort en «trofast tjeneste». I tillegg så har «vi» tatt beslutninger, som er for det meste om sendereiser.

Utsendingsvirksomheten er et sentralt tema i alle brev. Det innebærer at forsamlingene sender ut predikanter til andre forsamlinger. Dette er omtalt i hvert brev. Det står at det er forsamlingen som beslutter selve utsendingene. I brevet fra fellessamlingene i Ofoten og Lofoten sommeren 2001 kommer det frem hvem som senes til julesamlingene i Gällivare påfølgende julesamling. Av forsamlingas aktiviteter, så er det bare sendevirksomheten som omtales i den grad. All annen aktivitet i liten grad, eller indirekte. Man kan allikevel få inntrykk at det er en del som skjer i forsamlinga som ikke nevnes i brevene. Fokuset i brevene er på predikantenes rolle, på sendereisene og på Guds ord.

Hva sier referentkjedene om predikantenes rolle?

Predikantene omtales som brødre, og de prediker Guds ord overflødig rikt. I brevene omtaler man predikantene som dyrebare, samt det arbeidet de gjør. I et av brevene ser vi at de også omtales som «høyt begavet Guds redskap». Predikantene refereres som trofaste lærere, medarbeidere som gir dyrebare råd, lærdommer og undervisning. I brevene til Lappmarken omtales predikantene som eldste, noe som ikke gjøres i brev andre veien. Dette viser et hierarki mellom predikantene, hvor predikantene i Lappmarken troner øverst.

Predikantenes rolle som Guds talerør kommer også fram: «Prediker dyrebart og rikt Guds ord i Den Hellige Ånds lys og kraft». Samtidig som vi ser tydelig at en av predikantenes oppgaver er sendereiser. Rollen til predikanten nevnes som i en lærerfunksjon, og en beskrivelse som går igjen er trofast som blant annet i «trofaste medarbeidere», «trofaste brødre», «trofast bygget på dette Herrens tempel».

Det er noen referenter jeg vil trekke fram som sier noe om forholdet mellom predikantene og de øvrige kristne, nemlig «Barneskaren omkring Dere» og «De kristne med sine predikanter». Disse uttrykkene gjentas noen ganger og forteller at det er et bånd mellom predikantene og de andre. De kristne har predikanter. Predikantene er de kristnes. De kristne består av barneskaren, og barneskaren holder seg rundt predikantene. Det er en forskjell i

disse referentene i og med at den ene benevner kristne som barn som er omkring predikantene. Den andre kan like gjerne være at predikantene tilhører de kristne, eller er de kristnes.

Hva sier referentkjedene om medlemmene?

Referentkjedene omtaler den enkelte medlem som barneskaren, at man er samlet i frihet, og omtaler også det kristne livet. Det sies at Guds ord- som predikantene prediker- når medlemmenes hjerter som mange ganger er kalde. Dette fører til at man får sorg over synden, og deretter glede over syndsforlatelsens nåde. Det refereres også til mulige konflikter. For eksempel «sliter på dette kjærlighetsbånd», «brødre og søstre ikke skulle kunne forenes i en forsamling». Dette er i brevet i forbindelse med nattverdforvaltninga endres og vi aner en mulig konflikt her. Det er viktig å presisere at subjektet i konflikten ikke er den enkelte medlem, men «fienden». Det ser vi under referentkjeden som handler om omverdenen. Det er fienden som ikke er tilfreds., og som vil slite på kjærlighetsbåndet. Dette sier noe om hvor ansvaret legges, og at noen derfor også eventuelt frikjøpes.

Brevene forteller at den enkelte medlem er en del av barneskaren. Det er flere varianter i dette; «...Samt den øvrige barneskare» og «Barneskaren omkring dere». Det er en nyanse forskjell mellom disse. Den første antyder at predikantene er en del av barneskaren, mens den siste gir et bilde av predikanter som arbeider i barneskaren (i Herrens vingård). Det siste gir et bilde av predikanter som hyrder for barneskaren.

Hva sier referentkjedene om forsamlingen?

Referentkjeden «forsamling» forteller at «Herrens vingård» og «Herrens Sion» er bilder på forsamlingen. Forsamlingen tar beslutninger, gjør et viktig og dyrebart arbeid, holder på med utsendingsvirksomhet, og feirer nattverd.

Brevene plasserer forsamlingen i verden, både en åndelig og en fysisk verden. Når det gjelder den fysiske verden så nevnes geografiske steder, som Lappmarken, som er fellesbetegnelse på forsamlingene i Nord Sverige. Ofoten og Lofoten er en annen, og vi er kjent med at brev skrives felles til alle forsamlinger i Norge og Danmark, i tillegg til at det foregår utsendingsvirksomhet i flere land. Både England, Danmark og Amerika nevnes.

Brevene plasser også forsamlingen i en åndelig verden. Man omtaler forsamlingen som «Herrens vingård» eller «Herrens Sion». Predikantene omtales som arbeidere, mens de øvrige omtales som «barneskaren». I brevet fra Ofoten og Lofoten til Lappmarken i 2001 omtales

Lappmarken som «vår tids kristendoms Betlehem». Vi finner paralleller til bibelske viktige historiske steder, og brevene viser en sammenlikning. Det mener jeg gir en forståelse av en kontinuitet, og bygger under forståelsen om at det er kun en sann levende menighet. Det kan også vise et ønske om å finne en forankring for egen organisering i Bibelen.

Hva sier referentkjedene om omverdenen?

Referentkjedene om omverdenen avdekker at ikke så mye sies om omverdenen. I et av brevene er det ikke nevnt i det hele tatt. I et av de andre omtales «vår svenske kirke». I seg innebærer denne formen, *vår* svenske kirke, at det er et sted man har tilhørighet. Det øvrige som står i referentkjedene som henviser til omverdenen er «fienden», noe som jeg oppfatter som begrep på en «åndelig fiende». Det er tydelig at det er noe som skal være fremmed i «Herrens vingård», og som får ansvaret for konfliktene mellom de kristne i forsamlingen. Ansvaret plasseres på «fienden», hvem nå dette er og i hvilken form den tar.

Hva sier referentkjedene som selvforståelsen?

Referentkjedene overlapper hverandre, og glir inn i hverandre. Det kan bety at grensene mellom predikanter og forsamling, og også enkeltpersoner glir over i hverandre. Det kan også bety at rollene overlapper. Man kan tolke det som om predikantene opptrer på vegne av forsamlingen. Det tydeligste argumentet for det er «Med og for forsamlingen» som avskjedshilsen i tillegg til mange navn på predikanter. Med forsamling og for forsamling. Dette har en dobbelt betydning slik jeg tolker det. De skriver under på vegne av forsamlinga og sammen med forsamlinga.

De er noe forskjell på brevene. Brevet fra 1995 har kortere referentkjede og færre beskrivelser enn de andre to brevene. Som tidligere skrevet så er disse to brevene i forhold til endring av sakramentsforvaltninga og man kan stille spørsmål om det har sammenheng med det. Brevene til Lappmarken bærer preg av beskrivelser av de eldste predikantene, om fokuset ligger rundt dem. I brevet fra Lappmarkens forsamling ser man at fokuset mer er rundt menighetslivet og forsamlinga ut fra det som er mest omtalt.

Referentkjedene uttrykker først og fremst åndelig plassering, og et åndelig liv først og fremst, og i noe grad fysisk plassering. Referentkjedene gir også uttrykk for hvilke roller den enkelte aktør har, og til en viss grad strukturer. Vi ser at i noen av brevene omtales predikantene kun som brødre, mens i andre også som eldste- kun i brev til Lappmarken. Dette sier noe om relasjonen mellom predikantene. I tillegg ser vi at enkeltmedlemmer omtales som barn, i

motsetning til predikanter som omtales blant annet som arbeidere og eldste. Nå omtales også enkeltmedlemmer om arbeidere, noe som tyder på at de også har en rolle.

4.2 Overlekalisering

Det er ikke bare hvilke ord som er viktige, men også antall ganger ordene brukes. Dersom et ord er brukt veldig mange ganger kalles det overlekalisering, og kan tyde på at avsender vil fremheve noe, og en bestemt side av virkeligheten.¹⁰⁴ Det er flere ord jeg tenker er sentrale og gjentas når jeg leser brevene. Jeg har valgt å gå gjennom hvert brev og se om jeg finner overlekalisering av disse der. Jeg har valgt følgende ord: eldste, kjære, trofast, tjenere, barn, utsending/sendemenn/sendereiser, dyrebar/dyrebart, arbeid, brødre, vingård/ Sion. Med å se på *barn* mener jeg der barn brukes som metafor for medlemmer i forsamlinga. Med *vingård/ Sion* mener jeg Herrens vingård / Herrens Sion som en metafor for forsamlinga.

Hvor mange ganger skal et begrep brukes før man kan kalle det overlekalisering? I et eksempel på overlekalisering bruker Vagle en kort tekst hvor ordet media ble brukt elleve ganger i en eller annen sammensetning.¹⁰⁵ Om man ikke finner et ord like mange ganger i brevene, så kan man også sammenligne med andre brev for å se om det er forskjeller.

Brev fra nyttårsamlingen i Ofoten og Lofoten til Lappmarken 1995:

Eldste	3	Kjære	2	Trofast	3	Tjenere	3	Barn	1
Utsending/Sendemenn/reiser	3	Dyrebart	3	Arbeid	2	Brødre	1	Vingård	1

Fra julesamlingene i Gällivare til Norge og Danmark 2000:

Eldste	0	Kjære	2	Trofast	2	Tjenere	0	Barn	3
Utsending/Sendemenn/reiser	6	Dyrebart	4	Arbeid	7	Brødre	2	Vingård/Sion	2*

*1 Herrens vingård og 1 Herrens Sion

Brev fra fellessamlingen i Ofoten og Lofoten til Lappmarken 2001:

Eldste	6	Kjære	5	Trofast	7	Tjenere	0	Barn	5
Utsending/Sendemenn/reiser	7	Dyrebart	3	Arbeid	10	Brødre	2	Vingård	1

¹⁰⁴ Vagle 1999: «Kritisk tekstanalyse», s 144f

¹⁰⁵ ibid

Begrepet *eldste* brukes mye i brevet fra fellessamlingen i Ofoten og Lofoten til Lappmarken i 2001. Det brukes seks ganger, i kontrast til brevet i 1995 hvor det brukes tre ganger. Begrepet *eldste* brukes kun i brev til Lappmarken. Brev fra Lappmarken bruker ikke *eldste* til sine predikantkollegaer. Det viser at det er en etablert rolle, og de som har den er predikantene i moderforsamlingen i Lappmarken.

Kjære brukes i to ganger i brevene fra 1995 og 2000, men øker til fem ganger i brevet fra fellessamlingene i Ofoten og Lofoten i 2001. Omtrent det samme gjelder *trofast*, som er brukt henholdsvis syv ganger nevnte brev, men tre og to ganger i de foregående. Dette er fordoblinger og man kan ut fra det tenke at det er overlekalisering.

Ordet *tjener* brukes tre ganger i brevet fra 1995, men ingen ganger i de andre to. Samtidig som man slutter å bruke tjener, så øker antall ganger ordet arbeid brukes. I 1995 brukes arbeid fem ganger, mens det i 2000 og 2001 brukes syv og ti ganger. Det er en markant endring, og jeg mener det er overlekalisering av ordet arbeid. Dette viser at avsender fokuserer på arbeid og arbeidsfellesskap. Forsamlingen og det som gjøres der omhandler arbeidsfellesskap.

Et tema som gjentar seg er *utsending/sendemenn/sendereiser*. Dette er omtalt tre ganger i 1995, men i år 2001 i brevet fra julesamlingene hvor det er nevnt seks ganger og ved fellessamlingene i Ofoten og Lofoten hvor det er nevnt syv ganger. Det er dobbelt så mange ganger som fra 1995. Det er en markant endring. Det er omtale om en aktivitet som foregår i forsamlingen, og dette tyder på at avsender påpeker viktigheten av denne aktiviteten.

Begrepet *dyrebart* brukes fire eller tre ganger i brevene, og viser ingen forskjell i brevene. Når det gjelder *brødre* så er begrepet brukt en til to ganger i hvert brev, også i brevet fra Lappmarken til Norge og Danmark. I brevet til Lappmarken omtaler man predikantene som «eldste» relativt mange ganger. Man kan tenke seg det er naturlig at forsamlingen i Lappmarken omtaler predikantene i andre land som *brødre* i tilsvarende mengde, men det skjer ikke.

Herrens Vingård/ Herrens Sion som brukes om forsamlinga ble brukt en til to ganger i hvert brev. *Barn* derimot ble brukt en gang i 1995, tre ganger i 2000 og fem ganger i 2001, noe som er markante økninger.

Det er tendenser til overlekalisering, om man kan si at markante økninger tyder på en overlekalisering. Alle er i samme brev, nemlig brevet fra fellessamlingene i Ofoten og Lofoten til Lappmarken i 2001. Det er det brevet jeg har omtalt tidligere hvor man skrev at man har tatt sakramentsforvaltninga inn i forsamlinga. Det er markant endring når det gjelder *eldste, kjære, trofast, utsending/sendereiser/sendemenn, arbeid og barn*. I brevet forut, fra julesamlingene i Gällivare 2000 i brevet til Norge og Danmark finner vi noe av det samme når det gjelder *utsending/sendemenn/sendereiser, dyrebar, barn og arbeid*. I begge disse brevene er endringer i sakramentsforvaltningen omtalt, og man kan kanskje trekke noen slutninger om at disse har ført til uenigheter i forsamlingen, hvor på det er ekstra behov for å uttrykke og fremheve en bestemt virkelighetsforståelse i forsamlinga. Det at det er et arbeid, at predikanter er eldste, at medlemmer er barn. Når begge deler omtales hyppig så oppleves det som ekstra kontrastfullt. Man kan også tolke en hyppig bruk av *eldste* som et uttrykk for ydmykhet og respekt overfor Lappmarkens predikanter.

Avsenderen i de to siste brevene ønsker å fremheve arbeid. Jeg tolker det slik at kristenlivet betyr arbeid, at man må arbeide, underforstått for å overleve. Arbeid oppfattes ofte som kontrast til frihet, samtidig som man kan tenke at i et åndelig liv er arbeid en forutsetning for å oppnå åndelig frihet. Hvilket arbeid er det snakk om? Det kan være praktisk arbeid som må gjøres i en forsamling, slik som i forhold til forsamlingshus og det øvrige livet i forsamlinga. Arbeid som åndelig begrep kan innebære hva man må gjøre for fortsatt være et medlem og fortsatt være en del av Herrens vingård. Samtidig med arbeid, så operere «fienden» i brevene, som kan være den man skal holde unna. Jeg tolker det slik at kristenlivet blir synonymt med arbeid med formål om å oppnå evig liv, eller da evig hvile.

4.3. Metaforer

Metaforen er et middel som gjør det mulig å representere erfaring eller saksforhold gjennom ord og uttrykk som er knyttet til et annet saksområde.¹⁰⁶ Brevene inneholder mange metaforer som gjentas i brevene. Metaforene handler utelukkende om det åndelige livet i forsamlinga. Jeg vil presentere metaforene tematisk. Metaforene tyder også på at mottaker og avsender har felles referanseramme. For at de skal ha en virkning er man avhengig av at man har felles forståelse av metaforene, hva de betyr og hva slags budskap de foreller.

¹⁰⁶ Vagle 1999: «Kritisk tekstanalyse», s 150

Metaforer som handler om forsamling

Disse metaforene brukes om forsamlinga:

Hvem er forsamlinga?	Herrens vingård Herrens Sion
Hva foretar forsamlinga seg?	Overveiet og prøvet innfor Herren Samlet i frihet

Metaforene plasserer forsamlinga i verden. Den plasseres som «Herrens vingård», og vi kjenner allerede til den geografiske plasseringen. Metaforen Herrens vingård brukes også sammen med hva som skjer der: «Herrens vingårds tunge og ansvarsfulle arbeide». Metaforen «Herrens vingård» er sentral da de brukes i de fleste av brevene. Dette har jeg redegjort for tidligere i oppgaven. Bildet av forsamlinga som enhet er en vingård. Dette er kontrastfullt i og med at denne vingården befinner seg fysisk på Nordkalotten, langt unna klimatiske forhold for faktisk drive en vingård. Dette bilde er hentet fra Bibelen, og en av Jesu lignelser, hvor himmelriket sammenlignes med en vingård. Derfor bruker forsamlinga denne metaforen om egen organisasjon. Herrens Sion brukes ofte som et alternativ til Herrens vingård, og er også et bibelsk bilde

De andre metaforene sier noe om hva forsamlinga foretar seg. Å være «samlet i frihet» nevnes det i et par av brevene. I seg selv kan dette vise til religionsfrihet i landet, at man ikke blir (fysisk) forfulgt som gruppe. Mest sannsynlig viser den til åndelig frihet, altså at man oppfatter at man er salig og ren samvittighet. Forsamlinga tar også beslutninger som er «overveiet og prøvet innenfor Herren». Dette er et bilde som forteller at avgjørelsene er tatt i dialog med guddommen.

Metaforer om enkeltmedlemmer

Listen over metaforer på enkeltmedlemmer ble adskillig lenger enn den som omhandler forsamlingen, noe som man kan tolke som at enkeltmenneskes trosliv er i fokus. Dette sier noe om at fokus er på det åndelige livet i brevene. Jeg vil gruppere disse metaforene inn i fire, for noen av dem forteller om identiteten, hvem medlemmene er. Noen forteller hvordan livet etter døden blir. Noen forteller om det åndelige livet på jorden, og noen forteller hva som skjer med medlemmene når de hører Gud ord- altså hvilken virkning det er.

Identitet- hvem er medlemmene	Barneskaren Guds barn Bøyer seg for Guds allmektige vilje
Om livet etter døden	Reise hjem til himmelen Flytte til Guds rike Arvinger til det evige liv Kalt hjem til evig hvile Målet er ikke langt borte Dele evige glede
Om åndelige livet før døden	Renset i Jesu blod Hjerter som mange ganger er kalde Sorg over synden Sorg i hjertene Glede over syndsforlatelsens nåde Har fått ånd og liv Barnas rop og behov Beprøvelser Ensindighet og fred blant de kristne Sliter på kjærlighetsbånd Erfarer fiendens listige og dårlige arbeid Trøsteord om at synder og svakheter er forlatt i Jesu dyre navn og blod
Om virkningene av Guds ord	Rørt manges hjerter Gleder hjertene Løfter hjertene til å beskue Guds sønn

Identiteten til medlemmene viser at de utelukkende omtales som barn i metaforene. Guds barn og barneskaren. Deretter forteller en metafor hva som er rollen, nemlig å «bøye seg for Guds allmektige vilje». Metaforene som handler om livet etter døden gir en forståelse at det er et «evig liv», altså det slutter ikke med den fysiske døden, men det åndelige livet fortsetter. Det forteller også at himmelen er «hjem» og det er et sted man reiser når man dør, samtidig som det også sies at «målet ikke er langt borte». Dette forteller at målet er å komme «hjem», underforstått at man på jorden ikke er «hjemme». Hvordan blir det så i himmelen?

Metaforene forteller at himmelen kan tilby «evig hvile» og «evig glede». Metaforen om evig hvile står i kontrast til at arbeidet i forsamlinga oppfattes som arbeid (se avsnitt om overlekalisering). Det er arbeid på jorden, som fører til hvile i himmelen. Den siste metaforen om evig glede, viser til at på jorden er det ikke bare glede, men også sorg.

Metaforene som handler om medlemmenes åndelige liv forteller om hva man oppfatter av åndelig liv, og de er både negativt ladede og også positivt. De negative handler om hjerter som er kalde, man sørger over synden, har sorg i hjertene, man roper fordi man har behov (for hjelp), man erfarer en fiende som er listig og som sliter på kjærlighetsbåndene (mellom de kristne), og man opplever «beprøvelser». Disse metaforene forteller om en personlig åndelig kamp den enkelte har, og også om konflikter/uenigheter mellom medlemmene som «sliter på kjærlighetsbåndene» mellom dem. Det forteller at ideelt sett så skal det være kjærlighet og fred mellom medlemmene, men at det ikke alltid er det. Samtidig så forteller noen metaforer om det positive for enkeltmedlemmene. De føler glede over syndsforlatelsens nåde og oppfatter at de er renset i Jesu blod, som nok er en konsekvens av «trøsteord om at synder og svakheter er forlatt i Jesu dyre navn og blod». Dette henger også sammen med metaforen «har fått ånd og liv».

Jeg valgte en kategori som forteller om virkningene til «Guds ord». Det er tidligere påvist at predikantene er «Guds talerør», men det nevnes at dette «ordet» får virkninger på enkeltmedlemmene. Guds ord fører til at hjertene blir rørt. At de kristnes hjerter blir gledet, samt at de løftes for at Guds sønn skal kunne beskues. Hertet som vi er vant til å snakke om som metafor, er hvor man plasserer følelsesregistret. Om vi viderefører dette i brevenes kontekst så vekker Guds ord følelsesregistret, og det knyttes sammen med det åndelige livet.

Metaforer om predikanter

Metaforene om predikantene kan jeg dele i to grupper; hvem predikantene er og hva de gjør.

Hvem er predikantene?	Dyrebare eldste Brødre Trofaste lærere Trofast Herrens tjener Høy begavet Guds redskap*
Hva gjør predikantene?	Lang arbeidsdag blant barneskaren Trofast arbeid

	Gir dyrebare lærdommer Prediker i den Hellige Ånds lys og kraft Trofast bygger på Herrens tempel
--	--

Flere av metaforene opererer i samme setning som denne: «Trofaste lærere som i ett sinn med de eldste, trofast bygger på Herrens tempel». Dette forteller at predikantene (i Ofoten og Lofoten sannsynlig) er trofaste lærere, samt at deres funksjon er å «bygge på Herrens tempel». I tillegg kommer det fram at det er i «et sinn», altså i enighet og samsvar med de eldste.

Øvrig forteller metaforene om predikantene at de er Herrens tjener, Guds redskap, brødre og høyt begavet. Metaforene forteller også hva de gjør, hvor to av dem forteller at det er arbeid, blant barneskaren, trofast sådan. De forteller også at de prediker i «den Hellige Ånds lys og kraft, noe som jeg forstår slik at man på en måte er påvirket av guddommen, og at guddommen med det godkjenner det som sies siden det er guddommens kraft (og lys) som er direkteårsak til det som sies. I tillegg så gir predikantene «dyrebare» lærdommer, altså undervisning. Sett i lys av metaforen om å predike i «Hellige Ånds lys og kraft, så er kanskje ikke det underlig at undervisningen oppfattes som «dyrebar».

Metaforer om omverdenen

Det er noen metaforer om omverdenen

Hva skjer?	Antikristelig utvikling
Hvem er aktør og hva gjør aktøren?	Fienden som ikke er tilfreds Fienden arbeider i en ond hensikt
Konsekvens	Strid og kamp

Denne listen over metaforer er noe kort, noe man kan tolke til at det ikke er mye fokus på omverdenen. Den øverste omhandler den fysiske verden hvor man tenker det er en «antikristelig utvikling», og da mener i landet man bor i (Sverige) og i Svenska kyrkan. Man oppfatter det som skjer der i å være en antikristelig utvikling. De to siste omfatter «fienden»s arbeid, som har ond hensikt og fortsatt ikke er tilfreds med sitt eget arbeid. Dette viser på andre siden at man kontinuerlig må følge med på «fienden» og passe seg for han. Noe som kanskje kan omfattes som «strid og kamp». Man bruker disse begrepene for å fortelle om

medlemmenes opplevelse av å arbeide mot «fienden». Hvordan «fienden» utarter seg i praksis sies det ikke noe om, kanskje kan det være mange former?

Metaforer om guddommen

Jeg velger å dele metaforene om guddommen inn i ulike grupper/ kategorier:

Hvem er guddommen?	Fredens Gud Kjære fader Evige gode Gud
Hva har guddommen?	Gud har redskap (som er predikantene) Gud har barn (de kristne) Gud har en allmektig vilje Flytte til Guds rike Innfor Guds ansikt
Hva gjør guddommen?	Herren kan lindre smerten Gud åpner veien Guds ord rører manges hjerter Guds sønns blodige sier over synden og djevelen Synder og svakheter er forlatt i Jesu dyre navn og blod

Hvem er guddommen? Jo metaforene forteller han det er en *han*, fordi guddommen er som en far. Å bruke begrepet far bidrar til menneskeliggjøre guddommen, og gi et kjent og konkret bilde på hvem og hva denne er. Det kan være fordi det er et konkret bilde å forholde seg til. I tillegg så er gud evig og god, i motsetning til livet på jord som slettes ikke er evig, og i motsetning til onde krefter. Guddommen er også Gud for Freden. Begrepet fred brukes, og kontrasten vil være konflikter og uro.

Guddommen har redskap for å formidle sitt budskap til menneskene, altså «guds barn». Vi ser at det også er en forståelse av at gud har et rike og en allmektig vilje. Metaforene sier ikke noe om hvordan man kan vite hva som er Guds allmektige vilje. I tillegg ser vi at guddommen «lindrer smerten». Hvilken type smerte det er snakk om sies ikke. I tillegg åpner guddommen «veien», og med det menes antakelig hvilke valg som må tas. Guddommen bruker også redskapene sine til å fremme sitt «ord» som har som funksjon at den rører manges hjerter.

I tillegg så ser vi at guddommen (via sin sønn) har kjempet mot synden og djevelen, altså en blodig kamp mellom det onde og det gode, og guddommen vant. Samtidig brukes metaforen om at «menneskenes synder og svakheter er forlatt i Jesu navn og blod», som viser til kjernen i forståelsen av absolusjonen.

Metaforen om den åndelige verden

Metaforene er altså mange og omfattende i brevene, og de tegner et bilde av den åndelige verden som utspiller seg i forsamlingen. Dette innebærer ulike elementer. Først og fremst har vi den åndelige himmelen og den fysiske jorda. I den åndelige himmelen er Guds rike, hvor Gud er samt alle som døde som salige. Denne himmelen er målet for alle enkeltmedlemmer. Der venter fred, godhet, glede og hvile.

På jorden har vi det daglige livet til menneskene, samtidig så er den åndelige livet etablert der. Guds rike finnes på jord, nærmere bestemt Herrens vingård eller Herrens Sion. Det er himmelriket på jord, med andre ord forsamlingen. Vingården er et tilholdssted for troende enkeltmedlemmer, og predikantene. Målet for alle enkeltmedlemmer er å være komme til Guds rike i himmelen. Målet nås ved hjelp av predikantene, som er talerør for guddommen. Livet i vingården er ikke alltid lett, på grunn av «fienden». Fienden arbeider kontinuerlig, derfor er predikantenes og enkeltmedlemmenes arbeid også kontinuerlig. Enkeltmedlemmene har en personlig åndelig kamp som omfatter synd og tilgivelse. Samtidig ser vi at kampen også handler om uroligheter og konflikter mellom enkeltmenneskene.

Metaforene forteller at det foregår en kamp mellom det gode og det onde, og at aktørene i dette spillet er predikantene, enkeltmenneskene og den ytre «fienden». Målet er å overvinne «fienden» slik at man oppnår å komme til Guds rike. Guddommen bistår i denne kampen ved å bruke predikantene som talerør for sitt budskap.

Denne beskrivelsen av åndelige virkeligheten er fra tekstforfatter. I og med at metaforene gjentas, og at forsamlingen har sluttet seg til brevene som sendes, så kan vi anta at denne virkelighetsbeskrivelsen er en oppfattelse som er utbredt blant medlemmene.

Kjønnsbestemte metaforer

Det er noen kjønnsbestemte metaforer, om fienden, guddommen og predikantene.

Predikantene omtales som brødre noe som viser at det ikke er kvinnelige predikanter. Guddommen omtales også i mannlige metaforer; «fader», i tillegg til «Herren» og «guds

sønn». At «fader» brukes, står i kontrast til Lars Levi Læstadius sitt kjønnsnøytrale ord «forelder» som han omtaler guddommen som. Disse begrepene om guddommen, i hankjønnsform er ikke spesielt for læstadianerne, men er vanlig blant mange menigheter, om ikke de aller fleste.

Det er verd å merke seg at «fienden» også omtales som hankjønn i brevene (selv om det ikke er nevnt i listen over metaforene). Slik at det ikke finnes noen negative kvinnelige metaforer. I disse brevene finnes for så vidt ingen positive heller. I andre brev kommer metaforen «moderforsamlingen» til syne, som en positiv kvinnelig metafor. Brevene jeg nærleser inneholder ikke denne metaforen.

Moderforsamling er en metafor som er brukt i andre brev, men ikke i disse jeg har nærlest. Dette er en kjønnsbestemt metafor som gir et bilde av at en forsamling er mor for de andre. I tillegg så opererer man med bildet av *mor* på forsamling, slik at det for den enkelte gir et åndelig foreldreskap; med guddommen som far og forsamlinga som mor.

4.4 Form

Breve har markerte formelle former. Innledningen har fast form, hvor predikantene nevnes med fullt navn, samt titulering. Tituleringen innebærer også beskrivelse av predikantenes egenskaper, som for eksempel «trofaste arbeidere i Herrens vingård». I brevet fra 1995 og 2001 nevnes ikke predikantenes koner og barn, noe de gjør i brevet fra 2000. Jeg har tidligere vist at mange av brevene i materialet adresseres også til predikantfamiliene. I alle tre brevene jeg nærleser omtales den øvrige forsamling som "barneskare". De beskrives som «øvrige barneskare»¹⁰⁷, «barneskaren som er rensset i Jesu blod»¹⁰⁸ og «den velsignede Guds barneskare».¹⁰⁹ Man kan få en opplevelse av at «barneskaren» blir et «påheng» i måten det tituleres på. Noen steder er det skrevet «.. samt hele barneskaren», andre steder «med den velsignede Guds barneskare omkring Dere» og «til sammen med den øvrige barneskare». Det kan tyde på at barneskaren er inkludert som mottaker av brevene..

Tituleringen innebærer beskrivelser, gjennom metaforer. Tituleringen plasserer også forsamlingen geografisk og også åndelig. Rett etter at mottaker tituleres fremmes nådehilsenhilsen som eksempel i dette brevet fra julesamlingene i Gällivare i 2000: «Guds

¹⁰⁷ Brev fra nyttårssamlingen i Ofoten/Lofoten til Lappmarken i 1995

¹⁰⁸ Brev fra julesamlingen i Gällivare til Norge og Danmark 2000

¹⁰⁹ Brev fra fellessamlingen i Ofoten/Lofoten til Lappmarken 2001

nåde og fred være med dere nå og alltid. Amen». Denne kan ha ulike varianter. I brevet fra fellessamlingene i Ofoten/Lofoten er det formulert på denne måten: «Guds og vår Herre Jesu Kristi nåde og fred være med Dere nu og alltid. Amen» Jeg mener dette mener jeg er en bestemt formell form på brevenes innledning; med titulering av mottakere og nådehilsenen.

Angående avslutning mener jeg den også er formell og i et bestemt mønster. Alle tre brev avslutter med stadfestelse av syndenes forlatelse med ulike formuleringer. «Vi stadfester også herfra at syndene er forlatt i Jesu navn og Hans av kjærlighet utrundne forsoningsblod» er et eksempel i brevet fra nyttårssamlingene i Ofoten/Lofoten i 1995. Deretter avsluttes alle brevene med «Med og for forsamlingen: NN, NN, (..), m. fl.» Det varierer hvor mange navn som signerer. I brevene fra Ofoten/Lofoten til Lappmarken signeres de av 14 predikanter, mens i brevet fra julesamlingene i Gällivare signerer 20 predikanter. Forskjellen er nok fordi julesamlingene i Gällivare samler flere predikanter. «M.fl.» innebærer at det er flere som skriver under brevet, men som ikke nevnes. Hvem kan være «m. fl»? Det kan være predikanter som ikke nevnes. På noen møter kan det kanskje være så mange at det ikke er plass til å skrive alle navnene. Samtidig kan det også bety andre i forsamlingen, og omså hele forsamlingen. Dette er uklart, og jeg finner ikke noe som gir svar på hva det kan bety. Et argument mot at det er hele forsamlingen er at det starter med «Med og for forsamlingen» slik at det er personer som signerer for (og med) forsamlingen. Det er nærliggende å tro at det er andre predikanter og / eller sentrale personer.

Jeg mener brevene har en formell tone i og med at predikanter som navngis, navngis med fullt navn. Man kan tenke seg at predikantene egentlig kjenner hverandre godt, på den måten arbeidet deres blir fremstilt i brevene. De er arbeidskamerater og brødre, som i seg selv kan antas å være uformelle roller, mens de i brevene omtales med fullt navn. Kvinner navngis ikke som mottakere eller avsendere. De eneste som nevnes er predikantfruen, og da som gruppe og sammen med sine barn. Den øvrige forsamling nevnes også som gruppe.

Dette er en fast formell form i brevene, i og med at det øvrige materialet viser samme form. Alle regulære brev har en slik type form. Jeg har også undersøkt i disse tre brevene hvor vidt man bruker formen «dere» eller høflighetsformen «Dere». «Dere» brukes kun i brevet fra 1995, og da ikke konsekvent. Det betyr at det ikke er en del av brevene, og at formen brukes tilfeldig, og jeg antar at det har med å gjøre hvem som faktisk forfatter brevene.

Breve med sine beskrivelser og metaforer gir inntrykk av å ha en «pompøs» form med alle sine metaforer og beskrivelser av enkeltaktører. Samling av flere metaforer sammen med

beskrivelser i en setning kan virke pompøst, særlig om man setter det sammen med en formell tone. Brevene er konstaterende i form, og stiller ikke åpne spørsmål, som kan innby til dialog om ulike tema. I eksemplet under ser vi at det ikke stilles spørsmål om hvordan det «Guds ord» som ble prediket egentlig var. Brevene sier ikke noe om hva som ble sagt, men hva slags virkning det hadde. Dette betyr at man ikke stiller spørsmål om innholdet, men at fokuset er på den enkelte medlem og virkningen det har der.

Vi har gledet oss over et dyrebart og rikt Guds ord, som er prediket for oss i Den Hellige Ånds lys og kraft. Det har løftet våre hjerter til å beskue Guds sønn i Hand blodige seier over synden og djevelen, med den trosvissnet at våre synder er forlatt, og av Guds blotte nåde er vi Guds barn og arvinger til det evige liv.¹¹⁰

Breveene fremhever det kollektive framfor det individuelle. Kollektiv terminologi brukes framfor individuell. Det er ingen «jeg/meg» eller «du/deg» som opererer i brevene, men derimot «vi/oss/vår/våre» og «dere/deres». I brevet fra julesamlingen i Gällivare 2000 til Norge og Danmark har jeg talt opp hvor mange ganger dette brevet inneholder 1.personsform (vi, oss, vår, våre) kontra 2. person (dere, deres). 1.person forekommer 33 ganger i motsetning til 2.person som forekommer 10 ganger. Det er en markant forskjell, særlig når 4 av gangene 2.person brukes er i innledningen hvor mottaker tituleres. Jeg tolker det slik dette betyr et sterkt fokus på «vi» som fellesskap og forsamlingens rolle.

Spørsmålet som følger er *hvem er «vi» og «dere»?* Det kan oppfattes å være forsamlingen i og med at signaturen er «med og for forsamlingen» og at forsamlingen har samtykket i brevet. Samme signatur kan også si at det er fra predikantene som sender på vegne av brevene. Men siden forsamlingen samtykker i brevene så er det argument for at det er forsamlingen som er avsender. Noen steder kan man være i tvil, for eksempel denne setningen: «Sammen med deres sendemenn har vi også ransaket kirkespørsmålene og spesielt sakramentsforvaltningen». De som deltar i denne ransakingen er altså tilreisende sendemenn og «vi». Er «vi» hele forsamlingen i Lappmarken eller predikantene i Lappmarken? Vi vet at det i tillegg til predikanter som reiser til julesamlingene i Gällivare også kommer andre tilreisende som deltar i julesamlingene. Enten deltok alle som var til stede i disse «ransakingene av kirkespørsmålene» ellers så var det bare tilstedeværende predikanter. Det kan også være at det ble samtalt uformelt, og at det var tema under prekenen. Dette kan tyde på at vi i denne setningen er predikantene. Dette er noe man ville funnet ut mer om jeg også hadde brukt kvalitativ metode, og gjort intervjuer.

¹¹⁰ Brev fra fellessamlingen i Ofoten/Lofoten til Lappmarken 2001

I den samme setningen hvor jeg stiller spørsmål med «vi» mener jeg at det er tydelig et «deres» henviser til hele forsamlingen, i og med at det er hele forsamlingen som har sendemennene. Noen setninger tidligere står følgene: «Vi gleder oss over det trofaste arbeide som dere utfører, i tillegg til i deres eget land også i Danmark og England, et arbeid som bærer velsignede frukter». Hvilket arbeid er det? Av brev (de to tidligere) ser vi at det er utsendingsvirksomhet fra forsamlingene i Ofoten og Lofoten til Danmark og England. Det er predikantene som reiser, og mener da avsender at «dere» er predikantene eller hele forsamlinga? Et trofast arbeid som utføres i eget land og i Danmark og England. Jeg synes det kan tolkes at «dere» er predikantene. Noe som kan motsi dette er at forsamlinga sender ut predikantene, og at deres arbeid oppfattes som forsamlingas arbeid. Det som da igjen kan være et argument er at predikantene blir synonymt med forsamling. Eller de opptrer på vegne av forsamlinga.

4.5 Verdiord

Verdiord er ord som i seg selv har høy symbolverdi. Vagle trekker fram 17.- mai taler som et eksempel hvor man bruker mange symbolord som både virker nasjonsbyggende og sosialt sammenbindende.¹¹¹

I brevene finner vi samme type ord. Noe som går igjen er jo metaforene som jeg tidligere har skrevet om, som er bibelske beskrivelse av virkeligheten. Dette er ord som uttrykker verdier. Å kalle mottakere av et brev som en del av Herrens vingård er et symbol på at man anser for å være en del av Guds menighet. Det er også et begrep som er brukt i brev som er skrevet allerede i den tidlige læstadianske vekkelsen. Andre verdiord er *trofast*, *levende kristendom* (underforstått at det finnes en død kristendom) og *trofast*.

Det er utstrakt bruk av ord og uttrykk som man kan få inntrykk er hentet fra Bibelen.

«Herrens vingård» brukes i omtrent samtlige brev. «Kjære eldste og trofaste arbeidere i Herrens vingård». I Bibelen er «vingården» nevnt flere ganger, som i Matteusevangeliet, kap. 20 om lignelsen om arbeiderne i vingården. «For himmelriket kan lignedes med en husbond som gikk ut tidlig en morgen for å leie folk til å arbeide i vingården sin». Innledningen i mange av brevene henspiller til denne lignelsen og plasserer mottakerne som en del av Guds rike/ himmelrike. I noen av brevene, som det fra fellessamlingen i Ofoten og Lofoten i 2001, stiles

¹¹¹ Vagle 1999: «Kritisk tekstanalyse», s 162f

brevet til «Eldste og trofaste arbeidere i Herrens vingård», noe om henspiller direkte til denne lignelsen.

«Vår tids kristendoms Betlehem» er et annet eksempel hvor man plasserer forsamlinga i en bibelsk kontekst. Vi vet jo at Betlehem var stedet Jesus ble født. I eksempel ovenfor så brukes dette i brev til Lappmarken, hvor forsamlingen i Ofoten og Lofoten plasserer Lappmarken i Betlehem. «Herrens Sion» er et annet begrep som brukes i brevene. Sion er flere steder nevnt i bibelen, blant annet i Paulus brev til hebreerne 12,22- 24:

Nei, dere er kommet til fjellet Sion, til den levende Guds by, det himmelske Jerusalem, til ti tusener av engler, til en høytidsfeiring, til forsamlingen av de førstefødte som er oppskrevet i himmelen. Dere er kommet til en dommer som er alles Gud, til åndene av de rettfærdige som har nådd fullendelsen, til Jesus, mellommannen for en ny pakt, og til det rensende blodet som taler sterkere enn Abels blod.

Sion omtales som den levende Guds by, og det himmelske Jerusalem hvor forsamlingen av de førstefødte er. Så at når Lappmarken hilser til «brødre og trofaste arbeidere i Herrens Sion»¹¹², så er det også en plassering av mottaker som en del av Guds by og det himmelske Jerusalem.

Barneskare er et annet begrep som er hyppig brukt. Den er brukt om forsamlingsmedlemmene som er Guds barneskare. I galaterbrevet 3, 26 står følgene «for dere er alle Guds barn ved troen i Kristus Jesus.» At Gud er far og menneskene er barn er velkjente bibelske symboler som er ofte brukt i mange menigheter, også i den læstadianske bevegelsen. Det vi ser her er at forsamlingsmedlemmene som ikke er predikanter, eller predikantenes koner og barn, konsekvent kalles barneskaren. Det gir et bilde av at det er mange barn, en skare av barn.

Som jeg skrev tidligere under kapittel om overlekalisering så er trofast hyppig brukt noen ganger. Det som er spesielt i brevene er vurderingsord og verdiord omkring enkelte fenomener. For eksempel predikanter og også Guds ord som de prediker. De omtales som trofaste, dyrebare, tjenere, eldste, gjerne i ett og samme brev. Slik at det brukes mange verdiord på en gang. Guds som predikes (av predikantene) er dyrebart, overflødig, rikt, virker til sorg over synden, gleder over syndsforlatelsens nåde, prediket i den Hellige ånds lys og kraft, levende, virkekraftig. Bruk av det jeg oppfatter som verdiord mener jeg forteller om idealer. Bibelen og fortellingene der virker å være rollemodeller for hvordan livet på jorden bør være og bør leves. Verdiordene, sammen med metaforene gir slike signaler.

¹¹² Brev fra julesamlingen i Gällivare til Norge og Danmark 2000

4.6 Læstadianske brev som egen sjanger

Ser vi konturene av læstadianske brev som egen sjanger? Brevene inneholder mottaker, et budskap og avsender. Brevene har fast form, både i faktisk innhold, hvordan de ser ut, når de sendes og hvem de sendes til. Det gjelder de fleste brev, men samtidig finnes det brev som sendes utenfor disse regulære brevene. Ved nærlesing av brev har jeg valgt kun brev som er regulære, for å kunne fastsette hva som er typisk for disse brevene.

Titulering av mottakere har et fast mønster, hvor predikantenes navn nevnes, av og til predikantfruen og barna i en generell term. Til slutt nevnes ofte forsamlingen som omtales i de fleste tilfeller som «barneskaren». I tillegg til dette faste mønstret hvor forsamlingas medlemmer nevnes (predikanter med familie og de øvrige) er det vanlig å plassere dem i en større kontekst. Man nevner den geografiske konteksten, henholdsvis Lappmarken eller Ofoten og Lofoten eller Norge og Danmark. I tillegg plasserer man dem i en større kontekst, som «Herrens vingård», i «Herrens Sion» og også «vår tids Betlehem». Mottaker beskrives også, som trofaste arbeidere, brødre, eldste og trofaste vektere. Avsender i de regulære brevene er «Med og for forsamlingen» + en rekke navn på predikanter. Dette er et fast mønster.

Innholdsdelen i brevene inneholder beskrivelser av situasjonen, at man har vært samlet til storsamling. Den beskriver noe av det praktiske som foregår og det er utelukkende utsendingsvirksomheten, altså «sendereisene» som predikantene er på. Av og til kan vi få innblikk i bygging av forsamlingshus. Brevene beskriver predikantene, beskriver Guds ord som predikes av predikantene og virkningene det har. Brevene beskriver også forsamlingas rolle, men i en mer indirekte form enn predikantenes rolle. «Vi takker også Kiruna forsamling for all tjeneste og kjærlighet dere viste oss under pinsesamlingene».¹¹³

Breveene inneholder mange metaforer. Metaforene beskriver for det meste forholdet til det åndelige livet, og gir brevene med forsamlingen, predikantene, guddommen og enkeltmenneskene en plassering, ikke bare rent geografisk, men en plassering i forhold til den åndelige verden. Brevene beskriver kampen mellom det gode og det onde, både for den enkelte og mellom de enkelte medlemmene. Beskrivelsen av predikanter gjennom bruk av metaforer særpreger brevene. Predikantenes egenskaper og roller vektlegges og fremheves.

¹¹³ Brev fra fellessamlingen i Ofoten/Lofoten til Lappmarken 2001

Jeg oppfatter ikke brevene som dialogiske, heller konstaterende. Brevene konstaterer og bekrefter virkelighetssynet, og stiller ikke åpne spørsmål. Brevene inviterer ikke leser til å respondere eller diskutere enkelte saker. Brevene i seg selv responderer hverandre i og med at det er et fast mønster.

4.7 Hva sier dette om brevene?

Jeg har nå nærlest brevene som viser hvilken type brev dette er. Brevene forteller noe om hva som faktisk skjer, men i liten grad. Referentkjedene forteller om rollene enkeltaktørene har. Brevene er da uttrykk for hvilken type «orden» det er mellom dem, hvem som har hvilke roller og funksjoner. Først og fremst gjelder dette på det åndelige plan siden brevene først og fremst fokuserer på dette. Brevene plasseres forsamlinga i en bibelsk kontekst samtidig som den også plasseres i en konkret geografisk kontekst.

Breveene bruker metaforer for å skape bilder av den åndelige verden som uttrykkes. Brevene uttrykker et åndelig verdensbilde, hvor hver aktør har sin bestemte rolle. Guds rike er i himmelen, som er målet for alle. På jorden finnes «Herrens vingård» (forsamlinga- Guds rike på jord) hvor man finner «barneskaren»(enkelmedlemmene) og «Guds talerør» (predikantene). Utenfor (og kanskje også delvis innenfor) står «fienden» (den onde) og truer eksistensen til forsamling, predikanter og enkeltmedlemmer. Metaforene er en del av språket mellom forsamlingene, og det er en forutsetning at alle parter er kjent med betydningen av disse.

Metaforene blir en måte å opprettholde diskursen om virkeligheten. Som jeg skrev innledningsvis skiller den Pierre Bourdieu mellom doxa og ortodokse. Doxa er det som tas for gitt uten at noen tenker over det. Metaforene kan være et eksempel på dette. Som Bourdieu sier, så er det mye makt som ligger skjult i språket, gjennom begreper og klassifikasjoner som er innarbeidet.¹¹⁴

Ved denne bruk av metaforer opprettholdes denne diskursen. Hvor omfattende den er, og hvor langvarig den har kan ha betydning for diskursens treghet, og hvorvidt det er enkelt å forandre diskursen.

¹¹⁴ Bourdieu 1996, sitert i Repstad 2002: *Dype, stille, sterke, milde. Religiøs makt i dagens Norge*, s 19

5. Forsamling og predikanter

Jeg skal i dette kapitlet se på hva brevene sier om aktørene i brevene; forsamlinga, enkeltmedlemmer og predikanter. Jeg skal bruke diskursanalytisk tilnærming, blant annen ved å se på representasjoner. Jeg vil finne ut av hvem er forsamlinga, enkeltmedlemmene og predikantene. Jeg vil også se på forholdet mellom predikant og forsamling. I dette kapitlet trekker jeg inn alle brevene i utvalget.

5.1 Forsamlinga

Jeg har i forrige kapittel nærlest tre brev med blant annet fokus på forsamlinga, jeg har redegjort for referentkjeder, metaforer, verdiord, form med mer. Dette har gitt et innblikk hvem forsamlinga er og hvem medlemmene er, hva de gjør og deres funksjon. Jeg skal ta dette videre og se på representasjoner. Representasjoner er bilder av virkeligheten, og er en måte å lete etter diskurser på, som jeg skrev under kapitlet teori og metode. Man setter opp en inventarliste over aktuelle representasjoner som finnes i den valgte diskursen.

Representasjoner er virkelighetsbeskrivelser, modeller av reproduerte fakta.

Jeg finner følgende liste med representasjoner av forsamlingsdiskursen i brevene:

Forsamlinga er Herrens Vingård

Forsamlingen består av Guds barneskare

Guds barneskare er i Herrens Vingård

Barneskaren er utvalgt og velsignet

Barneskaren er i den Førstefødtes forsamling

Barneskaren er en del av Åndens enhet

Barneskaren er omkring predikantene.

Barneskaren og Herrens vingård er i (vår tids) Betlehem

Barneskaren er rensset i Lammets blod

Barneskaren ånder nådens friske luft

Barneskaren er forenet i en tro

Å være forenet i en tro er å være forenet i åndens enhet

Listen er nok ikke uttømmende, men jeg mener at disse representasjonene er sentrale, og gjentas i brevene. Når man leser brevene så oppfattes det slik at disse representasjonene er de

eneste. Som jeg skrev tidligere vil en diskurs ofte inneholde en representasjon av virkeligheten og en eller flere alternative representasjoner. Dersom det foreligger en representasjon, er diskursen upolitisert. Det vi da går med ”store mengder diskursivt arbeid for å vedlikeholde en situasjon der denne representasjonen ikke åpent utfordres, og dette diskursive arbeidet er i sitt vesen politisk og dermed mat for diskursanalytikeren”¹¹⁵.

Jeg vil videre se på ulike tema innenfor forsamlingsdiskursen; Enhet og salighet, Herrens vingård, Barneskaren og Livet i forsamlinga. Jeg vil også se hva brevene sier om det øvrige livet i forsamlinga og om kvinnes plass.

Herrens vingård

Herrens vingård er en representasjon som går igjen i de fleste brev. Forestilling om en åndelig vingård i Nordkalotten virker med andre ord å være levende. Representasjonene om Herrens Vingård er

Forsamlinga er Herrens Vingård

Guds barneskare er i Herrens Vingård

Barneskaren og Herrens vingård er i (vår tids) Betlehem

Alternative representasjoner til dette fremmes ikke i brevene direkte, men man kan finne alternative representasjoner indirekte. Dersom det foreligger en alternativ representasjon så er diskursen upolitisert, noe det det virker å være i dette tilfellet. Disse representasjonene plasserer forsamlinga og medlemmene i et åndelig virkelighet. Herrens vingård som er en metafor for Guds rike, og medlemmene er Guds barneskare som befinner seg i vingården. Det kan synes som om denne diskursen er upolitisert, at den står sterkt og at det ikke finnes alternative representasjoner. Dette gjentas i brevene og viser til sammenligning mellom den fysiske forsamlinga og den åndelige forsamlinga, og at forsamlinga knyttes til blant annet bibelske ligninger. Diskursanalytisk stiller man spørsmål om hvorvidt alle trekk ved en gitt representasjon er like bestandige. Man kan tenke at de trekkene som forener vanskelig lar seg forandre, noe som diskursen om Herrens vingård er.

Samtidig kan det tenkes at det er diskusjon rundt disse representasjonene, og tenkte alternative representasjoner kan tenkes å være:

1a) Barneskaren er i Herrens vingård

¹¹⁵ Neumann 2001: *Mening, materialitet og makt: En innføring i diskursanalyse*, s 60

1b) Barneskaren er utenfor Herrens vingård

2a) Forsamlinga er den eneste og den er Herrens vingård

2b) Forsamlinga er ikke den eneste og det finnes flere Herrens vingårder.

De alternative representasjonene fremmes ikke direkte i brevene, noe som er naturlig da avsender vil fokusere på det som er forsamlingas syn. Samtidig ser vi at det er pågående diskusjoner, samtidig som «fienden» presenteres i noen av brevene. Mikhail Bakhtin hevder at ingen tekster eller grupper taler med en stemme, men med flere stemmer som står i kontrast til hverandre.¹¹⁶ Noen stemmer har mer å si enn andre og er lettest å høre. I brevene kommer stemmene til avsender fram, og alternative stemmer kommer ikke tydelig fram. Man kan tenke at presiseringen av at medlemmene er Guds barneskare og at det er en forsamling-Herrens vingård- som fører til salighet, at det er pågående diskusjoner om det.

Hva er den ytre virkeligheten? Forsamlingas kontekst er først og fremst lokalsamfunnene, og den lokale kirken. Om vi forholder oss til kun den norske konteksten, så er den læstadianske forsamling fortsatt sett på som en del av Den norske kirke med alle sine lokalmenigheter. Den enkeltes forhold til statskirka oppleves oftest gjennom lokalmenighet, og man kan tenke seg at det er ulike typer lokalmenigheter. Samtidig så har geografisk tilhørighet noe å si og det kan jo tenkes at utfordringene for forsamlingene og samarbeid med / tilhørighet til den lokale statskirkemenigheten oppleves forskjellige. Den læstadianske forsamling i Norge har fortsatt valgt å bli værende innenfor statskirken selv om man er uenige i en del ting. I tillegg til forholdet til statskirken lever medlemmene i samfunnet, med arbeids skole og fritid. Noen steder har man kanskje også kontakt med andre typer kristne menigheter. Alt dette påvirker, man møter andre meninger og meninger brytes og diskuteres. Disse forskjellene i utfordringer og kontekst som jeg antar finnes mellom forsamlingene vises ikke i brevene. Brevene tegner en type menighet og en type åndelighet. Samtidig som det kan virke som brevene ikke reflekterer den «ytre virkeligheten» så reflekteres direkte noen ganger, som for eksempel i dette brevet fra høstsamlingene i Oslo høsten 2001: «I en verden som bruser av ondskap, og der sjelefienden mer og mer viser sitt sanne ansikt gjennom vold og terror, får vi ofte en følelse av avmektighet.»¹¹⁷ Her viser brevet til terrorangrepet 11.september 2001 i USA, og setter sammen med en åndelig kontekst. «Sjelefienden» opererer som et eget vesen. En fiende for sjelen, i motsetning til en fysisk fiende. Terrorangrepene i USA var et fysisk angrep, men i

¹¹⁶ Bakhtin, sitert etter Olsen, Torjer A. 2006: «Diskursanalyse i religionsvitenskapen», s 61

¹¹⁷ Brev fra høstsamlingene i Sør- Norge til Lappmarken 2001

dette brevet vises at den åndelige fienden, «sjelefienden», kan gjøre handlinger som får faktiske konsekvenser. Dette viser en relasjon mellom den åndelige og den virkelige verden.

I denne konteksten, hvor man balanserer sitt forhold til lokalmenighet, lokalsamfunn, og samfunnet øvrig i verden, kan man tenke at Herrens vingård, Guds rike på jord, blir et viktig sted å være tilknyttet. Det er en oppfattelse at det finnes kun en menighet og en tro, som fører til evig salighet. Denne knyttes også til «den første fødte forsamling», som i dette brevet fra nyttårssamlingene i Ofoten/Lofoten til Lappmarken i 1997: «og hele den i Kristi blod rensede barneskare som ånder nådens friske luft i de førstefødtes forsamlings skjød».

Dette er knyttet til metaforen Herrens vingård, og representasjonene at den læstadianske forsamling er Herrens vingård. Å mene noe annet; at det finnes andre menigheter som fører til salighet er et brudd på dette. Jeg kan ikke se i brevene at det noe som viser til at det er åpen diskusjon om dette, i og med at alternative representasjoner ikke fremmes. Brevenes selvforståelse angående menighetssyn er at dette er Herrens vingård, Guds rike på jord, og her må alle komme for å få evig salighet.

Videre fører dette til at representasjonen om at barneskaren ikke befinner seg i Herrens vingård, heller ikke er en representasjon som jeg mener har feste i forsamlinga. Naturlig nok er barneskaren innenfor Herrens vingård, og alternativet ville medført at man ikke hadde vært på «riktig vei» til salighet.

Dette viser at dogmet om den førstefødte forsamlingen fortsatt eksisterer. Bengt- Ove Andreassen skriver at førstefødtforsamlinga viser et soteriologisk-ekklesiologisk perspektiv. Det betyr at frelsen er forbeholdt dem som tilhører den førstefødte menighet, og at det er kun der frelsen finnes.¹¹⁸

Enhet og forenet

En representasjon som formidles i brevene er at «å være forenet i en tro er å være forenet i åndens enhet». En annen er at «barneskaren er forenet i en tro». Finnes det alternative representasjoner til dette?

I brevet fra Fellessamlingen i Leknes til Lappmarken i 2001 finner jeg følgende utsagn om «fienden»: ”Han arbeider i en ond hensikt, gnager og sliter på dette kjærlighetsbånd, for om mulig å oppå at brødre og søstre ikke skulle kunne forenes i en forsamling”. Her finner vi en

¹¹⁸ Andreassen, Bengt- Ove 2012: «Førstefødtlæstadianernes selvrepresentasjon, en analyse av to brosjyrer», s 57

annen alternativ resepsjon: «Medlemmer i forsamlingen er uenige og kan ikke forenes i en enhet». Det er et reelt alternativ om presenteres, selv om det ikke er ønskelig.

Et annet utsagn er fra julesamlingen i Gällivare i 2001 i brevet til Norge og Danmark, hvor det er fokus på at «Herrens hjord skulle forbli samlet». Årsaken til dette er at det kun finnes en forsamling hvor man kan oppnå salighet.

Fortsett arbeidet i Herrens vingård, og predik fred slik at Herrens hjord skulle forbli samlet. La oss ikke gløkke hva vår kirkefader Luther lærer, at det på jorden ikke finnes mer enn en eneste forsamling som har en tro, en dåp og en bekjennelse om Gud Faderen og Kristus, og som ensindig holder sammen og forblir derved. Til denne forsamling må hver og en komme som vil bli salig, og utenfor denne finnes ingen salighet.¹¹⁹

I dette sitatet finner vi flere alternative representasjoner om forsamling.

- 1a) Det er en eneste forsamling hvor man kan bli salig
- 1b) Det er noen som mener man kan bli salig i andre forsamlinger. (underforstått at det ikke er riktig tenkning)
- 2a) I denne forsamlingen som er den sanne holder man sammen
- 2b) Det er farlig om man ikke holder sammen.

Disse alternative representasjonene forteller noe om forsamlingas syn på seg selv. Det kommer fram at et syn om at man ikke kan oppnå salighet i andre forsamlinger, samtidig som det også kommer fram at man skal holde sammen. Dersom man ikke gjør det er det farlig. Dette kan tyde på at det er viktig å holde sammen, å holde på denne enheten, i mot den ytre fienden. Jeg har i forrige avsnitt drøftet forholdet til omverdenen i forhold til representasjonene om Herrens vingård. Dette avsnittet handler om enheten innad i forsamlingen, og jeg har sitert fra et brev hvor det viser en oppfattelse av at fienden sliter på kjærlighetsbåndet mellom de kristne.

En metode i diskursanalysen er å se etter liv og røre, siden det er et hjelpemiddel til å lokalisere konflikter. I dette brevet fra 2001 er det tydelig at det er «liv og røre», og at det er en pågående konflikt. Det står ikke hva den dreier seg om, men siden det er i denne tiden man endrer sakramentsforvaltningen i forsamlingen, så kan man trekke slutninger til at det ikke pågikk smertefritt. Som skrevet tidligere skrevet krever det store mengder diskurser for å opprettholde kun en representasjon av en virkelighet, når representasjonen offentlig ikke

¹¹⁹ Brev fra julesamlingene i Gällivare til Norge og Danmark 2001

utfordres. Det er fokus på enighet, og at forsamlinga skal/må stå sammen. Jeg har laget en oversikt over beskrivelser av forsamlingen i brevene i perioden 1995-2005- tema som omhandler enhet, at forsamlinga skal/må stå sammen, var i liten grad representert fram til 2001, og da ble det brukt flere setninger på dette. Min kartlegging viser at dette roes ned rundt 2003-2004 før det tas opp igjen. I og med at dette tema først ble brakt på dagsordenen i brevene rundt 2000 og 2001, så mener jeg det bekrefter at det trolig var uenigheter om endringen i sakramentsforvaltningen. Man kan tolke det slik at dersom det ikke hadde vært uenigheter så hadde det kanskje ikke vært behov for å skrive dette. Samtidig som det nettopp krever store mengder diskurser for å opprettholde kun en representasjon av en virkelighet.

Det vi ser er forsøk på å opprettholde en representasjon om at forsamlingen skal stå samlet, og være enige fra avsenderens side. Samtidig ser vi alternative representasjoner som fremtrer, nemlig at forsamlinga ikke er en enhet og at man er uenige i en vesentlig endring.

En diskusjon er hvorvidt idealet er at alle skal være enige i en forsamling, og hvorvidt det er åpent for å diskutere og være enige. Det kan synes som at det er et mål og et ideal at alle skal være enige. Neste spørsmål blir om det er en forutsetning for å være en forsamling at det er en enhet, slik at kritiske stemmer anses som uheldig. Ved nærmere lesing av samme brev fra 2001 finner jeg følgende setning: «Han(fienden) arbeider i en ond hensikt, gnager og sliter på dette kjærlighetsbånd, for om mulig å oppnå at brødre og søstre ikke skulle kunne forenes i en forsamling». Her sies det at å forenes i en forsamling er viktig, og at den ytre fienden har som mål å splitte denne enheten/ foreninga mellom medlemmene. Det sies ikke noe om hva det innebærer å være forenet, om det er at man aksepterer dogmet at kun denne menigheten fører til salighet, eller om det handler om uenighet om endring i sakramentsforvaltninga. Det kan synes som det er begge deler for i samme brev presiseres det at man har fått feire nattverd i «frihet», noe som alternativt betyr at å feire nattverd andre steder enn i forsamlinger, innebærer «ikke i frihet».

Jeg mener jeg ser her at enheten i forsamlinga, og at medlemmene skal være forenet med hverandre er viktig. Det innebærer enighet i viktige spørsmål, som blant annet endring i sakramentsforvaltninga.

Barneskaren

Begrepet barneskare er brukt i omtrent samtlige brev. Medlemmene omtales som en del av barneskaren, noe som forener og er konstant. Dette er et tekk som forener, og diskursanalytisk kan man tenke at denne forestillingen vanskelig lar seg forandre; at medlemmene i

forsamlinga er en del av Guds barneskare vanskelig lar seg forandre. Det er noe annet når man tar for seg at forsamlinga står sammen og er enige. Jeg skal se på dette i neste avsnitt. Disse alternative representasjonene til om hvorvidt medlemmene er en del av barneskaren, finner jeg ikke. Jeg mener det tyder på et bilde av at man forholder seg til guddommen som en forelder og at man er et åndelig «barn». Det tyder også på at idealet er å være som et barn. Dette er tenkelig, siden barn er en viktig metafor i Bibelen, og også hos Lars Levi Læstadius. Lars Levi Læstadius knytter det å være barn til et menneskes trosliv. Han beskriver relasjonene mellom guddommen og menneskene der guddommen omtales som «Forelder» og menneskene som «barn». «Hvem er den største i himlenes rike? Det betyr hvem er Guds kjæreste barn. Er ikke det yngste barnet det kjæreste av alle, det som sitter i Forelderens fang og suger av Hans bryst?».¹²⁰ I denne prekenen beskriver Læstadius med relasjonen mellom Gud og menneske gjennom fortelling om Forelderens og barnet, om hva Forelderens gjør når barnet setter seg fast i hengemyra, ramler ned fra høyder eller drukner. Læstadius beskriver begge rollene inngående. Også med hvilke følelser «Forelderens» har i aktuelle situasjoner

Forelderens har fått stor sorg av dem som døde mens de ennå var unge. Men vårt håp er at det ennå finnes noen barn som lever, som vil kripe etter Forelderens og komme i Hans gang og som gråter når de må sitte på denne verdens kalde gulv. Det er også vår tro at Forelderens tar disse gråtende opp fra det kalde gulv når Hans tid kommer. Da tar Han dem i sitt fang og legger dem ved sin side når Han går til hvile. Der får barna hvile og suge av Hans bryst til evig tid. Amen.¹²¹

Dette viser at det hos Læstadius at det kristne livet vises å være som livet til et barn, og relasjonen med guddommen som relasjonen mellom foreldre og barn. Samtidig ser vi at det også er et ideal hos Læstadius å være som et barn og ikke bære ideal, men også nødvendig for å kunne overleve åndelig. «Vær som barna, som meisene og svalene, for ellers vil dere ikke få plass i det levende vintreets sprekker. Hvis dere ikke er blitt så små at dere får plass i det levende vintreets sprekker, hvor vil dere da fly når stormen raser».¹²²

Forsamlingsmedlemmene som Guds barn og som en del av barneskaren er en sterk metafor har jeg vist i forrige kapittel. Det er også en representasjon som står alene uten alternativ representasjon, og jeg vil her hevde at denne diskursen er upolitisert, at denne diskursen er hegemonisk, og jeg kan ikke se at det er noen diskusjon omkring denne. Alternative representasjoner ville jo vært at forsamlingsmedlemmene ikke hadde vært Guds barn, noe

¹²⁰ Læstadius 1993: *Prekensamling II*, s 373f

¹²¹ Ibid

¹²² Ibid, s 368

som er selvmotsigende i en åndelig verden hvor guddommen omtales som «far». Dette er også en metafor som er vanlig i andre menigheter også.

Livet i forsamlinga

I brevene skrives det lite om det øvrige livet i forsamlinga. Det er mest fokus på sendevirksomheten og det åndelige livet. Det er tema som ikke nevnes, som for eksempel forvaltning av bygg, det kommer jo fram at det bygges samlingshus.¹²³ Noen brev omhandler misjonsvirksomhet? Hvordan organiseres den? Det er også barne- og ungdomsarbeid, hva skjer der? Ja, og når det arrangeres storsamling, hvilken type organisasjon er det bak dette? Brevene reflekterer lite av dette. I informasjonsskrivet fra 2010 kommer det fram at man har egen sakramentsforvaltning. Dette er en endring fra 2001, og denne behandler jeg i neste kapittel. Det nevnes også egen konfirmasjonsundervisning med to fellessamlinger for alle konfirmentene. Øvrig undervisning og selve konfirmasjonen holdes i lokalforsamlingene. I tillegg så har man undervisningstilbud for barn annen hver uke.¹²⁴ Dette arbeidet reflekteres ikke i brevene jeg har tilgang på. I Informasjonsskrivet fra 1992 nevnes måltid etter samlingene og at det er viktig med gjestfrihet.¹²⁵

I brevsamlingen min har jeg noen brev som viser noe av arbeidet med samlingshus. Dette er brev som ikke sendes årlig til faste tidspunkter, men av og til. For eksempel er det gjentatte brev fra forsamlingen i Tromsø i den perioden de bygde samlingshus. Det første brevet jeg har fra Tromsø er fra februar 1999 hvor arbeidet med å skaffe samlingshus beskrives. De beskriver at man nå har fått tak i en eiendom som er lett omsettelig, og koster omkring 3,5 million. Dette huset måtte ominnredes for omkring en halv million. Brevet var stilet alle forsamlingene i Norge med bønn om å hjelpe Tromsø forsamling med økonomiske midler. «Vi vet at de kristne har omsorg for Guds rikes sak, og vi tror at de som oss ser behovet for å få eget hus i en by som Tromsø. Vi som nå er her, føler også at vi har ansvar for dem som kommer etter oss- og må løfte i flokk og arbeide mens dagen er og tidene er gode».¹²⁶ Senere skriver forsamlingen i Tromsø brev i januar 2000 om fremgangen i arbeidet. De nevner at det er kommet inn mange pengegaver og at det er dugnadsarbeid. Ut fra brevet kan man lese at mennesker fra andre forsamlinger har kommet på dugnad i Tromsø, samt at samlingshus er felles eie for alle i forsamlingen.

¹²³ Samlingshus er bedehus. Man bruker også betegnelsen *samlingshus*

¹²⁴ Læstadianismen- en levende vekkelsesbevegelse, 2010

¹²⁵ Apelthun: *Av tro til tro. Informasjon. Læstadianismen* s 22 og 30

¹²⁶ Brev fra Tromsø forsamling februar 1999

Et forsamlingshus er jo i vår kristendom et felleseie. Vår oppgave her på stedet er å forvalte de innkomne midler, som er Guds gaver, på en slik måte at Guds sak måtte lykkes- for oss og for flest mulig mennesker. Som en gammel far skrev i et brev som ble funnet av hans ikke- troendes datter etter hans død: «Mitt ønske er at det gis en pengegave til forsamlingen, slik at enhver anledning kan brukes til å på minne mine barn om kristendommen».¹²⁷

Til slutt kommer et brev etter innvielsen av samlingshuset som fant sted 12.-14.mai 2000.

Brevet er et takkebrev til alle som har bidratt spesielt fra andre forsamlinger, og det kommer fram at man tror Gud vil velsigne alle som har bidratt til samlingshuset.

Dette skulle være et takkebrev samtidig med en orientering om huset og innvielsen. Men vi får kjenne at vi ikke evner å få fram den varme takken vi skylder enhver- og først og sist Gud. Verket er hans. Og når vi tror at verket er hans, så tror vi også at han fortsatt vil velsigne alle dem som har forvaltet hans gaver slik at det nå er bygd enda et nytt forsamlingshus i vårt land.¹²⁸

De andre brevene jeg har er brev som sendes fra Finland angående misjonsarbeidet forsamlingene i Finland driver mot Russland og Estland. Ut fra brevet jeg har ser vi at forsamlingene i Norge har sendt «rikelig økonomisk støtte» Misjonsprosjektet er i seg selv interessant siden det er det eneste aktive utadrettede misjonsarbeidet som gjøres i forsamlingen.

Annen type aktiviteter nevnes ikke i de brevene jeg har i utvalget mitt. Det er naturlig at et menighetsliv innebærer mer enn sendereiser, misjonsarbeid og samlingshusbygging. Derfor er det lett å konkludere med at brevene ikke kan betraktes som representative for innholdet i hele forsamlingas virksomhet. Forsker Marit Myrvoll har gjort feltarbeid i et samisk-læstadiansk miljø. Hun mente det på mange måter var både samisk og læstadiansk. Hun beskriver at en av verdiene er å omgås sosialt. Ingen skulle behøve å være alene uten å ha valgt det selv.¹²⁹

Myrvoll skriver at læstadianismen bidrar til å konstituere det sosiale og kulturelle fellesskapet i bygda.

Myrvoll beskriver livet rundt en samling i bygda, den startet kl. 17, og etter samlinga var det et felles måltid.¹³⁰ Myrvoll skriver at måltidet konsekvent gjennomføres etter hver samling, og at det er en viktig symbolsk betydning i form av egalitet. Å forsyne seg av samme fat og sitte ved samme bord symboliserer at alle er likeverdige, hvor ingen skal føle seg for ”stor” eller for ”liten” til å kunne få plass ved bordet. Myrvoll hevder at det felles måltidet viser hvor

¹²⁷ Brev fra Tromsø forsamling januar 2000

¹²⁸ Brev fra forsamlingen i Tromsø mai 2000

¹²⁹ Myrvoll 2010: «Bare gudsordet duger», s 84

¹³⁰ Ibid s 99

sentralt det sosiale fellesskapet står innenfor forsamlingen.¹³¹ Måltidet beskrives i informasjonsheftet fra 1992 som «kjærlighetsmåltid», og at dette er en tradisjon fra veknelsen i Karesuando, og deretter fra «urkirken». Det ga alle mulighet for å forlenge tiden man var sammen slik at man kunne få bedre kontakt med hverandre.¹³² Flere bekrefter altså at måltidet er sentralt og en viktig verdi, men det reflekteres ikke i brevene.

Marit Myrvoll forteller om andre arenaer for fellesskap, og det er uformell ettermiddagskaffe i privathjem når det er storsamling med tilreisende predikanter. Hun sier det er en arena for samtale og diskusjon, hvor tema kan være knyttet til kristen livsførsel eller hvordan man skal tolke bibelvers. Hun beskriver også ungdomskvelder hvor ungdom samles, og diskuterer/samtaler omkring aktuelle tema. Møtene inneholder også måltid¹³³. Disse arenaene omtales ikke i brevene. Man kan spørre seg om dette var noen av arenaene endringa i sakramentsforvaltninga ble diskutert. Man kan tenke seg at dette er en arena hvor enkeltmedlemmene slipper til.

Et tema som er gjennomgående i brevene er omsorg og kjærlighet som vises til hverandre. Jeg laget en oversikt over brev med dette som tema, og det var en del av et stort flertall av brevene. Dette tyder på at omsorg, kjærlighet og gjestfrihet er viktig.

Med Guds nåde og freds hilsen vil vi nærme oss dere gjennom dette brev og rette en hjertelig takk for den overmåte store omsorg og kjærlighet dere mottok og pleiet våre sendemenn med og de andre kristne som sammen med dem deltok i julesamlingen.¹³⁴

Jeg mener at dette sitatet viser til livet rundt storsamling, og at det kalles «omsorg og kjærlighet». Dette innebærer organiseringen rundt storsamlingen, matservering, overnatting og sammenkomst på mer uformelle arenaer. Dette bekreftes hos Marit Myrvoll og i Apheltuns informasjonsskriv fra 1992. Der nevnes gjestfrihet under avsnittet «Troens frukter». «Kristne oppfordres til å utstyre sine hjem slik at de kan ta imot gjester. Dette er viktig så at både unge og eldre kan reise og være med på møteserier som holdes i de forskjellige menigheter».¹³⁵ Myrvoll beskriver at det ved storsamling kreves større ressurser til planlegging og gjennomføring, og det planlegges i god tid.¹³⁶ Denne sommeren hun er på feltarbeid får bygda

¹³¹ Ibid, s 99

¹³² Apelthun 1992: 22

¹³³ Myrvoll 2010: «Bare gudsordet duger», s 105f

¹³⁴ Brev fra nyttårssamlingen i Ofoten/Lofoten til Lappmarken 1998

¹³⁵ Apelthun 1992:30

¹³⁶ Myrvoll 2010: «Bare gudsordet duger», s 111

besøk av moderforsamlinga. Myrvoll beskriver det som et intenst døgn med flere samlinger, ettermiddagskaffe, servering av kveldsmat og middag, organisering av overnatting.

Marit Myrvoll beskriver også organisering og lederskap i forsamlinga, at det er todelt. Det er et åndelig styre som består av predikantene og de eldste, samt et «samlingshusstyre» som tar seg av det verdslige/praktiske. Myrvoll hevder at det siste er valgt av forsamlinga og har ansvar for det praktiske, og at det åndelige styret består av predikantene og de eldste.¹³⁷ En årsak til at livet i forsamlinga ikke reflekteres i brevene kan være fordi brevet er skrevet av det åndelige lederskapet. Som igjen fremhever det åndelige livet.

Kvinnene

Kvinnene er usynlige i brevene. De nevnes som søstre, sammen med brødre. De nevnes også som predikantfruer. I mitt utvalg på 94 brev nevnes predikantfruer 47 ganger, og da sammen med barna. "(...)med deres hustruer og barn (...)". Deretter tituleres den øvrige forsamlingen som barneskaren. Av de brevene jeg nærleste i forrige kapittel omtales predikantfruer kun i brevet fra julesamlingen i Gällivare i 2000. Kvinner nevnes også i brevet fra 1995 som «tjenende kvinner og menn, (...)», i 2001 som «brødre og søstre». I ett tilfelle ser jeg at en avdød kvinne nevnes i et brev. Det er i et brev fra Danmark som er en relativt liten forsamling. Det kan hende det er derfor hun nevnes, eller det kan tenkes at hun hadde en rolle der. Kvinner nevnes heller ikke som verken mottakere eller avsendere.

Kvinnens arbeid i forsamlingen nevnes ikke spesifikt, men det vises til «tjenende kvinner». Jeg har i nærlesing av brev studert metaforer, og det er heller ikke noen kvinnelige metaforer, men derimot mannlige. Det som man kan merke seg er at i brevet fra 2000 står følgende setning: «La oss alltid arbeide på den måte som den Hellige Ånd allerede har vist våre fedre, (...)». Det henvises til tidligere mannlige lærere, eventuelt predikanter. Ikke til noen av de kvinnelige. Et moment som er naturlig å tekke inn her er hun som kalles læstadianismens åndelige moder, Mathilda Fogman som var sentral i vekkelsens første tid nevnes ikke. . Slikt sett ville det vært naturlig å henvise til henne.

Björg Seland hevder det i misjonsbevegelsen fins tre typer kvinner. Det ene er tradisjonelle/konvensjonelle kvinneroller, det andre er kvinner med eliteposisjoner, og kvinner med uformelle eliteposisjoner¹³⁸. Elitekvinner kan ha formelle posisjoner, med noen har stor

¹³⁷ Ibid, s 111

¹³⁸ Seland 2006, sitert etter Olsen 2008: *Kall, skaperordning og makt. En analyse av kjønn i lyngelæstadianismen*, s 76

betydning og påvirkningskraft uten å inneha formelle posisjoner. Jeg har tidligere nevnt tre kvinner som har vært sentrale i bevegelsen; Milla Clemensdatter, Jerpe-Gáddja/ Karen Nirpi og Mathilda Fogman. Torjer Olsen (2008) kategoriserer Fogman som en kvinne med eliteposisjon. Nirpi og Clemensdatter er vanskeligere å kategorisere da de ikke passer inn i noen av rollene, og han tar til orde for en fjerde kategori; kvinner med mytiske posisjoner.¹³⁹

Jeg har i forrige kapittel kommet fram til at brevene er formelle i formen. Brevene kan da anses å være signert av de som innehar formelle posisjoner. Ut fra dette kan vi si at kvinnene ikke har formelle posisjoner i forsamlinga, ingen som kan kategoriseres som elitekvinner. Det utelukker ikke at det er kvinner i uformelle eliteposisjoner. Olsen studerte Lyngelæstadianerne i sin doktoravhandling, og sier at de fleste kvinnene der kan plasseres i tradisjonelle/ konvensjonelle kvinnerolle, og jeg vil anta at det er slik i denne forsamlingen også.

Hvorfor nevnes predikantfamilien i mange av brevene? Kan det innebære at de har en spesiell rolle? Dersom man kan tegne hierarki ut fra tituleringer av mottakerne, så kommer først de navngitte predikantene, deretter predikantfruene og predikantbarna, og til sist kommer den øvrige forsamlingen. Myrvoll(2010) skrev om hvordan predikantene skulle være rollemodeller for familien, og det er nærliggende å tenke at dette også gjelder for familieliv. Familiemetaforen er sterk i forsamlingen, og ha rollemodell-familier vil slikt sett ikke være unaturlig. Predikantfruene nevnes ikke med navn, men som en gruppe på lik linje med øvrig forsamling. Det kan tolkes som at predikantfruenes rolle nødvendigvis ikke er definerte eller formell på noen måte, men at det er en status. Predikantfruene nevnes ikke som avsendere.

Torjer Olsen påpeker at mor og morskap har en sentral rolle, i og med en sterk tradisjon at familier skal være store og barnerike. Heid Leganger- Krogstad har beskrevet at kvinners rolle som mor (i altalæstadiansk sammenheng) er grunnleggende for hva man tenker om kjønn og sosial organisering.¹⁴⁰ Samtidig påpeker Leena Pesälä, som skriver om finske læstadianske kvinner, at de plasserer morsrollen i en grunnleggende kristen diskurs. Det plasseres i Guds hender og blir grunnlaget for hele eksistensen.¹⁴¹ Elisabeth Puttick understreker at det er konservativ kristendom som hovedsakelig bevarer og legitimerer «tradisjonelle familieverdier» i Vesten. "Most religions sanctify motherhood as a woman's destiny and true

¹³⁹ Olsen 2008: *Kall, skaperordning og makt. En analyse av kjønn i lyngelæstadianismen*, s 76

¹⁴⁰ Leganger-Krogstad 1995, sitert etter Olsen 2008: *Kall, skaperordning og makt. En analyse av kjønn i lyngelæstadianismen*, s 121

¹⁴¹ Pesälä 2004, sitert etter *ibid.* s 121

vocation. The more patriarchal the tradition, the more motherhood is glorified".¹⁴² Det kan tenkes at dette også er tilfelle blant førstefødtlæstadianere og at kvinners rolle ikke er så ulike rollene kvinnene har i de andre retningene. Da er det naturlig at predikantfruene nevnes sammen med predikantbarna, noe som kan tyde på tydelige forskjeller i kjønnsrollemønstret i forsamlinga.

Marit Myrvoll forteller at informantene i feltarbeidet hennes presiserte at det var kvinner med makt i forsamlinga, selv om de ikke var predikanter. De kunne noen ganger være samlingsholdere dersom det ikke var noen menn til stede, og i noen tilfeller sjelesørgere. Informantene presiserte at kvinnene ikke var redde for å bruke makt om det trengtes.¹⁴³

I forrige avsnitt drøftet jeg brevenes innhold i forhold til livet i forsamlinga. En teori er at brevene ikke inneholder noe om den delen fordi de først og fremst er brev fra det åndelige lederskapet, som sysler med åndelige spørsmålet. Siden brevene heller ikke sier noe om kvinners arbeid, kan man trekke en konklusjon at kvinner ikke har noen formell rolle, eventuelt sentralt rolle i forhold til det åndelige arbeidet som foregår i forsamlinga. Den åndelige og den formelle arenaen tilhører mennene.

5.2. Predikantene

Hvilket forhold er det mellom predikantene? Hvordan omtaler de hverandre? Kan vi ut fra dette se noe om predikantenes funksjon?

Ved det gamle års utgang minnes vi alle trofaste venner som har sagt oss farvell, blant disse, eldste NN. En trofast Herrens tjener og høyt begavet Guds redskap er kallet til hvile. Det er tilbake kjære og velsignede minner etter han, og vi vil bevare de dyrebare lærdommer, råd og undervisninger som han sammen med sine arbeidskammerater, har gitt oss.¹⁴⁴

Man kan sette opp følgende liste over representasjoner når det gjelder predikanter:

Predikanter er brødre

Predikanter er trofaste og dyrebare arbeidere

De eldste predikantene er i Lappmarken

Predikanter er trofaste Herrens tjenere

¹⁴² Puttick 1997, sitert etter ibid. 121

¹⁴³ Myrvoll 2010: «Bare gudsordet duger»: om kontinuitet og brudd i samisk virkelighetsforståelse, s 177

¹⁴⁴ Brev fra nyttårssamlingen i Ballangen til Gällivare 1995

Predikanter er høyt begavet Guds redskap
Predikanter gir dyrebare lærdommer, råd og undervisning
Predikanter er arbeidskamerater
Predikanter er på sendereiser
Predikanter skriver under med og for forsamlingen
Predikanter er Guds talerør

Hva forteller representasjonene om predikantenes roller, status og funksjon? Jeg skal først se nærmere på representasjonene rundt tema «trofaste arbeidere» og «Guds talerør» før jeg ser videre på hva som brevene uttrykker av forståelsen av predikantenes rolle.

Trofaste arbeidere

Predikanter er trofaste mennesker. Dette gjentas ofte i brevene. Det samme gjelder ordet «dyrebare». Predikanter som dør omtales i brevene, som for eksempel i 2001 når man minnes:

Mange trofaste brødre og søstre har Herren kalt hjem til evig hvile, deriblant våre kjære lærere og trofaste medarbeidere NN og NN. En lang arbeidsdag har disse nedlagt blant barneskaren. De var elsket for sin trofasthet og vi savner dem, men unner dem hvilen. Vær trøstig kjære etterlatte, målet er ikke langt borte, om en kort tid skal vi dele den evige glede sammen med dem.¹⁴⁵

Det kommer fram at predikantene har et arbeidsfellesskap og er da også kollegaer. De er arbeidere i vingården. De er medarbeidere. De arbeider for de andre som befinner seg i Herrens vingård, og vi vet fra før at det er «barneskaren».

Vår elskede eldste og lærer NN har like før jul fått flytte hjem til himmelen. Savnet er stort, men vi unner han hvilen etter en lang arbeidsdag. Hans lærdommer og eksempel lever, og ved at han var så liten i seg selv, fikk han en stor plass i våre hjerter¹⁴⁶.

Representasjonene om predikanter som trofaste og som arbeidere synes å være de ene representasjonene. Hvilke alternative representasjoner kan vi tenke det finnes:

1a) Predikanter er trofaste og dyrebare arbeidere

1b) Predikanter er ikke trofaste arbeidere

2a) Predikanter er trofaste Herrens tjenere

2b) Predikanter er trofaste tjenere for forsamlinga

¹⁴⁵ Brev fra fellessamlingen i Ofoten/Lofoten til Gällivare 2001

¹⁴⁶ Brev fra julesamlingen i Gällivare til Norge og Danmark 2003

3a) Predikanter er arbeidskamerater

3b) predikanter arbeider individuelt uten arbeidsfellesskap

Representasjon 1a) er en representasjon som fremmes i de fleste av brevene. Den alternative representasjonen 1b), at predikanter ikke er trofaste, den finnes nok, men er nok høyst uaktuelt alternativ om man skal fortsette å være predikant. Diskusjonen vil i så fall være hvem som definerer hvem og hva man skal være trofast for. En annen representasjon som synes å være sentral er at predikantene er trofaste Herrens tjenere. Det er et virkelighetsbilde at man tjener Herren. En alternativ kan være at man er forsamlingas tjener. Forskjellen mellom disse to ligger i hvem som gir predikanten mandat til å være tjener, om det er Herren eller forsamlinga. Jeg har ikke sett representasjon i brevene om at predikantene er forsamlingas tjener, men at de er tjenere blant forsamlinga. Ut fra dette kan man si at mandatet kommer fra Herren.

Predikanter er i et arbeidsfellesskap, er noe som kommer fram gjennom representasjonene. De er mange og hyppige. Alternativ representasjon vil være at predikanter arbeider individuelt, og for seg selv. Denne alternative representasjonen finnes ikke i brevene, og jeg mener at den ikke er reell. Et argument som taler for det er selve formen på brevene der det nettopp fokuseres på fellesskapet mellom predikantene. Mange predikanter står som avsender og som mottakere i fellesskap.

En del av arbeidet som predikant er å være utsendingspredikant. Predikantene reiser sammen til en annen forsamling. Det samler flere medlemmer fra flere forsamlinger, og det blir da storsamlinger. Det er en utstrakt sendevirksomhet, og ofte som vedlegg til brevene legges ved reiseplan for «sendereiser». Disse planene viser at predikantene oftest reiser to og to. Reisene kan ses på som å være formelle reiser/besøk. Samtidig viser det at forsamlingene ikke tilkaller predikantene, men at noen andre bestemmer hvem som skal komme. Det kan tolkes som at predikantene ikke opererer på egenhånd, men i et fellesskap.

Sendereisene mellom menighetene kan ses på som fellesskapsbyggende. De omtaler jo seg selv som arbeidsfellesskap, og fellesskapsbygging er slikt sett viktig. Brevene er stort sett skrevet i forbindelse med en storsamling, ja altså da en sendereise. Predikanten Roald Bolle skriver noe om sendereisens funksjon i at «Åndens enhet har kunnet blitt bevart i fredens sambånd», noe som jeg tolker som et måte å unngå splittelser på:

Til samme enhet har også utsendingsvirksomheten bidratt: den skjer dels innenfor landegrensene, dels fra eller under ledelse av modernemenigheten til alle land der forsamlinger finnes. Felles ransaking av Biblene, Luthers og Læstadius' skrifter, de lutherske bekjennelsesskrifter og skrifter av de eldste innen vekkelsen, har virket i samme retning.¹⁴⁷

Brevene i utvalget mitt forteller ikke noe om predikanter som eventuelt ikke er trofaste eller ikke vil innordne seg i arbeidsfellesskapet. Et måte å finne ut av dette på ville vært å se på navnene til predikantene som nevnes som mottaker. Er det noen som plutselig mangler så kan det tyde på at det kan være en konflikt. Predikanter som dør, omtales jo som regel i brevene. En slik analyse har jeg ikke sett rom for i oppgaven min.

Guds talerør

Ut fra brevene kan man se at en predikants hovedoppgave er å preke Guds ord.

Når en "broder" blir kalt opp til predikantbordet av samlingsholderen under ei samling, er det med bønn om å "tale til oss de ord Vårherre legger i din munn". Dermed er situasjonen definert: Predikanten er et talerør for Gud og Guds ord kritiseres ikke.¹⁴⁸

I brevene er det ikke fokus på prekener, men på Guds ord som forkynnes. Et eksempel er fra brevet fra Lakselv til Gällivare i 1996: "Et levende og dyrebart Guds ord er prediket i Hellig Ånds lys og kraft, med den nåde som Gud har gitt (...)". Et annet eksempel er fra fellessamlingen i Narvik samme år, brev som er stilet til Gällivare: "Vi har av Guds nåde vært samlet under et rikt og dyrebart Guds ord, og under dette har vi kjent gleden av å være sammenbundet med fredens og kjærlighetens bånd".

Formålet med samling er å samles rund Guds ord, rundt predikantenes forkynnelse. Dette gjør at de får en sentral rolle. Brevet fra fellessamlingen i Narvik til Gällivare i 1998 sier dette tydelig: "Av Guds nåde har vi vært samlet omkring et dyrebart og velsignet Guds ord som har ransaket og prøvet oss, trøstet og oppmuntret oss til fortsatt å stride troens gode strid i en særdeles vanskelig tid i denne verden".

Omtalen av Guds ord i brevene handler ikke bar om at det blir forkynt, men også virkningene av den, som vi ser i sitatet ovenfor, og i dette: "Med den Hellige Ånds lys og kraft har et dyrebart Guds Ord blitt prediket til hjelp for både troende og for søkende sjeler".¹⁴⁹

¹⁴⁷ Bolle 2000: «Læstadianismen i det moderne samfunn», s 143

¹⁴⁸ Myrvoll 2010: «Bare gudsordet duger», s 115

¹⁴⁹ Brev fra Trondheim til Ofoten og Lofoten 1998

”Et rett og levende Guds ord er blitt prediket av forskjellige redskaper, men med den samme ånd”¹⁵⁰. Her kommer det fram at predikantene har ulike stiler når de prediker. Noe som det også gjør i dette sitatet:

Et levende og tve-egget Guds Ord er blitt prediket, med den Hellige Ånds lys og kraft. Dette har forvoldt sorg over synden, men glede og fred over syndenes forlatelses evangelium. Guds Ord har lydt med ulike gaver, men med en ren ånde som vi får ånde i den førstefødtes forsamling.¹⁵¹

Representasjonene som handler om denne rollen er av en sort, og det fremmes ingen alternative representasjoner. Men vi kan tenke oss hvilke alternative representasjoner som finnes, selv om de ikke er noe forsamlinga står bak.

1a) Predikanter er høyt begavet Guds redskap

1b) Predikanter er høyt begavet, men ikke Guds redskap

2a) Predikanter gir dyrebare lærdommer, råd og veiledning

2b) Predikanter gir noen ganger gode råd og veiledning

3a) Predikanter er Guds talerør

3b) Predikanter er ikke Guds talerør

Ingen av disse alternative representasjonene mener jeg er reelle for diskursen som føres i forsamlinga. Representasjonene i brevene er tydelige når det gjelder dette tema, og ingen alternative representasjoner nevnes, eller hentydes til. De sosiale strukturene og rollene knyttes til det åndelige verdensbildet som jeg tidligere har tegnet. Predikantene tegnes der som nøkkelen for å forstå hva guddommens vilje er, gjennom nettopp forkynnelsen. Samtidig som brevene ikke inneholder disse alternativene, så er det alternativer forsamlingsmedlemmene forholder seg til, i og med at de er en del av et større samfunn hvor alternative representasjoner presenteres. Derfor kan det hende at denne rollen diskuteres i forsamlinga.

Hva forteller brevene om predikantenes rolle?

Representasjoner angående predikantene virker å være hegemoniske. Som jeg har skrevet tidligere så vil en diskurs ofte inneholde en representasjon av virkeligheten, og en eller flere

¹⁵⁰ Brev fra påskesamling i Porsgrunn til Ofoten og Lofoten 1998

¹⁵¹ Brev fra fellessamlinger i Finnmark til Gällivare 1999

alternativer. Dersom det foreligger bare en representasjon så er diskursen upolitisert. Jeg finner ikke alternative representasjoner angående predikantene i brevene. Noe som tyder på en upolitisert diskurs når det gjelder dette. Videre vil det gå med «store mengder diskursivt arbeid for å vedlikeholde en situasjon der denne representasjonen ikke åpent utfordres, og dette diskursive arbeidet er i sitt vesen politisk og dermed mat for diskursanalytikeren». Å ha en åpen diskurs mener Iver Neuman vil være om det foreligger flere representasjoner hvor ingen av dem synes å være den dominerende. Han mener det er umulig å lukke en diskurs fordi mening ligger i relasjoner mellom fenomener, og «relasjoner alltid må være i fluks».¹⁵² De alternative representasjonene om predikantene som arbeidere og som Guds talerør jeg presenterte i forrige avsnitt er reelle for menneskene der. Enkeltmedlemmene i forsamlinga er jo også de er i relasjon til samfunnet utenom hvor man får presentert alternative representasjoner, slik at det hele tiden er et samspill mellom omverden, enkeltmedlem og forsamling. Representasjonene om predikantene er hegemoniske noe som sier at det er en lukket diskurs.

I forrige kapittel studerte jeg overlekalisering i teksten, hvor jeg tok for meg blant annet predikantenes rolle. Det ble funnet en overlekalisering, noe som kunne tyde på en overdrevent høflighet i forhold til predikantene i Lappmarken. I brevene jeg nærleste fra 2000 og 2001 så jeg en overlekalisering når det gjaldt å omtale Lappmarkens predikanter som «eldste», når det gjaldt begrepet «trofast», «utsendingsvirksomheten» og «arbeid». Det virker som ordet «arbeid» oftest er omtalt i forbindelse med predikantenes funksjon. Dette kan tyde på at avsender ville fremheve viktigheten av dette arbeidet, samt hvor viktig utsendingsvirksomheten er, og det at man er trofast. . Dette kan være et eksempel på at «store mengder diskursivt arbeid» settes i verk for å «vedlikeholde en situasjon der denne representasjonen ikke åpent utfordres». Predikantenes rolle utfordres ikke åpent, men det kan bety at deres rolle utfordres i andre fora. Det er grunn til å stille spørsmål om det er tilfelle, for sammen med overlekalisering omkring enkelte ord knyttet til predikantenes rolle og virksomhet, samt et språk som virker pompøst, kan det være en strategi å fremheve denne diskursen. Årsaker til dette kan være at predikantrollen faktisk utfordres, men ikke åpent. I brevene diskuteres den ikke, og det kommer ikke fram alternative representasjoner i brevene på samme måte som det gjør omkring forsamlinga som jeg har beskrevet tidligere. I brevene kommer det fram alternative representasjoner i forhold til forsamlingas virksomhet, og da særlig rundt den tiden nattverdforvaltninga ble endret. Jeg viser til tidligere beskrivelser av

¹⁵² Neumann 2001: *Mening, materialitet og makt: En innføring i diskursanalyse*, s 60

alternative diskurser. Samme type alternative representasjoner finnes ikke i forhold til predikanter. En årsak til det kan være at predikantene forfatter brevene og ikke vil ha noen diskusjon om sin rolle og funksjon. Samtidig kan det være at det faktisk ikke er noen diskusjon om dette.

I brevet fra julesamlingen i Gällivare i 2004 til Norge og Danmark finner vi følgende setning - «Vi holder dere, Norges predikanter, for trofaste Kristi tjenere og husholdere over Guds hemmeligheter». Her bekrefter Lappmarkens forsamling rollen og statusen til predikantene i Norge. Denne type formulering finner jeg ikke i andre brev og jeg mener dette forteller flere ting. En ting er selve rollen predikantene har, de har tilgang på «Guds hemmeligheter», noe som jeg tolker til å være en bekreftelse på at de er Guds talerør. Jeg tror også det er signal til medlemmene i forsamlinga om hvilken rolle predikantene i Norge skal ha overfor forsamlingsmedlemmene, en slags stadfesting av predikantenes posisjon. Hadde brevet vært sendt til Lappmarken så ville det vært i samme ydmyke tone vi ser fra andre brev. Men siden dette er fra Lappmarken kan det tyde på at det skjer noe som gjør at predikantene der finner det nødvendig å presisere denne posisjonen.

Hva signaliserer fellesskap mellom predikantene? Et bilde som brukes er «brødre» noe som signaliserer dette, det er jo et familie begrep. Navngivingen av predikantene som mottaker og avsender mener jeg også er symbol på fellesskap mellom dem. Mottakerne er, som tidligere nevnt en rekke navn. I for eksempel brevet fra Oslo forsamling til Lappmarken i 1999 så nevnes alle predikantene i Lappmarken. Det som også er interessant er hvem som signerer brevene. De fleste brev er skrevet i forbindelse med storsamlinger, og avsenderne der er alle predikanter som var til stede, også de tilreisende. Et litt mer tydeligere eksempel på hva det innebærer er brevet til Norge og Danmark fra julesamlingene i Gällivare i 2003. Der stiles brevet til forsamlingene i Norge, i kjent stil til alle predikantene i Norge og Danmark. De som er avsendere er predikantene som var på julesamlingene, deriblant seks norske predikanter (og de er jo selvsagt ikke nevnt som mottakere). Man kan altså ikke lese av brevene hvilke predikanter som tilhører hvilken (geografisk) forsamling. Jeg mener, og har skrevet det tidligere, at denne praksisen er en bilde på enhet og fellesskap mellom predikantene, det er et symbol på at man er enige seg i mellom. Dette er en tradisjon fra slutten av 1800-tallet som jeg har nevnt tidligere. Dette forteller også noe om forståelsen av geografien. Predikantene har geografisk tilhørighet og en lokalforsamling, samtidig som de opptrer felles for hele forsamlingen. Dette har nok også sammenheng med hvordan predikantene utvelges.

Marit Myrvoll skriver at predikantene blir utpekt av Moderforsamlingens predikantråd i Gällivare. Kravene til en predikant står skrevet i Bibelen, i Paulus brev til Titus 1:5-9. Myrvoll påpeker at en predikant har også andre oppgaver, som å være rollemodell for de kristen i forsamlingen og kunne mekle i konflikter, samt sjelesørger.¹⁵³

Predikantene velger ikke selv å bli predikant, men blir utvalgt, og det er en vesensforskjell i forhold til for eksempel Den norske kirke hvor prestene selv velger dette. Om man kan tenke seg at det oppleves som en byrde, så kan man tenke seg at det kan være viktig for enkeltpredikanter å støtte seg på andre predikanter, og at det derfor er fokus på fellesskap mellom predikantene. Derfor kan det være at man omtaler hverandre som brødre, og signerer brev sammen. Brev som jo er offisielle brev til andre forsamlinger (eventuelt til andre predikanter) Felles signering av brev kan også være uttrykk for en trygghet og fellesskap, som vi kan tenke oss er spesielt viktig når man ikke selv har valgt den rollen, men er blitt utvalgt. Siden predikantene er utvalgt – av eldsterådet i Gällivare, eventuelt da av Gud, eller i beslutning sammen med Gud- kan det være en årsak til at det ikke finnes alternative representasjoner til predikantenes funksjon og rolle.

5.3 Forholdet mellom forsamling og predikanter

Makt som Guds talerør

Jeg har tidligere skrevet om fokuset på Guds ord som prekes ”rent, ”klart”, og også om virkningene ordet har. Marit Myrvoll påpeker at predikanten er Guds talerør og slik sett en autoritet i forsamlingen. Myrvoll sa også at ingen ville diskutere prekenene med henne. Myrvoll kunne si sin mening, men fikk ingen respons. Hun mener at predikanten uten tvil er en autoritet i forsamlingen. Gjenspeiles denne autoriteten i brevene?

”Det viktigste er likevel ikke hva som står skrevet i bibelverset”, forklarte en kristen til meg. ”Det viktigste er at forholdet mellom forsamling og predikant er bygget på tillit. Dette kan ikke understrekes nok fordi en predikant også er en sjelesørger. En slik rolle gir stor innflytelse og krever stor innsikt”.¹⁵⁴

Predikantens rolle og virksomhet er omtalt i brevene. Hvilken rolle menigheten har, er ikke omtalt på samme måte. Men uten forsamling så har ikke predikantene noen å virke for. Det er naturlig at det er et avhengighetsforhold. Predikantene har stor makt og innflytelse, men er

¹⁵³ Myrvoll 2010: «Bare gudsordet duger», s 115

¹⁵⁴ Ibid, s 116

samtidig avhengig av tillit hos forsamlingen. Tidligere har jeg nevnt hvilke strenge krav det er til en predikant, og det må påpekes at predikantene blir utvalgt, de velger ikke selv å være predikanter. Predikantene er talerør for Guds ord, og derfor kan det nok oppleves at det er nødvendig med strenge krav.

Som jeg nevnte i innledningen så opererer sosiologen Lewis Cooser med en lang liste som fanger opp de fleste former for maktgrunnlag, og han nevner tilgang til hellige ressurser¹⁵⁵. Å være Guds talerør er uten tvil å ha tilgang til hellige ressurser. Det er en utbredt forståelse at det predikantene sier kommer fra Gud, noe som gir predikantene makt. Angående tilgang til hellige ressurser, så er en annen viktig ressurs nøkkelmakten. Som jeg tidligere har skrevet så lærer læstadianerne at denne makten har alle troende. Makten til å binde og løse synder. Rørelser er ofte en del av samlingene og under rørelsene ber man om tilgivelse hos hverandre, og man mottar tilgivelse av en medkristne, og den regnes som like gyldig om det er fra et barn, ungdom eller en predikant. Tilgang på disse hellige ressursene er tillagt alle, slik at maktforholdet angående dette er i balanse. Så kan man stille spørsmål om hvem som definerer hva som er synd, og her er vi tilbake til predikantenes rolle som Guds talerør. Det kan bety at predikantene definerer hva synd er. Roald Kristiansen(2005) skriver at predikantene har høy status og er autoriteter i lærespørsmål. Han hevder at denne statusen tildeles av forsamlingen, og kan trekkes tilbake dersom predikantene ikke lærer og opptre i overens med forsamlingas normer.¹⁵⁶ Dette innebærer at det er en dynamikk mellom predikantene og forsamlinga.

Barnemetafor med dobbel betydning

Ut av brevene ser vi at predikantene omtales med navn, og med beskrivelser som dyrebare, trofaste og tjenere. Den øvrige forsamling omtales som barn. To sitater eksemplifiserer dette når man titulerer mottaker i brevene; ”(.) og den velsignede Guds barneskare der i Svenske Lappmarken”¹⁵⁷ og (...) samt hele den velsignede barneskaren omkring dere som er rensset i Jesu blod”.¹⁵⁸ Dette er kontrastfullt.

Barneskaren er nøkkelord i forhold til forsamlingen. Predikanter er tjenere og arbeidere. De er arbeidere og tjenere i vingården. For Gud og blant barneskaren. Barnemetaforen er sentral, siden den gjentas ofte. Kristne omtales som barn, noe som også er en kjent bibelsk metafor. Dette har i tradisjonene en høy status hvor barnet blir symbolet på den rene og den troende.

¹⁵⁵ Repstad 2002: *Dype, stille, sterke, milde. Religiøs makt i dagens Norge*, s 12

¹⁵⁶ Kristiansen 2005: *Samisk religion og læstadianisme*, s 88

¹⁵⁷ Brev fra nyttårssamlingene i Narvik til Gällivare 1999

¹⁵⁸ Brev fra julesamlingene i Gällivare 2003

Lars Levi Læstadius sier selv at det har vært kristendommens mening at alle skulle bli som barn «Vår kristendoms mening er altså at alle skal bli så små at de kan rommes i den himmelske Forelders fang». ¹⁵⁹ Jeg har tidligere vist til at diskursen om «barneskaren» er en upolitisert diskurs i forsamlinga. I dåpsliturgien, eller ordninger, som forsamlinga selv kaller sier man at «Nå er dette(disse) barn, som gjennom troen og syndenes forlatelse hører himmelriket til, gjennom dåpen tatt opp i den troende menighet. Så lenge som dette (disse) barn er i nådestanden, er det (de) Guds barn». ¹⁶⁰ Dette innebærer at det å være Guds barn er knyttet til troen.

Samtidig som vi ser at barn er ideal, så har det en annen side, nemlig at det umyndiggjøres. Kontrasten mellom predikanter som omtales med fullt navn og beskrivelser av egenskaper og barneskaren, som jo omtales som velsignet, er stor. Det viser tydelig at predikantene har eliteposisjoner med formell status. Det signaliserer også et maktforhold mellom predikanter og den øvrige forsamlingen.

En predikant med forsamlingen rundt seg. En predikant med barneskaren omkring seg. Det finnes parallelle historier i Bibelen. Jesus med sine disipler rundt seg og hyrdene som passer på sine får. I noen av brevene brukes begrepet "overhyrde" i brevene, og jeg mener det viser til et bilde av Jesus. Da kan man tenke seg at predikantene er forsamlingas "hyrder", og Jesus er "overhyrden".

I selve innledningen i brevene omtales forsamlingen som barneskaren. Predikantene vil da være de voksne, slik at man får en voksen- barn relasjon, eller faktisk også foreldre- barn relasjon. Ansvar for fårenes tilværelse, barnas utvikling ligger hos hyrden, den voksne, foreldrene. Avgjørelser hva som er best for fårene, for barna, tas av hyrdene og av de voksne. Dette viser en maktrelasjon i ubalanse. Barnemetaforen inneholder derfor en dobbelthet. Selv om barnet er et ideal, så er det på andre siden signaler om at det er umyndig og må lite på noen andre.

Under teorikapitlet skrev jeg om institusjonalisering av makt, og bringe det i etablerte mønstre. Maktrelasjoner vil ofte bli institusjonalisert og formalisert. Den må da i stor grad oppfattes som legitim, på en slik måte at menneskene rundt aksepterer den. ¹⁶¹ Barneskaren-representasjonen er en dominerende representasjon uten alternativer. I og med at den også

¹⁵⁹ Læstadius 1993: *Prekensamling II*, s 373

¹⁶⁰ Den opprinnelige Apostolisk Lutherske Førstefødtes forsamling i Norge 2001: *Ordninger for dåp, konfirmasjon og nattverd*, s 6

¹⁶¹ Repstad 2002: *Dype, stille, sterke, milde. Religiøs makt i dagens Norge*, s 16

brukes fast som innledning i brevene, og at predikantene nevnes med navn, kan man si at dette maktforholdet er institusjonalisert og formalisert.

Videre skriver Repstad at institusjonalisering av makt er en måte å sikre noen maktstillinger, og man blir respektert som innehaver av et embete. Predikanter får respekt i sin rolle som predikanter, noe som vi allerede har sett vist i brevene i blant annet titulering. Denne institusjonaliseringen kan gi mindre personlig armslag fordi maktutøvelsen blir bundet opp i en eller annen form for konstitusjon med faste regler. De som har makt kan da ikke opptre helt vilkårlig.¹⁶² Brevene i mitt utvalg sier ikke noe om predikanter som «gjør opprør» eller uenige. Samtidig har jeg tidligere vist at det er en dynamikk mellom forsamling og predikanter. Kristiansen(2005) har påpekt at dersom predikantene ikke taler eller oppfører seg som forventet, vil forsamlinga avsette dem.¹⁶³ Et annet moment er at idealet om å bli som barn, også gjelder predikantene. De skal selv være som et barn for å komme inn i himmelrike.

Maktbalansen mellom predikantene og forsamlingen har ulike former. Det ene er likeverdig forhold siden alle har nøkkelmakten og kan tilgi og fastholde synder. På den andre siden viser det et svært ubalansert maktforhold, da predikantene har tilgang på hellige ressursers de andre ikke har, i og med at de er Guds talerør. Det som sies av predikantene er Guds vilje. Dette kommer til syne i brevene, i og med at Guds ord omtales som subjekt, og at det presiseres at Guds ord tales rett. I tillegg kommer det til uttrykk gjennom at predikantene tituleres med navn og øvrig medlem tituleres som barneskaren. Predikantene nevnes som avsender og mottaker i fellesskap, med mange navngitte predikanter. Dette er svært kontrastfullt i forhold til forsamlinga som er barneskaren. En barneskare- mange predikanter. Metaforene om enkeltmennesker som «barneskaren» og predikantene som «Guds talerør» er også representasjoner som jeg mener er hegemoniske. Dette er rådende diskurser. Hegemoni fører til monologisering, og omvendt, noe som er kjent prosess hvor maktstrukturer reproducerer seg selv.¹⁶⁴

Jeg har tilgang på de offisielle brevene. Det utelukker ikke at det er andre stemmer, som for eksempel gjennom personlige brev, som ikke har kommet fram til offentligheten som kan belyse dette ytterligere.

Relasjoner mellom predikantene

Makten blir mer effektiv når den nedfelles i regler og ritualer, men den blir samtidig mer forutsigbar

¹⁶² Ibid, s 16

¹⁶³ Kristiansen 2005: *Samisk religion og læstadianisme*, s 88

¹⁶⁴ Olsen 2006: «Diskursanalyse i religionsvitenskapen». S 64

og bundet til bestemte prosedyrer. Ofte utspilles maktkamper innenfor visse institusjonelle rammer. Partene har felles og godtar visse spilleregler, og innenfor disse rammene forholder de seg strategisk til hverandre.¹⁶⁵

Ut fra det jeg tidligere har tolket og skrevet skal predikantene være trofaste og lojale. Brev hvor alle predikantene signerer og nevnes som mottakere ses på som uttrykk for fellesskap og enighet. Hva da om en predikant er uenig med de andre? I brevene står det ofte rapporter fra sendereisene, og ofte er det at predikantene har kommet tilbake med «lykkelig budskap», av og til står det også «om fred og forsoning». Det trenger ikke å bety at det har vært uenigheter mellom noen i forsamlingen, det kan også bety fred og forsoning på det åndelige plan.

At det har vært stridigheter i forsamlingen tydeliggjøres i brevet som er skrevet etter utvalget mitt, altså etter 2005. I brevet fra fellessamlingene i 2012 står følgende setninger: «Takk kjære eldste for det trofaste arbeid dere gjennom mange år har nedlagt i vårt land, og særlig i Oslo forsamling de senere år». Det er sjeldent at forsamlinger nevnes på denne måten noe som signaliserer at det har vært konflikt. Tidligere i brevet står følgende setninger. «Det hviler et tungt ansvar på de venner som ikke vil bøye seg under Guds ord, råd og formaninger, som vår kjære Far i himmelen ved sin gode Hellige Ånd frembringer gjennom sine tjenere i forsamlingen». Jeg tolker dette sitatet til at det har vært konflikter hvor noen mennesker (predikanter?) ikke har villet innordne seg etter råd og veiledning fra (andre?) predikanter, trolig Lappmarkens predikanter. Jeg tolker det slik at det har vært uenigheter, men brevene sier ikke noe om hva det dreier seg om. Konsekvensen av dette er at de som ikke innordner seg bærer ansvaret.

Her ser vi maktutøvelse i praksis. Predikantene har tilgang på hellige ressurser, og bruker som argument at det er Gud selv som taler. Ansvaret skal bæres av dem som ikke innordner seg dette. Som jeg skrev under teori og metode at det å gi verdier og virkelighetsoppfatninger religiøse begrunnelser, er å styrke disse verdiene og virkelighetsoppfatningene. Videre skrev jeg at det er vanskelig og skremmende å stå opp mot det som hevdes å være Guds vilje, noe som vi kan tenke oss i denne situasjonen. Predikantenes uttalelser ble tolket som at det var Gud selv som talte og Gud selv som ville komme fram.

Pål Repstad hevder at når standpunkter sakraliserer og gjøres til elementer i en hellig overbevisning, så er det ikke noen enkel sak å endre dem. Det som fremstår som hellig, oppfattes som tidløst. Det menneskelige opphavet skjules i ærbødige ritualer og

¹⁶⁵ Repstad 2002: *Dype, stille, sterke, milde. Religiøs makt i dagens Norge*, s 16

seremonier.¹⁶⁶ Her finner vi predikantene og forsamlingsmedlemmene. Predikantenes standpunkter kan argumenteres for, med at det er Guds vilje, fordi predikantene har egenskapen å være Guds talerør. Forsamlingsmedlemmene har ikke denne tilgangen til hellige ressurser, og vi ser et ubalansert maktforhold. For et enkelt medlem å argumentere mot predikantene, så kan nok det virke skremmende. Brevet fra 2012 brukes til å poengtere hva som er konsekvensen når man er uenig, og det er at en får et tungt ansvar, når man ikke vil bøye seg for Guds vilje. Dette kan også gjelde i konflikt mellom predikanter, det kommer nok an på hvordan denne utarter seg og hvor mange dette gjelder.

Jeg har vist at det er hierarki mellom predikantene grunnet tilhørighet enten i Lappmarken eller i Ofoten/Lofoten. Det kunne vært et interessant prosjekt å studere hvorvidt det er hierarki mellom de enkelte predikantene, om noen har en ledende funksjon. Dette kan vi ikke direkte se av brevene i og med at man både sender og mottar dem i fellesskap. Det kan være at rekkefølge på navnene har noe å si. Jeg merker meg at rekkefølgen er ganske lik i brevene, samtidig som det også varierer. Det trenger ikke bety at det er hierarki, men at predikantene nevnes etter geografisk tilhørighet. Dersom jeg hadde valgt en annen metode som innebar feltarbeid og intervjuer, kunne det vært mulig å avdekke et eventuelt hierarki mellom predikantene. Jeg ser ikke det er mulig innenfor rammene av min oppgave.

5.4. Hva forteller dette om brevene?

Jeg har til nå vist at brevene omhandler først og fremst det åndelige livet og predikantenes virksomhet. Dette kan ha sammenheng med at det er en delt ledelse, en åndelig og en verdslig. Den åndelige ledelsen består av predikantene, og brevene kan synes å være fra og til dem. På den måten kan man si at brevene er predikantenes virksomhetsberetning og oppdragsdokument, hvor man forteller om sendereiser som er gjort og om hvilke som skal gjøres.

Jeg har vist at brevene ikke omtaler livet i forsamlinga, annet enn i hentydninger. Brevene inneholder heller ikke diskusjoner om prosesser eller avgjørelse, det bare henvises til at avgjørelser er tatt, og jeg tenker spesielt på endringen i sakramentsforvaltningen. Hvorfor er det slik? Jeg nevnte innledningsvis at bevegelsen har vært skriftfattig. En annen årsak til dette kan være en tradisjon med muntlig kunnskapsoverføring. Dagmar Sivertsen skriver at

¹⁶⁶ Repstad 2002: *Dype, stille, sterke, milde. Religiøs makt i dagens Norge*, s 19

læretradisjonen er et av grunnlagene for forsamlingens skrift og bekjennelse. Den går tilbake til Johan Raattamaa, og til det knyttet brevsamlinger.¹⁶⁷ Det kan være et argument for at brevene som skrives blir en del av denne tradisjonen. Samtidig er dette også et argument for at denne læretradisjonen kan innebære muntlige fortellinger og kunnskapsoverføringer. Jens-Ivar Nergård(2006) har studert erfaringsbasert kunnskapsoverføring blant reindriftssamer. Han hevder at samisk tradisjon preget læstadiansk teologi. De tradisjonelle fortellingene som innebar mye av praktisk kunnskap og samisk kosmologi fant sin plass i læstadianismen, noe han hevder har farget læstadiansk teologi.¹⁶⁸ Videre skriver Nergård at fortellingene har spilt en sentral rolle i den læstadianske tradisjonen. De binder sammen livsformenens kunnskapstradisjon, åndelige tradisjon og et kristent univers.¹⁶⁹

En forsamling hvor kunnskapstradisjonen overføres muntlig kan være årsak til at brevene ikke inneholder åpne diskusjoner. Disse diskusjonene synes å ha en annen arena. Myrvoll har nevnt uformelle arenaer. Samtidig så reproducerer brevene forsamlingas kosmologiske diskurs. Hvor enkelt aktørene plasseres, og kampen mellom det gode og det onde.

¹⁶⁷ Sivertsen 1955: *Læstadianismen i Norge*, s 345

¹⁶⁸ Nergård 2006: *Den levende erfaring. En studie i samisk kunnskapstradisjon*, s 30

¹⁶⁹ Ibid s 32

6. Organisering og struktur

I dette kapitlet skal jeg se på organisering og strukturer innad i forsamlinga. Jeg ser på moderforsamlinga og diskuterer hvorvidt det finnes en moderforsamling «light». Jeg vil deretter drøfte hvem som tar avgjørelser i forsamlinga. Til slutt vil jeg se på forholdet til statskirka og løsrivingsprosessen som foregår.

6.1 Moderforsamlingen

Brevene bekrefter at forsamlingen i Lappmarken oppfattes som modermenigheten, i og med at de nevnes som moderforsamling i flere av brevene, primært brev som sendes til forsamlingen i Lappmarken. ”Vi er ved avslutningen av årets høstsamlinger i Sør- Norge og vil som tidligere sende en hilsen til moderforsamlingen”.¹⁷⁰ Et annet er i brevet fra Kjøllefjord til Lappmarken i 1998: «Vi vil av hjertet takke moderforsamlingen i Lappmarken sammen med Ofotens og Lofotens forsamlinger for det dyrebare besøk vi hadde i sommer av brødrene NN, NN og NN». ¹⁷¹ Dette er en vanlig formulering i brevene. Predikantene som navngis er predikanter fra forsamlingene i Ofoten og Lofoten. Her takkes moderforsamlingen for besøk av predikanter andre steder. Brevet stiles kun til Lappmarken (moderforsamlingen) og ikke til Ofoten/Lofoten. Dette er et svar på brevet fra julesamlingene i Gällivare 1997 til Norge «Vi har et ydmykt ønske om at dere, kjære venner i Ofoten og Lofoten, likesom tidligere tar ansvar for de begjær som har kommet fra Finnmark og Danmark, (.)». ¹⁷²

Forsamlinga i Lappmarken ser på seg selv som moderforsamling, og en bekreftelse på dette finnes i brevet til Norge og Danmark fra julesamlingene i 2003: «Barnas rop om hjelp når alltid moderens hjerte. Måtte Guds vilje skje i alt»¹⁷³. Dette handler om anmodningene om besøk fra Lappmarken til de ulike forsamlingene. Moderen kan jo oversettes å være menigheten generelt, men i dette tilfellet tolker jeg det slik at forsamlingen i Lappmarken er mor, og de andre forsamlingene er barnas mor. Setningen står i sammenheng hvor man tar opp ønsket om besøk fra moderforsamlingen.

Sitatene som henviser til moderforsamlingen i Lappmarken viser at det er et tydelig hierarki mellom forsamlingene. Sett i sammenheng med Myrvolls vurderinger om at besøk fra moderforsamlingen kan regnes som statsbesøk, så kan man konkludere med at det er et

¹⁷⁰ Brev fra høstsamlingene i Sør- Norge til Lappmarken 2002

¹⁷¹ Brev fra høstsamlingene i Finnmark til Lappmarken 1998

¹⁷² Brev fra julesamlingen i Gällivare til Norge og Danmark 1997

¹⁷³ Brev fra julesamlingen i Gällivare til Norge og Danmark 2003

tydelig skille mellom den og de andre. Jeg mener vi her ser igjen Johan Raattamaas tanke om at forsamlingene er som en familie, hvor en er mor (moderforsamling) hvor barna (øvrige forsamlinger) er spredt rundt omkring, men har sin forankring hos sin mor(forsamlingen i Lappmarken). Brevene som sendes fra moderforsamlingen sendes hovedsakelig en gang i året etter julesamlingene, og de stiles alltid til Norge og Danmark. Det er også brev til Finland og til Amerika. Brevene er å regne med som fellesbrev til alle forsamlingene innad i landet.

Dette vises også på den måten at predikantene i Gällivare i stor grad omtales som eldste, noe predikantene andre steder ikke omtales som. Eldste brukes om predikantene i Lappmarken i brevene. Jeg har to unntak, hvorav det ene brevet er fra en høstsamling i Oslo hvor man skriver at man har mistet «vår egen eldste» som nok da var den eldste predikanten. Et annet unntak er brev fra forsamlingene i Sør-Norge sendt til Ofoten og Lofoten i 2005, hvor disse predikanter omtales som eldste. Dette brevet er ikke et regulært brev. Det er skrevet uten «anledning», og inneholder ikke den tradisjonelle innledningen og avslutningen. Bortsett fra det så er bruken av begrepet eldste på predikanter i lappmarken, kontra brødre til andre predikanter andre steder. Dette er vesentlige forskjeller og viser at det er hierarki. Dette er jo kjent, da læren om modernismen hos læstadianerne er kjent, og den har jo også for øvrig vært omdiskutert.

Jeg ser ikke noe i brevene som kan tyde på at moderforsamlingens rolle diskuteres eller er omdiskutert. Men det kan ikke utelukkes. Brevene antas å føres i pennen av predikanter, som naturlig nok ikke vil kritisere dette systemet, samtidig som vi kan anta at det er så sentral oppfattelse i forsamlinga at den er urokkelig. Man kan midlertidig stille spørsmål om hvorfor det kan synes å være en overdreven høflighet i forhold til predikantene i Lappmarken. Ved nærlesing av brevene viste jeg at «eldste» ble brukt hyppig i noen av brevene til Lappmarken. Dette viser at man ønsker å befeste deres posisjon. Det kan være fordi noen stiller spørsmål om denne posisjonen. Det kan også være fordi man ønsker å vise at man er ydmyke overfor disse predikantene.

6.2 Moderforsamling «light»? Organisering i Norge

Læren om moderforsamlingen lever videre, hvordan er så den øvrige organisering og øvrige forhold mellom forsamlingene innad i Norge? Det synes som Ofoten og Lofoten er lederforsamlinger i Norge. I følge Roald Kristiansen så har forsamlingene i Ofoten og Lofoten

ansvar for arbeidet i de vestlige områdene som er Norge, Danmark og England, siden noen av de praktiske spørsmålene delegeres til distriktenes hovedforsamlinger.¹⁷⁴

Sendereiser synes å være sentralt element i forsamlingen, og omtrent samtlige brev omtaler dette. ”Begjær om utsending fra Lappmarken har kommet fra (...)”.¹⁷⁵ Det er vanlig at forsamlingene ønsker besøk, men naturlig nok kan ikke predikantene i Gällivare reise overalt hvert år. I brevet fra julesamlingen i 2003 fortelles det at predikantene i Gällivare vil reise til Vest- og Sør Norges forsamlinger¹⁷⁶ og Danmark det kommende året. I midlertidig har det kommet ønske fra Finnmark, og det løses på følgende måte: «Vi ber ydmykt Vest- Norges forsamling om å prøve de begjær om utsending som har kommet fra Finnmark og England». ¹⁷⁷ Denne oppgaven er tildelt forsamlingen i Ofoten og Lofoten også tidligere, slik at denne praksis underbygger påstanden at Ofoten og Lofoten har en ledende funksjon i Norge og Danmark.

Det er flere elementer i brevene som også underbygger dette, for eksempel i brev fra fellessamlingene i Ofoten/ Lofoten i 2001 så skrives følgende « Vi vil av hjertet takke Lappmarkens forsamling for de dyrebare eldste, brødrene NN og NN som dere sendte for å oppfylle de kristnes bønn om hjelp til Finnmark, sammen med Vest- Norges brødre NN og NN. ¹⁷⁸ Forsamlingen i Ofoten / Lofoten takker på vegne av forsamlingene i Finnmark for besøket. Dette kan være av ren høflighet. Det kan være at fellessamlingene i Ofoten/Lofoten oppfattes som fellessamlinger i hele landet.

Kartlegging av brevene underbygger også at Ofoten/Lofoten har en lederrolle. Man kan se på brevene som et rapporteringssystem, hvor man forteller hva som har skjedd, og om oppdragene er utført. For eksempel nevnes sendereiser som er utført: ”Forsendelsene som var besluttet i nyttårshelgen har Gud stadfestet og brødrene er kommet tilbake med gode budskap. Gud være takk for alt”. ¹⁷⁹ Jeg har tidligere redegjort for brevkorrespondansen. Lappmarken, skriver alltid brev fra julesamlingene som er fellesbrev til hele Norge og Danmark. Jeg har i kartleggingen vist at Ofoten/Lofoten kun sender brev til Lappmarken, og ikke til andre forsamlinger. Andre forsamlinger sender derimot brev til Ofoten/Lofoten, noe som jeg mener nettopp viser at de har en lederrolle. Det viser at Ofoten/Lofoten rapporterer til Lappmarken,

¹⁷⁴ Kristiansen 2005: *Samisk religion og læstadianisme*, s 81

¹⁷⁵ Brev fra julesamlingen i Gällivare til Norge og Danmark 2003

¹⁷⁶ Vest- Norge er synonymt med forsamlingene i Ofoten og Lofoten. Sør- Norge er forsamlingene i Malm, Trondheim, Bergen, Oslo og Porsgrunn, noe jeg har redegjort for i kapittel 1.

¹⁷⁷ Brev fra julesamlingen i Gällivare til Norge og Danmark 2003

¹⁷⁸ Brev fra fellessamlingene i Ofoten/Lofoten til Gällivare 2001

¹⁷⁹ Brev fra fellessamlingen i Ofoten/ Lofoten til Lappmarken 2004

og dette rapporteringssystemet viser at Ofoten og Lofotens forsamlinger har en ledende funksjon innad i Norge. Det er en del avvik i dette i og med at brevene fra høstsamlingene i Sør- Norge stiles til Lappmarken direkte, og de fleste brev fra Finnmark. Det første og det eneste brevet hvor Finnmark skriver til Ofoten/Lofoten er fellesbrevet med Lappmarken i 2005. Samtidig så kan man si at Finnmark er underlagt Ofoten/Lofoten i og med at det i brevene fra Lappmarken kommer ønske om at predikantene i Ofoten/Lofoten foretar en sendereise til Finnmark.

Man kan få inntrykk av at brevene fra Lappmarken sendes først og fremst til forsamlingene i Ofoten/Lofoten. Et eksempel er når de ber om at Ofoten og Lofotens forsamlinger foretar reise til Finnmark. «Lappmarkens forsamling ber ydmykt om at dere prøver om det er mulig å oppfylle Finnmarks, Danmarks og Englands begjær om forsendelse i løpet av 2005».¹⁸⁰ *Dere* i brevene er jo alle forsamlingene i Norge, predikantene som navngis som mottakere er også de fra Finnmark. Brevet kan derfor synes å være et oppdragsdokument til forsamlingene i Ofoten/Lofoten. Alternativt kan man se på at det er et oppdragsdokument til predikantene i Norge og ikke spesifikt forsamlingene, noe som betyr at predikantene i fellesskap må løse dette med utsending til Finnmark. Her er vi igjen tilbake til spørsmålet om hvem som er avsender og mottaker av brevene, om hvorvidt det er det predikantene eller er det forsamlingen som helhet?

Jeg har tidligere nevnt om inndeling i regioner. Ofoten/Lofoten som en, så Finnmark og Sør-Norge. Kan man tenkes at her har det vært eventuelt en organiseringsendring? Det kan tenkes at alle disse tre geografiske områdene har vært selvstendige områder med direkte kontakt til Lappmarken, men at dette er nå i endring, og det forklarer hvorfor det sendes brev begge steder. Finnmark har sendt brev kun til Lappmarken, men i 2005 sendes både til Lappmarken og Ofoten/Lofoten. Det begrunnes på følgende måte:

I broderlighet har vi samtalt om kristendommens arbeide i Finnmark, og vi har sett det nødvendig å begjære besøk av sendemenn fra lappmarken i forening med Ofoten og Lofoten til kommende år. Vi innser at høsten er stor og arbeiderne er få, men vi har allikevel den tillit til moderen at hun har omsorg for sine barn. Dersom Lappmarken imøtekommer vårt begjær, ønsker vi at besøket kan begynne i Øst-Finnmark den 16. juni 2006. Dersom Lappmarken også denne gang finner å måtte henvende seg til Ofoten og Lofoten om å hjelpe oss, ber vi om at dette besøk deles i to, (...) ¹⁸¹.

¹⁸⁰ Brev fra julesamlingene i Lappmarken til Norge og Danmark 2004

¹⁸¹ Brev fra høstsamlingene i Finnmark 2005 til Ofoten/Lofoten og Lappmarken

Begrunnelsen er at de ber om predikantbesøk fra begge steder. Det forklarer de med at det er «få arbeidere», noe som kan tyde på kapasitetsutfordringer for predikantene i Lappmarken. Forsamlingene i Finnmark som tidligere har henvendt seg direkte til Lappmarken, nå er i en endring hvor de også henvender seg til Ofoten/Lofoten.

Et annet brev som kan signalisere en endring er et brev som er sendt fra Oslo i november 2005. Dette har jeg også nevnt tidligere. Det er stilet til Ofoten og Lofoten og signert ”Hjertelige hilsner fra forsamlingene i Malm Trondheim, Porsgrunn og Oslo”. Brevet er atypisk i og med at ingen predikanter nevnes med navn verken i avsender eller mottaker. Brevet er ikke skrevet i forbindelse med storsamling. Det kan synes å være et generelt brev hvor man takker for besøk som på høsten. Det blir i brevet referert til at de fleste predikanter i Sør- Norge var samlet i Oslo under høstsamlingen, hvor det ble diskutert aktuelle saker på et møte. Hvilke aktuelle saker nevnes ikke, men hovedbudskapet er at man ønsker tilleggsbesøk fra Ofoten og Lofoten. Det er grunn til å stille spørsmål om hvorfor et slik atypisk brev sendes utenfor en storsamling og hvorfor ingen predikanter navngis og hvorfor det ønskes tilleggsbesøk. Nærlesing av brevet kan gi svar. Det er verd å merke seg første avsnitt:

Vi takker av hjertet for dyrebare besøk siste høst ved mange sendemenn fra deres forsamlinger til de forskjellige steder her sør, for lærdom og råd, trøst og oppmuntring, og vi er overbevist om at disse besøk vil bære frukt og er helt nødvendige for å holde Kristi menighet samlet. Ut fra Guds ord kan vi se at det skrives mye om enheten i kristendommen, og ut fra erfaringer ser vi at det er ved angrep på denne at sjelefienden har gjort mye skade for Guds sak.¹⁸²

Enhet i forsamlingen er tema. I det «ordinære» brevet fra høstsamlingene i Sør- Norge kommer det fram at det er uro. «(..) at sjelefienden på mange måter forsøker å splitte kjærlighetsband og så tvil om kristendommens lære, men vi har det håp til Gud at Han vil veilede oss alle til en rett ydmykhet innfor Ham og forbli i ett sinn.»¹⁸³ Hva uenighetene består i sier ikke brevet noe om.

I det atypiske brevet fra 2005 kommer relasjonen til Ofoten/Lofoten fram. ”Vi har gjennom alle år høstet stor velsignelse ved den nære kontakten med Nord- Norge og videre med Lappmarken, og vi tror at det fortsatt vil gi velsignet frukt”. Det står kontakten med Nord- Norge og videre med Lappmarken, ikke med Nord- Norge og Lappmarken. Dette er en vesentlig forskjell, og det viser at man med dette brevet markerer sitt forhold til Ofoten og Lofotens forsamlinger som ledende, og at det er en aksept på at hierarkiet, eller

¹⁸² Brev fra forsamlingene i Malm, Trondheim, Porsgrunn og Oslo til Ofoten og Lofoten november 2005

¹⁸³ Brev fra høstsamlingene i Sør- Norge til Lappmarken 2005

rapporteringslinjen er via Ofoten og Lofoten og så til Lappmarken, og ikke direkte til Lappmarken.

Jeg merker meg at man ikke signerer med predikantenes navn på dette brevet. Kan det være fordi det er for mange å skrive? Det er et argument som ikke holder, da det finnes brev med mange navn under, og det er begrenset hvor mange predikanter disse fire forsamlingene har, slik at det burde være plass nok. Andre årsaker kan være at det ikke er et brev som er skrevet under storsamling. Men også at det ikke er enhet blant predikantene. Det siste er nærliggende å tro. Jeg har tidligere nevnt at første gang ”tradisjonelle formen” på avsender ble brukt var i forbindelse med et forsoningsmøte. Slikt sett kan man tolke det slik at navnene er symbol på enhet. Siden navnene glimrer med sitt fravær er det nærliggende å tenke at denne enheten ikke er mellom predikantene i november 2005. Et annet moment som underbygger at det var uenigheter der det fokuset på enheten i kristendommen. Det er for øvrig jevnt over vanlig i brevene, men i og med at dette er et atypisk brev, og at brevet starter med enheten, så kan man trekke slike konklusjoner. I brevet antydes at mange sendemenn har vært på besøk i Sør-Norge den høsten. Vanligvis er det to tilreisende predikanter, ved at man sender flere kan bety at det er en konflikt der som man trenger flere predikanter til å hjelpe med å ordne opp. Samtidig trenger det ikke være noe i dette, fordi det er nærliggende å tro at det kan være ulike predikanter som er sendt til de ulike forsamlingene, og til sammen blir det mange. Dette kan være for å lette arbeidsbyrden for predikantene som er sendt til Sør-Norge da det nok er krevende å dra på en lengre reise.

I all hovedsak tegnes det et bilde av at det er ønskelig at Ofoten/ Lofoten har en lederrolle innenfor forsamlingene i Norge. Det tegnes også et bilde av at denne strukturen ikke er helt på plass, men at det er endring. Vi ser at Finnmark i 2005 endrer kurs. og sender fellesbrev til Lappmarken og Ofoten/Lofoten. I perioden for utvalget mitt skiller Sør-Norge på brev fra høstsamlinger og fra påskesamlinger. Det er også nevnt tidligere at i brevene fra Lappmarken så har Ofoten/Lofoten flere ganger fått oppdrag med sendereiser til resten av landet, mens først i 2005 har jeg brev fra Finnmark til Ofoten/Lofoten. Utvalget mitt i denne oppgaven er kun fram til 2005, men jeg har også mottatt brev i 2012 som kan belyse dette ytterligere.

Jeg har tidligere nevnt at i brevet fra fellessamlingene i Ofoten/Lofoten på sommeren, så forteller man hvem som er utsendingspredikanter til julesamlingene, likens har det vært i brevet fra Finnmark og Sør-Norge på høsten. Utsendingspredikantene til julesamlingen i Lappmarken blir altså kunngjort i tre forskjellige brev. I brevet fra fellessamlingene i

Ofoten/Lofoten sommeren 2012 kunngjøres alle sammen samtidig. I samme brev står følgende sitat: «Etter mange og dyrebare samtaler og velsignede råd, har det lyktes oss i vårt land å forenes, enn mer, i dette velsignede samarbeid». Dette kan tyde på at organisasjonen er under endring. Et annet brev som også bekrefter dette, er brevet fra høstsamlingene i Sør-Norge, som alltid tidligere har inneholdt opplysninger om hvem som er utsendingspredikanter til Lappmarken fra Sør-Norge. Nå ble jo det kunngjort i brevet noen måneder tidligere, slik at det ikke nevnes i dette brevet. Fra høstsamlingene i Sør-Norge i 2012 stiles brevet til Ofoten/Lofoten. I perioden 1995- 2005 stiles alle brevene til Lappmarken. Det er en markant endring. Rapporteringslinjen endres. Samtidig omtales predikantene i Ofoten/Lofoten fortsatt som *brødre* og ikke *eldste*. Det er ingen tvil om hvor linjene skal gå til Lappmarken, nemlig via Ofoten/Lofoten, som kan sies å være en moderforsamling «light», den forsamlingene i Norge skal forholde seg til.

6.3 Hvem tar avgjørelser?

Jeg har tidligere vært inne på diskusjonen om hvem som egentlig er avsender og mottaker av brevene.. Under nærlesing av brevene så jeg nærmere på «vi» i forbindelse med brevet fra julesamlingen i Gällivare i 2000. «Sammen med deres sendemenn har vi også ransaket kirkespørsmålene og spesielt sakramentsforvaltningen». Er «vi» bare predikantene eller hele forsamlingen? Jeg antok da at det nok har vært tema under prekener og i andre uformelle arenaer. I brevet fra Ofoten/ Lofoten til Lappmarken sommeren 2001 følges dette opp, og også denne forsamlingen valgte å forrette nattverd i forsamlingen. De skriver «Etter mange års arbeide, overveielser og beprøvelser, i vårt land og også sammen med Dere, kjære eldste, har de kristne med sine predikanter tatt den endelige beslutning om å ta sakramentene i egne hender, og også åpnet for å holde konfirmasjon i egne forsamlinger».¹⁸⁴

Ut fra disse sitatene kan man tolke det som at det har vært tema i hele forsamlingen, i og med at brevene er forsamlingsbrev. Midlertidig har jeg et møtereferat, som viser noe annet. annet. Det er fra at møte 2.august 2000 i Ofoten/ Lofoten hvor tema er forsamlingens forhold til Den norske kirke. Møtereferatet inneholder navn på alle som var til stedet, og det er 46 menn i fra forsamlingene i Norge, fortrinnsvis predikanter. Det skrives at bakgrunnen for møtet var en oppfølging av møtet mellom «de eldste i Lappmarken og Vest- Norges (Ofoten/ Lofoten) predikanter i februar 2000». Det var et møte som Lappmarken hadde bedt om på bakgrunn av

¹⁸⁴ Brev fra fellessamlingene i Ofoten/ Lofoten til Lappmarken 2001

«den utglidning som skjer i den Svenske kirke og i den Norske kirke – bort fra Skrift og bekjennelse». Det var et ønske fra Lappmarken at man har felles forståelse og felles syn på hvordan forholdet til Kirken skulle behandles. Møtereferatet inneholder videre orienteringer fra predikanter og at man drøftet sakene. Det ble påpekt av en predikant at utmelding av Den norske kirke på daværende tidspunkt ikke var tjenlig.

I referatet ser vi at «Møtet ga full tilslutning til at alt arbeid i denne saken skjer i samråd med Lappmarken, og de øvrige forsamlingene i Norge uttrykte full tillit til det arbeid som Ofotens og Lofotens forsamlinger gjør i denne saken».¹⁸⁵ Dette sitatet innebærer 1) tilslutning til at prosessen skjer i samhandling med Lappmarken og 2) de andre forsamlingene i Norge gir fullmakt til at forsamlingene i Ofoten/ Lofoten kan håndtere saken.

Det sitatet forteller også hvem som er beslutningstakere. «De andre forsamlingene i Norge gir fullmakt..». Det betyr at de menn (predikanter) som deltok på møtet representerte sine lokale forsamlinger, og hadde fullmakt fra sine forsamlinger til å tale forsamlingens sak. Spørsmålet man da stiller er hvordan har de fått den fullmakten? Har det vært diskusjoner i forsamlingene på forhånd som har valgt representant til dette møtet? Eller er det i predikantenes rolle å inneha en slik fullmakt å tale på forsamlingens vegne? Brevene svarer ikke på disse spørsmålene.. Myrvoll skriver at predikantene utvelges- ikke av forsamlingen, men av eldsterådet i moderforsamlingen. Man kan ut fra det tenke at forsamlingen selv ikke har valgt hvem som skal representere dem på slike møter. Samtidig kan det ikke utelukkes at temaene har vært drøftet i forsamlingene på forhånd. Jeg mener det er nærliggende at det ligger en fullmakt i predikantrollen å opptre på vegne av forsamlinga. Det ligger allerede en type fullmakt i å være «Guds talerør».

I det samme møtereferatet tas opp flere tema: Dåp, konfirmasjon og nattverd. Konklusjonen angående dåp var at man kunne praktiskere hjemmedåp med skriftlig innmelding til Kirken om foreldrene ønsker det.

På bakgrunn av ovennevnte drøftelser ble det foreslått følgende konklusjon fra møtet: «Det er mulighet for allerede nå – og det arbeides videre med – at konfirmasjon og nattverd holdes i våre egne forsamlingshus. På de steder der forholdene i kirken fortsatt er etter Skrift og Bekjennelse er det intet til hinder for at vi kan bli betjent der. Hjemmedåp kan fortsatt praktiseres og man avventer inntil videre med dåp i egne samlingshus til etter nærmere overveielse med Lappmarken. Det utarbeides en dåpsliturgi som forelegges Lappmarken. Det arbeides videre med forholdene som angår konfirmasjon slik at denne så snart som mulig kan settes i verk som en begynnelse i et par forsamlinger i Ofoten og

¹⁸⁵ Møtereferat 2.8.2000

Lofoten.» Denne konklusjon blir tatt med i brevet til Lappmarken fra fellessamlingene i Norge og alle tilstedeværende på møtet ga sin fulle tilslutning til denne.¹⁸⁶

I brevet fra fellessamlingene i Ofoten og Lofoten til Lappmarken sommeren 2000 siteres samme konklusjon. Brevet er et regulært brev i vanlig form, med forsamlinga som avsender. «Med og for forsamlingen» og så navn på predikanter. Slik at man antar at forsamlinga er avsender. Hvem er «vi» i dette brevet?

«Med takknemlige og ydmyke hjerter mines vi det dyrebare besøk av Dere kjære eldste i Narvik den 25.februar, hvor vi i fellesskap samtalte om de vanskeligheter (...)».¹⁸⁷ I møtoreferatet fra samme år, står det at møtet var mellom «de eldste i Lappmarken og Vest-Norges (Ofotens og Lofotens) predikanter. «Vi» i dette brevet, kan da ikke være forsamlingen, men predikantene, siden kun predikantene var til stede på dette møtet. Lenger nede i samme brev ser vi følgende setning: «Under disse samlinger har tillitsmenn fra hele landet vært samlet i Gratangen forsamlingshus den 2. august hvor vi i bønn om Åndens ledelse har fattet følgende beslutning: (...)» Beslutningen har jeg referert til overfor. Dette viser at predikantene tar beslutninger, og at brevene kan ses på som brev mellom mottakere. I tillegg viser dette Ofoten/ Lofoten sin posisjon som «moderforsamling light» i og med at de hadde dette møtet med Lappmarken, og var arrangør av møtet mellom predikantene i Norge.

Dette møtoreferatet vider også forholdent mellom predikant og forsamling. Det sier at predikantene er tillitsmenn for forsamlingene. Predikantene er også avsender av brevene, og predikantene avgjørelsene. Tillitsmennene (predikantene) var samlet, og «vi» har tatt en beslutning.

Beslutninger tas av predikantene, men ikke av predikanter alene. I bevet fra Ofoten/ Lofoten til Lappmarken 2000 står det «hvor vi i bønn om Åndens ledelse har fattet følgende beslutning: (...)».¹⁸⁸ Et halvt år senere i brevet fra julesamlingene til Norge og Danmark 2000 står følgende setning: «Spørsmålene er vanskelige, men ved at vi sammen ransaker vanskelighetene ifølge apostolisk ordning i Guds Ords lys, så åpner Gud veien slik at vi kan si at den Hellige Ånd og vi har besluttet en rett orden i disse spørsmålene».¹⁸⁸ Dette viser en oppfatning av at beslutninger som tas er sakrale.

Under teori og metode skrev jeg at Pål Repstad hevder det er en maktlegitimerende mekanisme om man ikke selv velger eller fritt kan velge alle avgjørelser som tas. Han

¹⁸⁶ Møtoreferat 2.8.2000

¹⁸⁷ Brev fra fellessamlingen i Ofoten/Lofoten til Lappmarken 2000

¹⁸⁸ Brev fra julesamlingen i Gällivare til Norge og Danmark 2000

poengterer at religiøse ledere kan presentere seg selv og sin makt som stedfortredende representasjon av det guddommelige, og eksemplifiserer med sitat fra noen av oldkirkens konsilvedtak: «Den hellige ånd og vi har bestemt...» het det i noen av oldkirkens konsilvedtak¹⁸⁹. Det er samme argument ser vi for beslutningene som tas når det gjelder sakramentsforvaltningen. Ansvarer på beslutningene legges på noen andre enn en selv, og i og med at det er Gud selv sin egen vilje, så vil det være en utfordring å opponere og argumentere mot det. Repstad hevder videre at det å vise til Den hellige skrift som eneste argument er for øvrig ofte et tegn på at et standpunkt er i ferd med å miste oppslutning i religiøse kretser». ¹⁹⁰ Argumentene mot sakramentsforvaltninga i statskirka er at den er ubibelsk. Hva dette innebærer sier ikke brevene noe om. Jeg kan heller ikke si at det er det eneste argumentet for å endre forsamlingas forvaltning, men siden det i brevene ikke fremmes noen annen argument enn at statskirkas endring er ubibelsk, så kan man anta dette. Vi kan også stille spørsmål om det er uenighet om dette standpunktet.

6.4 På vei til eget kirkesamfunn?

I brevet fra Ofoten og Lofoten til Lappmarken sommeren 2012 står følgende sitat:

(...). har fått så fin anledning til å samtale om felles saker som berører vår kristendom. I tillegg til dåp, konfirmasjon og nattverd, som vi allerede praktiserer, er det utarbeidet forslag til ordninger for vigsel og begravelse. Likeså felles vedtekter for kristendommens virke og forsamlingshus¹⁹¹.

Dette brevet viser en utvikling fra år 2001 hvor forsamlinga overtok nattverdforvaltninga, til at den nå også har laget ordninger (liturgier) for både vigsel og gravferd. Dette viser at forsamlinga er i prosess som kan synes å være etablering av eget kirkesamfunn. Bengt- Ove Andreassen(2012) har analysert førstefødtlæstadianernes selvrepresentasjon gjennom informasjonsbrosjyrene utgitt i 1992 og 2010. Han hevder at dette viser at gruppa har gjennomgått organisatoriske endringer som har ført til endret selvrepresentasjon. Han hevder at det ligger stor symbolkraft ved å bruke begrep som «gudstjeneste» og «menighetsarbeid» som gjøres i den nyeste brosjyren, noe som er begreper som har vært knyttet til statskirkene i de nordiske landene. Dette mener Andreassen gir sterke signaler om en løsrivelse fra statskirken.¹⁹² Han drøfter videre hvorfor førstefødtretninga ikke tar steget ut og løsriver seg i

¹⁸⁹ Repstad 2002: *Dype, stille, sterke, milde. Religiøs makt i dagens Norge*, s 30

¹⁹⁰ Ibid, s 31

¹⁹¹ Brev fra fellessamlingene i Ofoten og Lofoten til Lappmarken 2012

¹⁹² Andreassen 2012: «Førstefødtlæstadianernes selvrepresentasjon, en analyse av to brosjyrer», s 67

og med at man har egen trosopplæring og forvalter egne sakramenter. Argumenter mot løsrivelse kan være hensyn til medlemmer som fremdeles holder fast ved statskirken, og uavklart forhold til predikantene. En løsriving vil kreve tydeligere formell struktur og formelt lederskap. Det vil også føre til større fokus på interne forhold, og dermed gi grobunn for maktkamp og uenighet.¹⁹³

I samme brev kommer det fram at det har vært konflikter, om det er i forbindelse med denne endringa, sier brevet ikke noe om.

Det er fred og ensindighet blant oss. Etter mange år med tunge prøvelser, kan kristne trosvenner hvile, som kongen og profeten David sier, «i grønne enger». Det hviler et tungt ansvar på de venner som ikke vil bøye seg under Guds ord, råd og formaninger, som vår kjære Far i himmelen ved sin gode Hellige Ånd frembringer gjennom sine tjenere i forsamlingen.¹⁹⁴

Det kan synes som om denne endringa er oppfattet nødvendig og riktig, og at den er legitimert fordi at det er «Guds formaninger, som vår kjære Far i himmelen ved sin gode Hellige Ånd frembringer gjennom sine tjenere i forsamlingen». Endringene begrunnes med at det er etter råd fra guddommen. Jeg har tidligere beskrevet sakrale begrunnede argumentasjoner i et maktperspektiv. Man kan tenke seg at det er vanskelig å gjøre opprør eller offentlig være uenig i argumenter som kommer «direkte fra Gud».

Jeg har tidligere vist at det var predikantene, ikke forsamlinga som tok beslutninger om endring i sakramentsforvaltning på tidlig omkring 2000-2001, og satte i gang prosessene med liturgier i forhold til dåp og konfirmasjon. Dette betyr ikke at det i ettertid er predikantene som har tatt avgjørelser i senere endringer, noe man heller ikke kan utelukke. Samtidig vil det være uvanlig om man endrer en beslutningsordning.

Beslutningene er tatt etter råd fra «Far i himmelen ved sin gode Hellige Ånd» og disse er kommet til forsamlingen «gjennom sine tjenere». Ansvar for avgjørelsen legges til guddommen. Konsekvensene blir at det blir vanskelig å opponere eller være uenig. I tillegg kommer det fram i brevet at «Det hviler et tungt ansvar på de venner som ikke vil bøye seg under Guds ord, råd og formaninger». Dette fører til flere diskursen om organisatorisk endring i forsamlinga, også blir en diskurs som omhandler menneskets forhold til Gud. Å være uenig i endringene innebærer også å være uenig med Gud.

¹⁹³ Ibid, s 67

¹⁹⁴ Brev fra fellessamlingene i Ofoten og Lofoten til Lappmarken 2012

Argumentet for å endre nattverdforvaltninga i 2001 var fordi man ikke kunne «samtykke i de ubibelske forandringene av sakramentsforvaltningen»¹⁹⁵. I brevene hvor man feirer nattverd første gang i forsamlingen presiserer man at man nå har feiret «nattverd i frihet», underforstått med ren samvittighet. Endringene i forvaltningen blir også et samvittighetsspørsmål. Pål Repstad skriver at det er en maktlegitimerende mekanisme at man ikke velger selv eller fritt alle avgjørelser som må tas, og spesielt negative. Han påpeker at religiøse ledere kan presentere seg selv og sin makt som stedfortredende representasjon av det guddommelige.¹⁹⁶ Utviklinga i statskirkene opplevdes som negativt, og førte til at medlemmer i forsamlinga ikke kunne «feire nattverd i frihet» der. Endringa i organisering og sakramentsforvaltning i forsamling synes å oppleves å være uunngåelig, og etter råd fra guddommen er disse prosessene i gang.

Andreassen skrev at en løsriving vil kreve tydeligere formell struktur og formelt lederskap. Det kan være en tydeliggjøring av denne formelle strukturen og lederskap vi ser når Ofoten/Lofotens posisjon tydeliggjøres. Samtidig poengterer Andreassen at kirken synes å fungere godt som en «ytre fiende» som gir en felles identitet innad.¹⁹⁷

6.5. Maktstrukturer

Analysen tegner bildet av en forsamling som er styrt av den åndelige ledelsen som er predikantene. Ledelsen reproducerer sin makt gjennom å 1) selv velge ut predikanter, 2) ha en fullmakt i å være Guds talerør og dermed tilgang på hellige ressurser, og 3) være de som tar avgjørelser. Dette er en makt som er institusjonalisert og også legitimert og akseptert i forsamlinga. Den utfordres ikke åpent, som jeg kan se i brevene.

Avgjørelsene som tas begrunnes religiøst og med tradisjonen, noe som gjør at ansvaret og makten dette innebærer plasseres et annet sted enn hos ledelsen. Det blir avpersonifisert, noe som gjør at diskursen blir treg og blir vanskelig å endre.

Dette systemet er institusjonalisert fordi det er akseptert og legitimert. Årsakene kan være at predikantene blir utvalgt og selv ikke vil være predikanter. Dette er et argument for at predikantene ikke har ønske om «egen vinning» i denne posisjonen, og man kan tenke seg at predikantene slikt sett er «idealistiske». Dette kan igjen være årsaken til at man ønsker å

¹⁹⁵ Brev fra julesamlingene i Gällivare 2000 til Norge og Danmark

¹⁹⁶ Repstad 2002: *Dype, stille, sterke, milde. Religiøs makt i dagens Norge*, s 30

¹⁹⁷ Andreassen 2012: 67

fokusere på enhet, fordi man ikke vil stå alene om avgjørelser. Dette fører til at mange predikanter er samlet i avgjørelser, som også begrunnes religiøst, og igjen fører til at det er vanskelig å opponere mot for enkeltmedlemmer.

Et annet argument for at dette systemet har fått aksept kan være at idealet er at alle skal være «som et barn for å komme inn i himmelen», noe som også gjelder predikanten. Det er ikke bare enkeltmedlemmene som skal være det. Dette fører til det tredje argumentet, nemlig at alle har løse- og bindenøkkelen, makten til å løse og binde synder, som er et argument for at maktforholdet balanseres.

Max Weber hevder at autoritet kjennetegnes ved at de som utøver det oppfatter det som legitimt.¹⁹⁸ Vi ser her en tradisjonell autoritet fordi grunnlaget er «tradisjonen» og at det alltid har vært slik. Foucault understreker at maktstrukturer skaper en normalitet hvor man ikke stiller spørsmål ved skeivheten.¹⁹⁹

¹⁹⁸ Repstad 2002: *Dype, stille, sterke, milde. Religiøs makt i dagens Norge*, s 33

¹⁹⁹ Ibid, s 62

7. Avslutning

Jeg har i denne oppgaven analysert læstadianske brev, for å se hva de uttrykker av selvforståelse. Jeg har spesielt sett på roller og funksjon enkeltaktører i forsamlinga har. Jeg har analysert forholdet mellom dem i et maktteoretisk perspektiv. Jeg har også sett på internt organisering, samt forholdet til statskirken i Norge, hvorvidt forsamlinga er på vei ut til å danne et eget kirkesamfunn.

Siden det er første gang noen har analysert disse brevene valgte jeg også et nærstudium av brevene med tanke på hva de uttrykker av selvforståelse.

De fleste brevene i mitt utvalg er regulære brev. Det er brev som sendes årlig, til bestemte tidspunkt, fra samme avsender til samme mottaker. Brevene er i fastform, med samme type innledning og avslutning, og samme type innhold. Brevene som ikke er regulære omhandler som regel praktiske oppgaver som samlingshusbygging og misjonsvirksomheten i Finland. En kartlegging av brevkorrespondansen viser at den ikke er gjensidig mellom alle forsamlinger. Forsamlinga i Lappmarken sender fellesbrev til alle forsamlingene i Norge. Forsamlingene i Norge kan deles inn i tre regioner; Finnmark, Ofoten/Lofoten og Sør- Norge, hvor Sør- Norge og Finnmark sender brev til Ofoten og Lofoten, mens Ofoten/Lofoten sender kun til Lappmarken. Dette mener jeg viser en organisasjonsstruktur, at Lappmarken er moderforsamlingen, og at Ofoten/Lofoten har en lederrolle for forsamlingene i Norge. Samtidig viser det at det er noe utydelige roller, siden det først var i 2005 at Finnmark sendte brev til Ofoten/Lofoten og da fellesbrev med Lappmarken. Sør- Norge sender i denne perioden brev til både Lappmarken og Ofoten/Lofoten. Dette viser at det i perioden 1995-2005 var uklar rollefordeling. Jeg mener det var en organiseringsprosess på gang, en prosess for å stadfeste posisjonen til Ofoten/Lofoten overfor de andre regionene. Brev fra 2012 viser at dette er oppnådd og at linjene til Lappmarken fra Finnmark og Sør- Norge går via Ofoten/Lofoten.

Nærlesing av brevene viser at de inneholder mange metaforer. Metaforene er først og fremst bibelske. Brevene inneholder lite av praktisk informasjon. Man får vite hvor man har vært, og det har som regel vært på storsamlinger, og man får opplysninger om sendereiser. Øvrig inneholder brevene virkelighetsbeskrivelser, fortrinnsvis gjennom metaforer. Disse plasserer brevene i et kosmologisk univers, med aktørene Guds rike(guddommen). «Herrens vingård» (forsamlingen), «barneskaren»(enkeltmedlemmene), «Guds talerør» (predikantene) og

«fienden»(den onde makten). Metaforene beskriver kampen mellom det gode og det onde, både knyttet til samfunnet rundt og i livet til den enkelte.

De regulære brevene er formelle med en fast form. Innledningen inneholder fullt navn på predikanter og den øvrige forsamling tituleres gruppevis, så som «hustruer og barn»(predikantenes) og «barneskaren»(resten av forsamlingen). Brevene avslutter på fast måte; «Med og for forsamlingen + navn på predikanter». I innledningen er det alltid nådehilsen, og det avsluttes med stadfestelse av syndenes forlatelse. Innholdsmessig forteller man alltid litt om storsamlingen man er på, og da fortrinnsvis om det åndelige som skjer der. Det nevnes litt om sendereiser. Brevene inneholder mange verdiord, som samsvarer med metaforene. Bruken av bibelske metaforer viser at disse har verdi og er idealer. Med den plasserer forsamlinga seg i en bibelsk kontekst. Dette samsvarer med forståelsen av den førstefødtes menighet som jeg også har redegjort for.

Brevene viser et hierarki innad i forsamlingen, hvor predikantene troner øverst. Brevene inneholder beskrivelser av enkeltaktører. Predikanten omtales med egenskaper i motsetning til enkeltmedlemmene som omtales som barneskaren. Predikantene omtales blant annet med ord som «brødre», «dyrebare», «trofaste» og «tjenere». Predikantene velges ikke selv, og det kommer tydelig fram i brevene at de er «Guds talerør». Brevene sier også en del om «Guds ord» som predikantene forkynner og forteller om hvilken virkning det har. Den øvrige forsamling omtales som «barneskaren» og noen ganger som «tjenende kvinner og menn». Innledningen i brevene hvor mottakerne tituleres viser kontraster hvor predikantene omtales med navn og de øvrige gruppevis, om de nevnes. Det gjør også rollene hvor predikantene har tilgang på flere hellige ressurser enn det «barneskaren» har. «Å være som et barn» synes å være et ideal i forsamlingen, og samtidig er det også et ideal for predikantene. Predikantene er avhengig av å ha en forsamling, og jeg har vist at andre forskere poengterer at forsamlinga avsetter predikantene dersom de ikke lever og forkynner i tråd med forsamlingas normer. Brevene uttrykker at en verdi i forholdet mellom predikanter er enhet. Måten å signere brev på i fellesskap, og motta brev i fellesskap mener jeg skal vise at det er enighet og fellesskap mellom predikantene. Den første gang brev ble signert på denne måten var etter et forsoningsmøte i Amerika. Brevene viser at det også er hierarki mellom predikanter på grunnlag av forsamlingstilhørighet. Predikantene i Lappmarken omtales som «eldste» i motsetning til predikanter fra andre områder. Det finnes et unntak hvor predikanter i Ofoten/Lofoten nevnes som eldste, og det er i et brev ikke er regulært.

Brevene inneholder ikke informasjon om det øvrige livet i forsamlinga, og med det mener jeg forvaltningen av forsamlingshusene, rollene til enkeltmedlemmene og organiseringen rundt vanlige samlinger og storsamlinger. De inneholder heller ikke informasjon om kvinners rolle i forsamlingen. Kvinner synes å være usynlige i brevene. Det utelukker ikke at de kan ha betydningsfulle roller. Det viser at kvinner ikke har formelle roller i forsamlingen, men de kan ha uformelle betydningsfulle posisjoner. Årsaken mangelen på denne type informasjon kan være at forsamlinga har delt lederskap, en åndelig og en verdslig, hvor predikantene er det åndelige lederskapet. Det verdslige lederskapet velges av forsamlinga, og har ansvar for praktisk arbeid. Brevene kan være en del av det åndelige lederskapets ansvar, noe som er sannsynlig da de for det meste omtaler det åndelige livet, og det oppfattes ikke da som naturlig å ta opp andre «verdslige» tema. Om det øvrige livet i forsamlinga og kvinnene.

Jeg har sett på hvordan brevene har behandlet endringa i sakramentsforvaltninga som skjedde tidlig på 2000- tallet. Endringen omtales, de begrunnes, dog i liten grad, og prosessen omtales. Omtalen av prosessen er mindre enn den antar å være. Jeg har drøftet om hvorvidt hele forsamlingen har vært med på denne avgjørelsen, og har funnet at det er predikantene som står bak denne. Dette fant jeg ut ved å lese brevene sammen med et (av de få) møterefertat etter møte som tok opp forholdet til Den norske kirke og Svenska kyrkan. Ut fra dette kom jeg fram til at «vi», altså avsender i de aktuelle brevene, var predikantene, og ikke hele forsamlingen. Predikantene møttes for å drøfte problemstillingene og de satte agenda for det videre arbeidet. Samtidig omtales predikantene i denne sammenheng som tillitsmenn, noe som kan bety at de har fullmakter fra sin egen forsamling. Hvorvidt disse temaene var drøftet i forsamlingene på forhånd hadde ikke jeg noen mulighet til å se i brevene.

Dette ble noe avklarende for hvem som egentlig er avsender og mottaker av brevene. Jeg har i oppgaven tatt opp tema flere ganger, da det kan synes å være noe uklart. Blant annet har overlappende referentkjeder signalisert uklare roller mellom forsamling og predikant, slik at man stiller spørsmål om hvem er egentlig «vi» i brevene. Forsamlingen samtykker i brevene som sendes og står på en måte som avsendere. Jeg mener at det er nærliggende å tenke at det i predikantrollen ligger en fullmakt i å opptre på forsamlingens vegne. Brevene kan synes å være predikantenes virksomhetsberetning (spesielt de som sendes til Lappmarken) og også oppdragsdokument (spesielt de som sendes fra Lappmarken).

Brevene inviterer ikke til diskusjon om aktuelle tema. Et viktig tema man kunne tenke seg var nærliggende å diskutere, også i brevene, var endringa i sakramentsforvaltninga. Dette ble kun

referert til. Andre teologiske tema eller «tradisjonen» drøftes heller ikke. Jeg har tenkt at dette kan ha sin årsak i at dette diskuteres andre steder. Det kan være at forsamlinga har en samisk arv med muntlig kunnskapsoverføring, slik at «tradisjonen» overleveres gjennom fortellinger i forsamlingen.

Brevene viser at det har vært en organiseringsendring i forsamlinga, spesielt gjennom kartleggingen av brevkorrespondansen. Dette kan samsvare med prosessen hvor forsamlinga selv tar over forvaltningen av dåp, konformasjon og nattverd (fra 2000- tallet) til at det nå også er utarbeidet «ordninger» for vigsel og gravferd. Flere forskere mener at det er signal om en kommende løsrivelse fra statskirka. Det gjenstår å se om og når det eventuelt blir.

Ved å analysere brevene ser jeg at det også har vært og er en del konflikter, og jeg tolker det til først og fremst gjelde endring i organiseringsprosessen. Samtidig kan man tenke det er hentydninger til at det stilles spørsmål omkring predikantenes og forsamlingas funksjon og rolle. Argumentene for endring i organiseringsform begrunnes sakralt, noe som i et maktperspektiv gjør det vanskelig å opponere mot. I brevene plasseres ansvaret for endringene hos guddommen, og ansvaret for uenighetene hos de som er uenige. Diskusjonen om hvorvidt man er enig i en organiseringsendring, blir også en diskusjon hvor man må ta stilling til om man vil være uenig med guddommen. Argumenter og synspunkter som begrunnes sakralt, gir dem, i et maktperspektiv ekstra verdi.

Jeg mener brevene gir uttrykk av forsamlingas offisielle selvforståelse. Den plasserer seg selv i en bibelsk kontekst, og i en forståelse av at det er den eneste «rettroende menighet» på jord, noe som er i tråd med den historiske selvforståelsen. Diskursen i brevene uttrykker bestemte funksjoner og roller til de ulike aktørene, og tydelige grenser for rollene dem i mellom. Et bilde for dette er «Hyrdene med barneskaren omkring seg, i Herrens vingård». Det er et ubalansert maktforhold mellom predikanter og øvrige i forsamlingen, noe som er akseptert. Makten er blitt institusjonalisert. Brevene opprettholder denne diskursen, og er nettopp fortsatt virkelighetskonstituerende da diskursen gjentas i nye brev som produseres. Analysen av brevene tegner også et bilde av maktstrukturer som reproducerer seg selv. Predikantene innehar maktposisjoner mer eller mindre frivillig. De er blitt utvalgt (av guddommen) til denne posisjonen, de opererer med hellige ressurser ingen andre har (er Guds talerør) og ser ut til at de tar avgjørelser. Dette er makt som er institusjonalisert ved aksept i forsamlinga. Balansert opp mot dette er en forståelse av at alle medlemmene har tilgang på hellige ressurser gjennom løse- og bindenøkkelen.

Kanskje stemmer selvforståelsen som uttrykkes i brevene med selvforståelsen som er blant forsamlingsmedlemmene? Kanskje gjør den ikke det? Jeg har kun sett på hva brevene uttrykker. Hva forsamlingen egentlig har for selvforståelse hadde vært et interessant prosjekt å finne ut av.

Litteratur

- Andersen, Kurt Tore 2007: *Den læstadianske vekkelsen i Tysfjord fra 1850 til andre verdenskrig*. Ájluokta/Drag: Forlaget Báhkko, Árran
- Andreassen, Bengt- Ove 2012: «Førstefødtlæstadianernes selvrepresentasjon, en analyse av to brosjyrer». I *Nordlit* Volum 30.s 35 - 50. Tromsø: Universitetet i Tromsø
- Apelthun, Fridtjof 1992: *Av tro til tro. Informasjon. Læstadianismen*. Fjell: Appell forlag
- Bolle, Roald 2000: «Læstadianismen i det moderne samfunn». I Øyvind Norderval og Sigmund Nettet (red.) 2000: *Vekkelse og vitenskap. Lars Levi Læstadius 200 år*, s 139- 156. Tromsø: Ravnetrykk 23.
- Grue, Jan 2011: «Maktbegrepet i kritisk diskursanalyse: mellom medisinske og sosiale forståelser av funksjonshemming». I Tonje Raddum Hitching, Anne Birgitta Nilsen og Aslaug Veum(red): *Diskursanalyse i praksis. Metode og analyse*, s 116- 135. Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Kristiansen, Roald 2005: *Samisk religion og læstadianisme*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kvamen, Ingolf 1971: *Brev frå Hans Nielsen Hauge*. Oslo: Lutherstiftelsens forlag.
- Larssen, Halvard 1995: *I verden, men ikke av verden. Tilbaketrekning eller deltakelse i samfunnet- et pietistisk dilemma i læstadiansk kontekst*. Bergen: Universitetet i Bergen. Dette er en hovedfagsoppgave som er klausulert. Jeg har tillatelse fra forfatter å bruke den.
- Læstadius, Lars Levi, J.F. Hellman, S.W. Wettainen 1979: *Tidskriften Ens Ropandes Röst i Öknen. Åren 1852-54*. Bromma: S.W. Wettainen
- Læstadius, Lars Levi 1984: *Prekensamling I*. Narvik: Læstadiusforlaget
- Læstadius, Lars Levi 1993: *Prekensamling II*. Narvik: Læstadiusforlaget
- Myrvoll, Marit 2010: «Bare gudsordet duger»: *om kontinuitet og brudd i samisk virkelighetsforståelse*. Tromsø: Universitetet i Tromsø

Nergård, Jens- Ivar 2006: *Den levende erfaring. En studie i samisk kunnskapstradisjon*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag AS

Neumann, Iver 2001: *Mening, materialitet og makt: En innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.

Den opprinnelige Apostolisk Lutherske Førstefødtes forsamling i Norge 2001: *Ordninger for dåp, konfirmasjon og nattverd*. (Uten utgiver og sted)

Den opprinnelige Apostolisk Lutherske Førstefødtes forsamling i Norge 2010: *Læstadianismen- en levende vekkelsesbevegelse*. (Uten utgiver og sted)

Olsen, Torjer A. 2006: «Diskursanalyse i religionsvitenskapen». I Siv Ellen Kraft og Richard J. Natvig (red): *Metode i religionsvitenskap*, s 51-71. Oslo: Pax Forlag A/S.

Olsen, Torjer A. 2008: *Kall, skaperordning og makt. En analyse av kjønn i lyngelæstadianismen*. Tromsø: Universitetet i Tromsø.

Palo, Maj-Lis (red.) 2007a: *Mathilda Fogman – andelig moder i den tidiga laestadianismen*. Haparanda: Biblioteca Laestadiana.

Pietiläinen, Johan 1966: *Brevsamling från den læstadianska väckelsen. Från c:a 1850- 1966*. Luleå: Förlag Johan Pietiläinen

Raattamaa, Johan 2000: *Brev och skrivelser*. Haparanda: Bokförlaget Biblioteca Laestadiana.

Repstad, Pål 2002: *Dype, stille, sterke, milde. Religiøs makt i dagens Norge*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Sivertsen, Dagmar 1955: *Læstadianismen i Norge*. Oslo: Forlaget Land og kirke.

Vagle, Wenche 1999: «Kritisk tekstanalyse». I Jan Svennevig, Margareth Sandvik og Wenche Vagle: *Tilnærminger til tekst. Modeller for språklig tekstanalyse*, s 123. 138. Oslo: Cappelen Akademisk forlag as.

Østrem, Åge 1989: *Brødre bak bordet. En fortelling fra mitt kristne liv*. Oslo: (Uten utgiver)

Øverland, Per 2001: *Daniel Arnesen. Haugianske vennebrev*. Trondheim: P. Øverland

Nettressurser

Biblioteca Laestadiana: <http://www.bibliotecalaestadiana.se/>

Ordbok Språkrådet/ Universitetet i Oslo:

<http://www.nobordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=begj%C3%A6r&begge=+&ordbok=begge>

Synonymer.se: <http://www.synonymer.se/?query=beg%E4ran&SOK.x=0&SOK.y=0>

Møtereferat

Møtereferat 2.8.2000. Gratangen forsamlingshus. Den opprinnelige Apostolisk Lutherske Førstefødtes forsamling

Brevsamling

Samling av brev i perioden 1972- 2012 fra Den opprinnelige Apostolisk Lutherske Førstefødtes forsamling